KENDİNİ BİLMEK

ALİ ŞERİATİ

Ali Şeriati Serisi 2

Ali Şeriati - Kendini Bilmek

İÇİNDEKİLER

KENDİNİ BİLMEK I / 11

Dünya Görüşü / 13 Maddeci Dünya Görüşü / 17
Dinî Dünya Görüşü / 25

KENDİNİ BİLMEK II / 49 Özbilinç ve
Yabancılaştırılma / 51 Belirleyicinin

Seçilmesi / 53 Ölüm Günü / 59 Özbilinç
(Kendini Bilme) / 69 Toplumsal Bilinç / 73

İstihmar / 81 îstihmar Türleri / 89 İstihmarcılığın
Yöntemi / 101 Yeni İstihmar / 109

KENDİNİ BİLMEK III / 119

Nereden Başlayalım / 121

Aydın Kimdir / 129

Şimdi Nasıl Sorusuna Geliyoruz / 135

KENDİNİ BİLMEK IV / 173 Sorumlu Aydın Kimdir / 175

KENDİNİ BİLMEK V / 185 Soru ve Cevaplar / 187

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah 'a, salât ve selâm O'nun Resulüne, âline ve

ashabına olsun.

Toplumlar ya da daha öz ifadesiyle "insan" tarihin her döneminde, siyasal,,

ekonomik, düşünsel, ahlâki ve daha pekçok yönden baskıya ve sömürüye maruz

kalmış, Kuran'ın ifadesiyle "istiz'af" a uğramıştır.

İnsanların, toplumların istiz'af a uğratılması

(zayıf, aciz bırakılması, ezilmesi, söz

sahibi olmaması), her dönemde ye zulme dayanan her sistemde var olagelmiştir.

Sömürü, köleleştirme, siyasal ve ekonomik baskılar, Şeriati'nin özgün ifadesiyle

"istihmar"* bunların hepsi insanı yeryüzünde, zayıf ve kendinden, benliğinden

habersiz bırakmanın yolları ve araçları olmuştur.

Hızla değişen, kurulu düzenlerin ve dengelerin sürekli yenilendiği dünyada, insan

hakları, bağımsızlık, demokrasi, özgürlük çabaları; köleliğin, sömürünün, baskıcı

* Bu kelimenin tam karşılığı "eşek/eştirme" olarak çevrilebilir. Ancak kitap boyunca

biz kelimenin orijinalini kullanmayı uygun bulduk, (y.n.)

rejimlerin kalkması, duvarların, blokların eriyip gitmesi, tüm bunlar acaba insanın,

layık olduğu konuma ve değere kavuşması anlamına mı gelmektedir? Bu sorunun

cevabı kuşkusuz "hayır "dır. Zulüm ve istikbar, dün neyse, bugün de odur. Değişen

ise, yalnızca kullanılan yöntemler, araçlar ve şekillerdir.

Din, sanat, felsefe, edebiyat, ideoloji, kitle iletişim araçları ve propagandalar, bilim

ve bilimsel araştırmalar, kadın özgürlüğü, cinsel özgürlük, maddecilik, idealistlik,

demokrasi, hümanizm ve en gelişmiş araçlarıyla teknoloji, bunların hepsi, zulmün

elinde bir tek hedefe yönelmiştir. İnsanı kendi özbilincinden ve toplumsal bilinçten

mahrum bırakmak, Zihinleri; her türlü hileyi, aldatmacayı, yanlış yönlendirmeyi

kullanarak, hakikatleri düşünmekten, bu uğurda çaba göstermekten alıkoymak,

"istihmar "a uğratmak. Bu istihmar, doğrudan ya da dolaylı yollardan olabilir.

Gerekirse insanlar, en acil haklarını aramaktan; basit, o an için gereksiz, hayati

özellik taşımayan haklara, ayrıntılı konulara yönlendirilebilir. Öyle ya da böyle,

sonuçta değişen birşey yoktur. İnsan, kendisine ve toplumuna karşı sahip olduğu

sorumluluklardan uzaklaşmaktadır.

İnsan olarak "ben"in, toplum olarak "biz"in kaderi üzerinde söz sahibi olmak, ancak

insanî özbilince ve toplumsal bilince sahip olmakla mümkündür. Bu ise her-şeyden

önce, bu iki bilinci tahrif eden, bireyi ve toplumu bunlardan mahrum bırakan her

etkeni, "istihmar" aracı olarak bilmeyi ve onlarla mücadele etmeyi gerektirmektedir.

Müslüman toplumlar için, istihmarın belki de en tehlikeli aracı "din " olmaktadır.

Elbette ki bu, bozulmuş hakikatten ayrılmış, taşlaşmış, geçmişin kalıntılarından öte

bir anlam taşımayan "din"dir. Sadece hesabı değil, tüm sorumlulukları da ölümden

sonrasına aktaran(!) bu din anlayışı, insanî ve toplumsal bilinci de kör etmektedir.

Tüm bu engelleri aşabilmek ve istihmardan kurtulabilmek; ne filozof , ne

entellektüel, ne sanatçı ve ne de bilim adamı olmayı gerektirmektedir. Allah'ın

elçileri de bunlardan herhangi biri değildi.

Halkın içinden ve ümmi kimselerdi. Ama

tarihin akışına yön veren de onlar oldu. Öyleyse mesele —her kim olursa olsun—

şunu, bunu okumak, yazmak, araştırmak değil, "kendini bilmek" ve "özbilinç"e sahip

olmaktır.

İşte elinizdeki kitapta merhum Ali Şeriatı, kendine özgü coşkun ve sorgulayıcı

üslubuyla "kendini bilme'-'yi ve "istihmar"ı ele alıyor. Dünya görüşünün ne

olduğunu, nasıl geliştiğini, insanların tevhidden alıkonup nasıl istihmar edildiğini ve

tüm bu sorunların muhatabının ve sorumlularının kim olduğunu ortaya koyuyor.

Kitabın son bölümü ise, öğrencilerinin konuyla ilgili sorularından ve cevaplarından

oluşuyor.

Duaların başı ve sonu Allah'a hamddır.

DÜNYA GÖRÜŞÜ Dünya görüşü meselesini, dünyada var olan felsefi,

toplumbilimsel ve insanbilimsel bir konu olarak ortaya koymak gerekir. İnsan

dünyayı hiçbir zaman, coğrafyanın dünyadan sözettiği ölçüde ve şekilde görmez.

Bireyin dünya görüşü1, kendi toplumunun belirlenmiş maddi ve manevi boyutlarına

tabidir. Bir şehrin (çite) sınırlarının değişip gelişmesiyle, orada yaşayan bireylerin

gözünde, dış dünya da gelişmekte ve değişmektedir. Her bireyin dünya hakkında

sahip olduğu zihinsel şekil bile, kendisinin sınıfsal çerçevesiyle kökteş, benzer ve

aynı ölçüdedir. Başka bir deyişle, "Bireyin gözündeki dış dünya, kendi toplumunun

ve sınıfının, gerçeklik aynasına ve somutluk perdesine yansımış bir görüntüsüdür.

Toplumbilimde de şu vardır: Soyutluk ve öznellik, somutluk ve nesnelliği kendi

şeklinde yontan ve boyayan bir ressam veya heykelt-raştır."

Bergson'un diliyle söylemek istersek; "kapalı bir toplumda"2 yaşayan bir insanın

gözünde dış dünya, sınırlı, küçük ve durgundur. Bunun aksine "açık bir toplumda"3

yaşayan bir insan, dış dünyayı sınırsız, geniş

1. Dünya görüşü Fransızca "Visran du Munde"nin çevirisdir.

2.3. "Kapalı toplum ve açık toplum" tanınmış, çağdaş büyük Fransız Filozofu Henry

Bergson'ın deyimidir. Kapalı toplum; kendine özgü ilkeler, inançlar, adetler ve

şekillerin hisarlarına sıkışmıştır, bu yüzden, durgundur, yüzyıllar geçmesine rağmen

daima sabittif/Aksine açık toplum, bu hisarları yıkmıştır, kapıları başka toplumların

ve dinlerin yüzüne açıktır. Bu durum o toplumun sebibidir. Yahudi kavmi ve dini

kapalı bir topluma, İslâm ve 2-4. asırlardaki İslâm toplumu açık topluma örnektir.

Habeşistan Hristiyanlığı kapalı, Batı Avrupa Hristiyanlığı açık bir din, açık bir

toplumdur.

13

ve daimi bir değişim içinde görür. Birinci insan için yeryüzü, vatanından biraz daha

büyük bir yerdir, (vatan da kendisinin kabile, kavim veya birlikte yaşadığı

komşularından oluşan sınırlı bir hayat alanıdır); gökyüzü, bir kümbet gibi her yandan

dünyanın üzerine eğilmiş ve dünyanın çok belirli ve yakın ufuklarıyla temas etmiş

donuk ve sabit bir tavandır. Kaf Dağı varlık aleminin sınırıdır; Ca-bulsa ve Cabulka4

varlığın kendini oralara dek götürdüğü en son noktalardır. Örneğin o kimse dünyaya

Arabistan yarımadasından baksa, "O uygarlığın ötesinde başka bir uygarlık

olmadığını görür". Bundan dolayı kapalı bir toplumda, "âlem" kişisel, sade, çok

küçük ve durgun bir gölgeliktir ve vatan sınırlarından biraz daha ırak olan, onun çok

yakın sınırlarının ötesinde, yokluktan veya

karanlıkların aşılamaz, mutlak

gizliliğinden başka hiçbir şey yoktur. Toplum, şekillerden, bağlardan, adetlerden,

kişisel, ebedi ve ezeli haklardan oluşan bir topluluktur. Din de, aşkın5, sorgusuz

sualsiz, cebri, kesin; aklın, anlamanın ve sonucun alanından uzak bir takım inançlar

ve ameller bütünüdür. Özellikle, buna bağlı olan bütün bireylerin zihinlerinin ve

ruhlarının kalıbında; tek bir yüzeyde, tek bir biçimdedir; başka bir deyişle bir tür

içgüdünün ve ruhsal körlüğün görüntüsüdür. Durkheim'in6 bir görüş noktasına göre

doğru olan deyişiyle "din, toplumun genel ruhu4.

Cabulsa ve Cabulka eskiden, biri doğuda biri batıda olmak üzere, olduğu

varsayılan iki hayali şehirdir.

5. Transcendantal (aşkın-müteali). Bu, ta bugünün Faşizmine ve Rasizmi-ne dek

gelmiş bir bedeviyet aidatmasıdır. Hatta Emerson gibi düşünürler bu düşünceden,

Transcendanta lisanı altında bilimsele yakın bir mektep kurmuşlardır.

6. Emile Durcheim: 1er Formes elementaires de la vie religievse ("Din Hayatının

İptidai Şekilleri" olarak çevrilebilir).

nun dışa yansıması ve kutsanmasıdır."

Meselenin öneminin büyüklüğü, herkesin dünyaya baktığı biçimde amel etmesinden

kaynaklanmaktadır. Varlığın zihnimizde şekillenen biçimi, amelimizde, inancımızda,

sosyal davranışımızda, toplumsal ve bireysel

yaşamımızda doğrudan etkide

bulunmaktadır. Yani herkes sahip olduğu dünya görüşüne göre yaşamaktadır. O

halde dünya görüşlerinin incelenmesi, gerçekte insanların incelenmesidir. Her

mektebin, topluluğun ve milletin dünya görüşü üzerinde yapılan araştırmalar; o

topluluğun ve milletin yapısı, tabiatı ve sıfatları üzerinde yapılan araştırmalardır.

Toplumbilimde ve insanbilimde ortaya konmuş olan ve bu yeni biçime göre var

olan dünya görüşleri bir kaç türlüdür. (Asıl söylemek istediğimden geri kalmamak

için bu meseleyi fazla derinleştirmek istemiyorum, burada işaret etmek yeterli

olacaktır). Biz, örnek olarak, bu görüşle Fars Edebiyatı'nın içine girdiğimizde, hatta

halkımızın dilinde var olan atasözlerini incelediğimizde, bu şiirlerde, edebi eserlerde

veya bu atasözlerinde (devrin veya insanın) dünya görüşünü görmekteyiz.

Hafız-ı Şirazi (15. y.y. şairlerinden); \dünya ve işindeki herşey, hiclTkJçinde hiçtir,

öyleyse zamanı ganimet say'f', diyor. Bu şıırdeiki öğe var. Birinci öğe Hafız'ın

dünyâyı nasıl gördüğü esası üzerindeki dünya görüşü. "Dünya ona göre, şekilsiz,

bağlantısız, hedefsiz ve amaçsız bir işaretler bütünüdür, hiçlik içinde hiçtir." İkinci

öğe; "Öyleyse zamanı ganimet say" öğesidir. Bu Hafız'ın ortaya koyduğu; kendi

bireysel ve toplumsal yaşamının tarzı ve yoludur, bu düşünceler Hafız'ın dünya

görüşüne göredir. Bu Hafız'ın dünya görüşüdür,

şimdi de Mevlâna'nın dünya

görüşüne bakalım.

"Eğer tek bir zerreyi verinden oynatırsan, bütün alem baştan sona yıkılır." Yani

dünya inceden inceye yapılmış hesaplar üzerine kurulmuş; belirli bir amaç ve görüş

için yaratılmıştır. Böyle bir dünya görüşüne sahip olan ben, her adımımda, her

işimde, inceden inceye araştırmalı ve bu adımı gerektiği şekilde atmış mıyım,

atmamış mıyım bakmalıyım. Çünkü ben de, bu koca dünyanın, her zerresi ince bir

hesap üzerine kurulmuş olan, bu ince hesaba göre bulunması gereken yerde bulunan

dünyanın bir uzvu, bir öğesiyim. Dünya büyük bir makinadır ve bir hedefin

gerçekleşmesi için işe el atan bütün insanlar bu dünya makinasına alet olmaktadırlar.

Öyleyse, ben dünyayı bu şekilde görünce artık hayata, ganimet sayılan zamanı, her

ne olursa güzel olur gibi düşünceleri, tesadüfü ve saçmalığı spkamam. Gönlümün

istediği gibi yaşayarak, hayatı zevk ve eğlenceyle doldurarak, neyi seçtimse doğrudur

ve nasıl yaptımsa iyidir diyerek yaşayamam. Bunlar, bu akli ve mantıki dünya

görüşüne sığmaz.

O halde biz, insan olarak, dünyayı nasıl görüyorsak öyleyiz. Sartre'in deyimiyle

'üıer insan jmıvayjjanıchgı şe-kjldg^asaf^-Ömer Hayyam'ın, Hafız'ın, Mevlana'nın,

Molla Sadra'nın, Ebu Müslim-i Horasani'nin, Jean Paul Sartre'in, Albert Camus'nun

ve benzerlerinin farkı, dünya görüşlerine göredir; yani varlığı nasıl telakki ettiklerine

bağlıdır.

MADDECİ DÜNYA GÖRÜŞÜ

Dünya görüşlerinin çeşitli türleri vardır. Birisi maddeci dünya görüşüdür.

Materyalizm, yani maddenin aslol-duğu esasına dayanan dünya görüşü. Yani var

olan her şeyin, tamamının maddi olan öğeler, bağlar, etkenler ve edilginlerden ibaret

olduğuna, dünyada yalnızca madde öğesinin varlığına inanmaktayız bu durumda.

Buna göre dünya bilinçsizdir, dünya iradesizdir, dünyanın özel bir hedefi yoktur.

Çünkü materyalist ilkelere göre dünya, bilgili ve bilinçli bir iradenin yarattığı bir şey

değildir, öyleyse, dünyanın yaratılmasında bir hedef gözetilmemiştir. Dünya -yine

Sartre'in sözüne göre- bir ahmakevidir ve duygusuz, algısız bir ahmağın evidir.

Dünya, maddi, fiziksel ve kimyasal bağlar esasına göre, bir hiç yaratmakla uğraşan

öğelerden oluşan bir kalabalıktır. İnsan bu saçma, hedefsiz, başı sonu olmayan hiçlik

aleminde, kendi kendine bilgiye ulaşmış biricik öğedir. Bu insanın perişanlığının

başlamasıdır. Çünkü insan, kendisiyle uyuşamadığı, yakınlığı olmayan bir dünyada

yaşamaktadır. Dünya hiçe doğru gitmektedir; dünyanın kendi işinde bir hedefi, bir

yönü yoktur. Dünya hiçbir şeyi hissetmez, yani insan dünyaya yabancıdır.

Bu yüzden maddeci dünya görüşü, insanın

dünyaya yabancılaşması ve âlemle

zıtlığa düşmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu bağ, insanın mantığında maddeci dünya

görüşünden kendi kendine çıkan bir bağdır. Eğer Albert Camus'nun "Veba" kitabını

okursanız, onun kitabında

bir kaç tip çizildiğini görürsünüz. Tiplerden birisi dini dünya görüşünü temsil eden

bir keşiştir. Bir diğeri bilimci ve toplumcu bir filozoftur. Üçüncüsü de bu iki dünya

görüşünden hiçbirine inanmayan bir düşünürdür.

Oran7 şehrinde insanlığın sıkıntısı ve belâsı olan veba ortaya çıkmıştır. Keşiş bu

olay karşısında bir tepki göstermekte, sosyal sorumluluğu ve ahdi olan diğer aydın

başka bir tepki göstermekte, bir mahkeme hakiminin oğlu olan üçüncüsü ise ne

yapacağını bilememektedir.

Keşiş, benim dini dünya görüşüm var demektedir. Dini dünya görüşü ne demektir?

Dini inanç, yani ben, bu alemin kendinden haberli, irade, duygu, bilinç ve amaç

sahibi bir sistemden oluştuğuna, kendimin de bu alemin yaratıklarından ve

olgularından biri olduğuma inanmaktayım. Varlığa hakim olan o büyük sorumlu,

bilinç ve bilgi; bütün zerrelerin işlerini gözetlediği gibi, benim varlığımı ve

hareketlerimi de gözetlemektedir. Öyleyse dünyaya hakim olan bu bilince karşı

sorumluyum ve bu yüzden bu vebaya karşı da sorumluluklarım var ve yarın sabahtan

itibaren oraya gitmeli, bütün varlığımı, bütün düşüncemi bu halka adamah ve Oran

şehrini vebadan kurtarmalıyım. Görüyoruz ki sahip olduğu dünya görüşünden böyle

bir sonuç çıkarmakta ve bu dünya görüşüne göre, dini dünya görüşünün kendisine

yüklediği sorumluluk gereği o halka bir hizmette bulunmak için bu dünya görüşünün

ardından gitmektedir.

İkinci kişi maddecidir; dünyayı böyle telakki etmektedir. Bu adam şöyle

demektedir: Dünya ahmaktır, gökyü-

7. Oran Cezayir'de bir tehirdir. Ancak Camus'nun amaa hayali bir şehri-, dir. Oran

şehri bu hikâyede insanlık toplumunu temsil eder.

zü algısızdır, bilinçsizdir; o yukarılarda hiç kimsecikler yoktur. Hiç kimse varlık

alemini anlayamaz, bilinci yoktur. Bu yüzden ben eğer kendimi öldürsem, kendimi

başkalarına feda etsem veya başkalarını kendim için feda etsem, kimselerin bir

şeyden haberi olmaz, çünkü hiç kimse yoktur. Yani alem, donuk, maddi ve duygusuz

bir hiçlik ülkesidir. Ama ben insanım; diğer insanlarla yanyana yaşamak zorundayım.

Bilinç sahibi olan biz insanlar bilgi sahibi olduğumuz için, birbirimize karşı

sorumluluk sahibiyiz. Bu yüzden dünyaya karşı, aleme karşı bir sorumluluğumuz

yok, sorumluluğumuz insana karşıdır. Biz insanlar, hepimiz tek bir ahnyazısına

mahkumuz. Bu yazgı bizi anlamayan bir alemde yaşamaktır. İnsan bu bozkırlarda

yabancı, algısız ve kimsesiz bir halde bırakılmıştır. Heideger'in deyimiyle: "İnsan

varlık meydanına fırlatılmış bir taş parçasıdırV' Hiç kimsenin, hiçbir ümidi, hiç bir

sığınağı, hiçbir barınağı yoktur. Ama aynı insanlar, ortak bir yazgıya bağlandıkları

için, birbirleriyle işbirliği yapmak, birbirlerinin dertleriyle ilgilenmek zorundadırlar.

Ben iyi bir hayata sahip olabildiğim zaman, toplum da sahip olacağı için, Oran veba

belâsından kurtulacaktır. Bu yüzden ben kendime hizmet etmek için ister istemez

topluma da hizmet etmeye mecburum. Öyleyse şimdi ben topluma hizmet etmeye

gideceğim ve Oran'da vebayla savaşacağım.

Üçüncü kişinin kendi dünya görüşüne göre, son derece ürkütücü, son derece

mantıklı ve doğru bir kıyaslaması vardır. Bu üçüncü kişi Albert Camus'nun kendi

tipidir. Bu kişi demektedir ki, Dostoyevski'nin sözüne göre "Eğer dünyadan Tanrıyı

kaldırırsak herşey caizdir." Niçin? Çünkü iyiyi kötüden ayıracak hiç bir irade, algı ve

duygu yoktur. Tıpkı, bir evin içinde yalnız bir kimse olduğunda, onu

görebilecek hiç kimsenin olmaması gibi. Eğer yukarılardan bir göz, sizin

hareketinizden haberdar olur ve sizi göz-lerse, bu evde yapacağınız davranışın ş^kli

farklı olacaktır. Ama bu insandan başka evde hiç kimse olmazsa, bu kişi istediği gibi

oturacak, istediği gibi kalkacak; üzerinde nasıl bir elbise ve süs olursa olsun, ne

yaparsa yapsın bu ev için bir şey farketmeyecektir; çünkü evin duygusu yoktur.

Öyleyse insan duygu sahibi olmayan, bilinçsiz bir dünyada, ne yaparsa yapsın, dünya

için bir şey farketmeyecektir.

Benim bu ikinci arkadaşım diyor ki, "biz insanlar ortak bir derde sahip olduğumuz

için, Oran'da yaşamak zorundayız. Öyleyse hepimiz Oran toplumuna yani insanlığa

karşı sorumluyuz. Buraya girmiş olan ve Oran halkını hastalandırmış olan veba

kendisiyle savaşmamız için bize sorumluluk yüklüyor." Ama üçüncü kişi, ikinci

kişinin kıyasını kabul etmeyerek şöyle diyor. "Burada bir yanıltmaca var, bir

aldatmaca var. Çünkü benim davranışımın, iyi veya kötü, dünyaya, alınyazıma ve

işimin sonuna hiçbir etkisi yok. Eğer ben başkaları için kendimi feda etsem veya

başkalarını kendim için feda etsem, dünya bunu anlamaz, çünkü algılama gücü

yoktur. Sahip olduğum tek akılcı sermayeyi, bana verilmiş olan kırk- elli yıllık

fırsatı, kendi kendini anlamayan tesadüfler üzerine, başkaları bu fırsattan daha iyi

yararlanabilsinler diye feda etmem aptalca bir iş değil midir? Pekâla, sen kendin,

nesin? Hiç, ya sonra? Elbette daha sonraları kendin öldüğünde, kabrinin üzerine bir

demet çiçek koyarlar, fotoğrafını, örneğin bir takın üzerine asarlar, kitaplığa adını

koyarlar, senin için şiir söylerler. Bu güllerin,

çiçeklerin ve şiirlerin senin üzerinde

nasıl bir etkisi vardır? Artık sen yoksun, çürümüşsün, gitmişsin. Bu yüzden varlığın

bilinci ve algısı olmayınca, Dostoyevski'nin sözüne göre- ki onun bu sözünü

Sartre de kabul etmektedir- bu egzistansiyalizm ve hümanizmde bilinç olmadığı

zaman, dünyada her iş caizdir, yapılabilir. O halde her işi, her şeyi yapabilirim; bu

durum benim varlığım ve yazgım için de farketmeyecektir. Çünkü varlık bir şey

algılamamaktadır; bu yüzden ödül veremez veya benim davranışımın üzerinde bir

etkide bulunamaz. Öyleyse Tanrıyı ortadan kaldırırsak, "ben" onun yerini alacaktır.

Bu mutlak ve kesindir. Eğer alemde bilinç yoksa, hareketleri değerlendirmek için bir

ölçü bulunmuyorsa, "ben" Tanrının yerine oturur. Yani bana bu birkaç yıllık ömürde

lezzet veren, benim beğendiğim her şey güzel, her iş doğrudur. Eğer ben kendimi,

sahip olduğum biricik sermayeyi, başkaları için feda edersem, alem iyi ve kötü işi

algılamadığı için bana bir ödül vermeyecektir. Bu yüzden "zamanı ganimet say"

felsefesi Al-bert Camus'nun deyimiyle, bu mantıksal saçmacılık8 (abes- absurdite)

felsefesinden doğmaktadır. Yani benim, bütün hareketlerimi, hayatımı, başkalarıyla

olan bağlarımı, tabiatla olan ilgimi, kendi zevkimi, esas alarak değerlendirmem,

onunla amel etmem gerekiyor; çünkü benim

kendimi başkaları için feda etmemi, çok

romantik ve idealist olacaktı, diye izah edecek başlıca hiçbir ölçü yok. İdealistlik

insanın şöyle demesidir: Benim hareketimin dünyaya bir etkisi yok, çünkü dünya

benim davranışımı algılamaz; ama ben yok olduktan sonra başkalarının beni hayırla

yad etmesi için, ben kendimi onlara feda ediyorum". Şarkıyla, telkinle, duygularıyla

ve koltuğunun altına karpuz sıkıştırmakla, insanları fedakârlığa zorlamak

mümkündür. Ama yalnızca duygusal insanları. Yoksa aynı

8. Saçmacılık: A. Camus (1913-1960) temsil ettiği, insan için evrenin bilinemez,

kavranamaz ve akla aykırı olduğunu ileri süren bir felsefi düşünce (Ç-n).

kişi şöyle de sorabilir. Altmış yıl yaşayabilecek bu yılların tamamından lezzet

alabilecek, ömrümü güzellik, eğlence ve zevk içinde geçirebilecek olan ben, bütün

bunları sana veriyorum. Senden sonra toplum ne verecek peki? Toplumun ona

verecek nasıl bir cevabı vardır? Senin hareketini ululayacak, sana ödül verecek

bilinçli, duygulu başka bir alem de yok veya senin hareketinin geleceğine bir etkide

bulunması için bir alem daha yok diye o kişiye nasıl bir cevap verecektir. O halde

benim davranışımın şeklinin ve türünün geleceğimin yazgısı üzerinde bir etkisi

yoksa, şu anki geleceğimin yazgısına etkisi olacak bir iş yapmam daha mantıklıdır.

İşte bu yüzden, maddeci dünya görüşü, sürekli yokluğa ve saçmalığa doğru

gitmektedir. Bugün Rönesans'ın ve maddeci dünya görüşünün, dini dünya görüşüne

üstün gelmesinin üzerinden üçyüz yıl geçtiği halde, 20. y.y.'daki bütün felsefeler,

mektepler ve sanatlar saçmalığa ulaşmışlardır. Bugün 20. y.y.'ın sanatına hakim olan

ruh, saçma sanattır. Regrie: /'Dünyada duygusu "olmayan hiçbir şeyin anlamı

yoktur)'. demektedlrT Hiçbir şey ne iyidir, ne kötüdür, ne güzeldir ne çirkindir; ne

serdir ne hayırdır. Öyleyse nedir bunlar? Dünyadaki bir şeye veya bir düşünceye,

istediği gibi güzel veya çirkin anlamı veren sanatçıdır."

Beckett, yüzyılımızın büyük bir yazarının,

büyük bir eseri olan "Godo'yu Beklerken'

adlı tiyatro eseriyle, Saçma'yı tiyatroda yaygınlaştırır. Şimdi saçmacı tiyatro son

yüzyıllarda tiyatroya en çok nüfuz eden yöntemdir. 20. y.y tiyatrosu saçmacı (abesabsurd)

bir tiyatrodur. Saçmacı tiyatro ne demektir? Yani, tiyatrolar Aristo

zamanından şimdiye kadar daima, halka bir hedef sunmak istiyorlardı; dini, ilmi,

milli veya felsefi, tarihi bir hedef göstermek

bir şey söylemek istiyorlardı. Ama bilinci olmayan bir dünyada, insanın da

söyleyecek sözü yok. Algısı olmayan yabancı bir dünya, insanın muhatabı olamaz.

Kulak duymadıktan, alem sağır olduktan sonra sözün anlamı olmuş olmamış birdir.

Saçmacı tiyatro, "Hiç"i söylemekle görevli, bir risaleti ve ahdi üzerine almamakta

sözleşmiş bir tiyatrodur. Saçmacı tiyatroda çeşitli tipler oyun oynamaktadırlar.

Öldürmekte, çabalamakta, çeşit çeşit olayları göstermektedirler, ama sonunda

aldıkları sonuç ne? Hiç. Saçmacı tiyatro bununla mı sonuçlanmalıdır? Ama niçin?

Çünkü, hayat budur, maddeci dünya görüşünde hayat saçma ve anlamsızdır.

20. y.y'da batıya hakim olan ruh, saçmacılıktır. Oysa 19. y.y.'a hakim olan ruh

ideoloji idi. Bugün 20. yüzyıl batısında hiç kimse ideoloji üretmiyor. İdeoloji

üretmek 19. yüzyılların işiydi; 20. y.y.'da bunlarla alay edilmekte. Bir 20. y.y.

düşünmek, bir 20. y.y. yaratmak isteyen her

düşünür, her filozof, sanatçı mesaj

olmayan bir şey yaratmak zorunda; söyleyecek sözü olmayan bir tiyatro sergilemek

zorunda, niçin? Çünkü hayat gerçekliğini böyle gösteriyor. Bir şey söylemek isterse,

hayatı daha da çir-kinleştirrriiş oluyor. Eğer insanı iyi veya kötü göstermek isterse, şu

amaçla veya bu amaçla, gerçek insanı göstermiş oluyor. Çünkü dünyanın bir anlamı

olmadığı zaman, insanın da bir anlamı olmayacaktır. Hayatın hedefi olmayınca,

bireyin de hedefi olamayacaktır. İçinde oturduğum bir tren hiçbir yere gitmiyorsa, şu

vagona oturmuş olan benim, oturmak için kendime bir yer seçmem, aptalcadır, bütün

bunlar eşittir. İnsan alemin yazgısından ayrı, kendisi için bir yazgı yaratmadığı için,

bundan başkası mümkün değildir.

DİNİ DÜNYA GÖRÜŞÜ f

Peki, dini dünya görüşü nedir? Burada benim asıl ortaya koymak istediğim,

sözümün konusu budur. Sizin zihninizde bulunan şey, sizin çoğunuzda veya azınızda

bulunan yargı aynen bende de var. Ben ne din tebliğcisi-yim, ne ırsî bir dini tebliğ

ediyorum ne de din tebliğ etmeye bir ahdim var. Bu benim bir yerlere ulaşmış bir tür

bilimsel, incelemeye dayalı düşüncemdir, onu söylüyorum. Bu durum dinlilerin veya

din karşıtlarının kabul edeceği bir durum da olsa farketmez; çünkü, bu benim,

inceleme yapan, zihnine bir şeyler erişen bir kimse unvanıyla, kişisel çıkarımımdır.

"Dini dünya görüşü" dediğinizde - eğer insaflıca hüküm verecek olursak- kendi

kendine şu düşünce aklınıza gelmektedir: Maddeci dünya görüşü, bir tür Epikürizm'e

bir tür Hayyamcılığa ulaşırsa, o zaman dini dünya görüşü nasıl bir şeye ulaşacak?

Çünkü, maddeci dünya görüşü, herhalde, bilim esası üzerindedir, ama dini dünya

görüşü henüz bilime ulaşmamış olan, insanın geçmişinden kalmış hurafeler esası

üzerinedir. Dini dünya görüşü şundan ibarettir: Varlığın bir tasviridir, o varlık, bir

ülke gibi, bir kurum gibi kahredici bir gücün gözetimi altında yönetilmektedir.

O güç, alemin çarkını döndürmekte, yıldızları çevirmektedir. Eşyayı ve şekilleri

kendi istediği gibi yaratmıştır. İnsanları kendi

arzuladığı biçimde varetmiştir. Biz ise

onun istediği şekildeyiz, kendi istediğimiz şekil ve surette değil. Öyleyse bu dini

dünya görüşünde insan saçmadır, abestir. Maddeci dünya görüşünde dünya saçma

idi, hiç kimse yoktu, hiç anlamı yoktu; ama dini dünya görüşünde, dünyanın sahibi

var, başımızın üstünde bir efendi var, Tanrı var, yaratıcı var, Kahir ve Müdebbir olan

Tanrı var, öyleyse insan nedir bu durumda? Tanrı'nın vaya tanrıların iradesi elinde

bir oyuncak. İnsan iradesiz bir boncuktur ve yalnızca Tanrı'nın iradesi, onu istediği

her yere hareket ettirmektedir. Öyleyse dini dünya görüşünde bir tür fanatizm vardır

(yani insanın saçmalığı, iradesizliği, kişiliksizliği ve asılsızlığı). Dini dünya

görüşünde, insan kendi iradesine, kişiliğine, alınyazısına hiç yaslanmama-lıdır.

Tanrı'nın iradesine karşı kendini, külli akla karşı kendi aklını ve zihnini, Tanrı'nın

asaleti ve zatı karşısında, kendi asaletini ve kişiliğini inkâr etmelidir. Bu durumda,

dini dünya görüşünün, tarihe hakim olduğu şekliyle, saçmalığa ve insanın kendini

inkâr etmesine dönüştüğünü görmekteyiz.

Ben, hem dünya görüşlerinin en ileri, en bilimsel, özellikle en insancıl, yani en

hümanist ve en mantıklısının dini dünya görüşü olduğuna inanıyorum; hem de en

donuk, insana en zıt, insanın kişiliğinin ve asaletinin inkârının en güçlü etkeninin dini

dünya görüşü olduğuna inanıyorum. Niçin? Din hakkında bu iki çelişik yargı niçin

meydana geliyor? Çok açıktır, bu ne yazık ki, din hakkında şu an sahip olduğumuz

yargıyı iki yerden almakta olduğumuz-dandır.

Bize kadar gelmiş olan insana aykırı, donuk, olumsuz bir dinden, tarihi

geçmişimizden. Ya da donuk hurafi bir dinden (genel olarak arzediyorum)

olduğumuza veya ona karşı olduğumuza inanmamızdan. Bize geçmişten gelen donuk

bir dinin aydın bir karşıtı oluyoruz, yani dinsiz oluyoruz.

Ortaçağın diniyle, Rönesans'tan sonraki yeniçağın aydınlarının ve bilginlerinin

çatışmaları tecrübesinden bunu çıkarıyoruz. Din nedir diye, anlatmak istediğimizde

her ikimiz (hem dine inanan, hem de karşı çıkan kimseler) de aynıyız. Dine iman,

tanıma meselesinden ayrı, din hakkında sahip olduğumuz bir tasvirdir. Siz, (örneğin

özel bir yer olan) cennetin zihnimizde bir yere sahip olduğunu görmektesiniz.

Sonunda, aydın olan buna karşı, dindar olan buna taraftardır, öyleyse, bu ikisi cennet

hakkında sabit ve ortak bir tasvire sahiptir. Tanrı, herkesin zihninde ortak bir

kavramdır. Kimilerimiz ona karşıyız, kimilerimiz de ona inanmaktayız. Kimileri

İmam Hüseyin'in hikâyesine karşıdırlar, onunla alay ederler; ama kimi başkaları ona

inanıp, onun için ağlamaktadırlar. Yani hem karşıt, hem yandaş, konunun türünde ve

niteliğinde ortak bir yöne sahiptir; her ikisi meseleyi bir şekilde anlamaktadırlar.

Bundan dolayı ben imandan, küfürden veya

imansızlıktan söz etmiyorum, onunla bir

işim yok. Mesele konunun bilimsel yönden çözümlenmesidir, bir telkin veya tebliğ

değildir. Bugün biz inanıp inanmamaya değil, tanımaya, bilmeye muhtacız. Çünkü

çoğunlukla, bilgisiz bir dinin hiçbir değeri olmadığına inanmaktayız. Bugün biz dini

öğrenmeye ve tanımaya muhtacız. Bilimi, toplumu, tarihi, kişiliğimizi tanımaya

ihtiyacımız var, inanmaya değil. Bunca inanç, bilgiyle iç içe olmadığı zaman yararlı

olmadığı gibi, aynı zamanda zararlıdır da. Çünkü insani bütün enerjileri sömürmekte,

almaktadır. İman, kendi kendine bir değere sahip değildir. İmana değer katan

bilgidir. Ali'ye tapmanın, Muhammed'e, Kur'an'a tapmanın, Tanrı'ya tapmanın hiçbir

değeri yoktur ve bazen bunlar bir kavmin olumsuzluk ve donukluk sebebi, bazen

talihsizlik se-\bebi olmaktadır. Tanımadığımız bir Ali, tanımadığımız / 27

x bir Rüstem veya tanımadığımız bir başka kimse gibidir. Bunların birbirinden

ayrılması yalmz tanımakla mümkündür. Yoksa, sevmek, ağlamak, duygulara alet

etmek, bu dini kişiler için ne farkeder? Bilinmeyen (meçhul) bir İslâm, Buda'nın

diniyle eşittir; bilinmeyen bir şirkle, puta-vtapıeıhkia eşittir, büyücülükle eşittir.

"Mesnevi" ve "Kürt Hüseyin" gibi iki kitabı, her ikisini birden tanımazsak, birisine

inanmamız neyi değiştirir? Onları açrp okuduğumuzda, değerler konusu, iki

düzlemde yer alır ve bize iki ayrı şekilde bunları

verebilirler.

Mesele bizim sadece inanmış olmakla hiç fayda olmadığını görmemiz, aydın

olduğumuzda yine hiçbir yere ulaşamadığımızı görmemizdir. Gerekli bir kavrama

din adına, dini bir tasavvur adına veya dini bir dünya görüşü adına zihnimizde

sahibiz ve dinlerin bu ortak, sabit kalıcı kavramına beşeri hayatta ya karşıtız ya da

yandaş, her ikisi de yanlıştır.

Tarih boyunca, insanın yeryüzünde bugünkü şekliyle yaşamaya başladığı zamandan

beri; insan toplumları iki karşı cephede, iki ayrı kutupta yer almış ve birbirleriyle

savaşmışlardır. Bir topluluk daima diğer topluluğun aleyhinde savaşmış, iki tarafın

bu savaşı insanlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde devam etmiştir, (tarihi aşamalarına

ve kültürel düzeylerine bağlı olarak) İnsanlığın ilerlemesine engel olan kutup,

yıkılmayı temellendiren cinayeti ve fesadı, insanı sömürmeyi, insanın cehaletini,

insanın köleleştirilme-sini, insan türüne zorla sahip olmayı, insanı donuk bir halde,

cehalet ve durgunluk halinde tutmayı bina eden kutup, insanlığın tarih boyunca

sıkıntı çekmesine sebep olan, yalancı faziletler oluşturanlar, özel bir grubun yararına

olup, çoğunluğa zararı dokunan hurafe ve kuruntular üretenler;

hayat felsefesinin biçimi ve sosyal durumları, başka insanların bilgiye,

ilerlemeye, olgunlaşmaya veya kişiliğe

kavuşmalarını engelleyen, varlıkları,

toplumsal ve tarihsel varlık felsefeleri, adalete ve yeryüzünde insanların birliğine

aykırı olan herkes; daima yeryüzünde insanlığın birliği için çalışan, dünyada eşitliğin

yerleşmesi ve o azınlıkların uydurma ayrıcalıklarının yok edilmesi için çabalayan,

yani bütün insanlığın çoğunluğunun eşitliği için kavga eden insanlarla

savaşmışlardır. Bu kutup, karşı kutupla tarih boyunca insan türünün başlangıcından

bugüne dek savaşmış, yarın ve her zaman da savaşacaktır. Herbirinin bir silahı ve bir

düşüncesi vardır. Bu kutbun silahı bir şeydi "din". Öbür kutbun silahı da aynıydı,

"din". O halde tarih boyunca daima iki din olmuştur; dine karşı savaşan daima din

olmuştur. Biz ise tarih boyunca birbiriyle savaşan iki çelişik ve karşıt dini, sabit ve

ortak bir kavram üzerinde, hükme bağlayarak ya inanıyor, ya da inkâr ediyoruz. Her

ikisi de yanlıştır.

Bugün ilerlemiş Avrupa ülkelerinde, Avrupalı filozof ve yazarın işi nasıl, Yunan ve

Roma mitolojisinden, eski Yunan'da bundan 2600-2700 yıl önce var olan tanrıların

efsanelerinden, Promete'nin Zeus'un, Atlas'ın hikâyelerinden, insanlık tarihini

tanımak için aydınca kavramlar çıkarıyorlarsa, biz de aynı şeyi yapmalıyız. İslâm

kültürü, en zengin, en derin insani anlamlarla, kavramlarla doludur. İslâmi

kıssalarımızda bulunan Habil ve Kabil kıssasında Kuran şöyle diyor: "Bu kıssa, ilmi

gerçeklerle doludur." (Eğer benzer hikâyeleri, tarih olayları olarak alırsak, anlamsız

ve sonuçsuzdur. Ama sembolik gerçekler olarak ele alırsak, ilmi, toplumbilimsel,

tarihi sırlarla doludur bu hikâyeler). Kabil ve Habil kimlerdir? Ademin oğulları. O

halde, Habil ve Kabil kıssası anlatıldığında,

Kur'an insanlık tarihinin başlamasını sembolik bir şekilde (Albert Camus'nun Oran

hikâyesinde anlattığı gibi) anlatmak istemektedir. Burada Habil ve Kabil adında iki

tipleme vardır. Adem, iki kızını bu iki oğluyla nişanlan-dırmaktadır. Ama Kabil

kardeşinin nişanlısını daha güzel bulmakta, ona tamah etmekte ve bu yüzden de isyan

etmektedir. Bunlar yeryüzünde insanlık tarihini başlatan ilk iki insandır. Adem insan

türünün senbolüdür; ama bunlar insanlık tarihinin başlamasının sembolüdürler.

Habil: "Benim için seçilmiş olan kısmete razıyım" demekte; ama Kabil "Hayır, ben,

senin hakkın olanı almalıyım" demektedir. Bu ikisinin savaşı, böylece, Kabil'in

Habil'in nişanlısını elinden almak istemesi yüzünden, ona karşı isyan ve tecavüz

şeklinde başlamaktadır. Durumu Adem'in huzuruna gidip şikayet ederler. Adem,

"Herbiriniz bir kurban seçin, Allah hanginizin kurbanını kabul ederse, diğeriniz

sussun" der. Her ikisi de bunu kabul ederler. Habil sürüsünde hepsinden daha değerli

olan kızıl tüylü ve çevik devesini seçer, sonra Allah'a kurban etmek için, kurban

yerine getirir. Kabil, gidip hiç kimsenin işine

yaramayan solmuş sararmış, çürümüş

bir avuç buğday alır ve kurban yerine getirir. Böylece kendiliğinden Habil'in kurbanı

kabul edilir ve Kabil üzüntüyle kalır.

Bu işten de yoksun kalan Kabil, aşırılıklarına yine devam eder. Bir vadide kardeşini

aldatıp öldürür. Bu insanlık tarihinde insan eliyle dökülen ilk kandır, İnsan türünde

başlayan ilk kardeş katli türüdür. Bu hikâye, hepsi bir soydan, Adem'in soyundan

gelen, eşit olan, bütün insan bireylerinin kardeş olduğu, insanlığın birliğinin nasıl

zıtlığa dönüştüğü, iki kardeşin birbirine nasıl iki düşman kesildiğini anlatmak

istemektedir. Yani insanlığın birliği, insanlığın ayrılığına, insanlığın birbirine

düşmanlığına

dönüşmüştür. İnsan soyundan ilk kan nasıl, hangi sebeple dökülmüştür? İnsanlığın

birliği, uyumu barışı, insanlığın eşitliği, nasıl insanlık tarihi boyunca süren ayrılık ve

savaşlara dönüşmüştür? Toplum nasıl sınıflara ayrılmıştır? Tek bir "biz"e sahip olan

insanlık toplumu, nasıl iki adet "ben"e dönüşmüş; biri ötekinin katili ve yokedicisi

olan iki zıt kutup birbirlerine nasıl düşmüşlerdir? İlk aşırılığın sebebi nedir? Bütün

bunlar anlatılmak istenmektedir.

Burada Kabil'in çevresinin Habil'in çevresinden farklı olduğunu, onun hocasının

bununkinden ayrı olduğunu, onun incelediği, okuduğu kitapların, bunun okuyup

incelediklerinden farklı olduğunu. O'nun Batı'ya gittiğini veya bunun Necef'e

geldiğini söyleyemeyiz. Her ikisinin de sahip oldukları şartlar eşittir. Anne, baba,

çevre birdir; din birdir. Ama birisi katil ve cinayetkar; hevası yüzünden aşırılığa

kaçıyor. Diğeri insanlığın, barışın ve imanın temsilcisi; imanı yolunda en değerli, en

sevgili bir şeyini kurban ediyor. Burada uyuşmazlık sebebinin ne olduğunu

görmekteyiz. Birinde olup, diğerinde olmayan tek etken, yaptıkları işler konusudur.

Birisi çiftçidir. Çünkü gidip buğday getirmiştir. Habil'in deve damı vardır, çünkü

gidip deve getirmiştir.

Bu durumda Habil, o aşamada insan hayatının doğa, av ve hayvanları ehlileştirmeye

dayalı olduğu, insanlık tarihinin bir aşamasının temsilcisidir. Yani bu dönemde

üretim kaynağı doğadır. Kabil de insanlık tarihinin, üretimin kaynağının bireysel

sahipliğe, tekelleştirmeye yöneldiği bir dönemin temsilcisidir. Biz, insan türünün

tarihteki ilk aşamasının, doğada avcılık yapmak aşaması olduğunu biliyoruz. Bu

aşamada hiç kimse, hiçbir şeyi kendi tekeline almamaktadır. Çünkü herkesin üretim

kaynağı ya denizdir ya da orman. Deniz ve orman hiç kimsenin tekelinde değildir.

Doğanın bu açık sofrası, bütün insanları aittir, giderler, avlanırlar, alırlar, getirirler ve

yerler. Harcama, herkesin elinde, üretim herkesin ihtiyarındadır. O dönemde bütün

insanlık Habilî'dir. Bu dönem, temel olarak

bütün ekonomik kaynakların, eşit bir

şekilde bütün insanlara ait olduğu bir dönemdir. Henüz insanlarda, bireycilik,

bencillik, bireysel tekelleşme isteği, "benim malım, senin malın değil" gibi durumlar

yoktur.

Kabil, Tanrı'ya ait olan yeryüzünden bir bölümünü kendisine tekelleştirir. O üretim

kaynağına kendi adını koyar, sonra başkalarını sömürmeye, köleleştirmeye başlar;

ekmek yiyebilmeleri için onları kendi adına, üretimsel ve ekonomik kaynaklarda

çalışmaya zorlar. Kabil, bu dönemin temsilcisidir.

O halde, ilk kardeş katlinin, insanın bireysel tekelleşme aşamasına girdiği,

insanlığın birliğinin, ayrılığa dönüştüğü, insanlığın kardeşlik bağının katil ve maktul

(öldürülen) bağına dönüştüğü bir dönemden itibaren başladığı apaçıktır. Yani tarih,

Habil'in öldürülmesi ve Kabil'in katil olmasıyla, insanlığın birliği aşamasından,

ayrıcalıklı insanlar aşamasına; insan soyunun asaleti aşamasından insan bireyinin

asaleti ve insanın tekelleşme isteği aşamasına girmektedir. Habil'in yok olup, Kabil'in

kalmasıyla yeni bir aşamaya giriyor. Biz hepimiz Kabil'in çocuklarıyız; çünkü Habil

evlenmeden, mutlu damadan ölmüştür.

Tarihin buradan itibaren onun aşamasına girdiği Kabil kimdir? İnsanlığın tarih

felsefesine hakim olan Kabil ve Kabilî ruh nedir, bu Kabil kimdir? Ne olduğunu

gördük. Kabil, bir dinsiz, Allah'ı inkâr eden birisi değildir. Allah da kim demiyor,

Allah yok demiyor. Bu sözlerin bir anlamı yok da demiyor. Çünkü gidip onun için

kurban getiriyor. Kabil Adem'in dinine sahip, Habil'de aynı dinden, ama bu tek din;

iki ayrı insanda, birbirine zıt iki ayrı dine dönüyor. Birisi Kabil'in çıkarlarının

korunmasının sebebi, diğeri Habil'in gerçeklerinin ve erdemlerinin gerçekleşmesinin

sebebi. Tarih boyunca bu iki din birbiriyle savaşmıştır ve savaşmaktadır.

Kıssadan hisse; geride kalan Kabil'in, Allah'a imanı kenara atan, onu kendi

çıkarlarına kurban eden; babası Adem'i bir yana atan onu da kendi çıkarları için

kurban eden, kardeşini bir köşeye fırlatan, onu

da çıkarları için kurban eden bir

kimse olduğunu görmekteyiz. Onun, çıkarlarını elde etmek için herşeye el atan,

dinini kendine hizmet ettiren birisi olduğunu, kurban olayına katılmasıyla, dinini de

kendi çıkarlarına ulaşmak için din (yol) sayan birisi olduğunu görmekteyiz. Bundan

sonra tarih, ayrıcalıklı insanlar, insanın kardeşini katletmesi dönemine girer. Artık

tarihte, insanlığın birliği hüküm sürmemektedir.

Kabil insanlık tarihinde daima yaşamaktadır. Çünkü Habil ölmüştür. Kabil de,

Kabili sistem, ekonomik ve maddi hayatın özel bir topluluğa tekelleştirilmesi ve bu

özel sınıf için çoğunluğun kökleştirilmesi biçiminde bir düzen kurmuştur. Bu düzen,

Tevrat'ta İncil'de ve Kur'an'da var olan yüzlerce belirtiye göre, bütün dönemlerde

insanlık tarihini yönetmektedir. İnsan toplumları, insanlığın aşamaları, bütün

zamanlarda bu şekildedir.

Kur'an'm deyimiyle, adı halk, toplum olan çoğunluğu oluşturan bir bölük vardır ve

bir bölük de bu halka karşı olarak vardır. Tarihte halka hakim olan, insanlık tarihinin

ve insan toplumunun yazgısını ellerinde bulunduran

halk karşıtı bu kutbun, Kabili kutbun üç çehresi vardır: Ekonomik çehresi, siyasi

çehresi ve dini çehresi. Altın, güç ve din; bu özel sınıfa aittir. Aynı vücudun, yani

Kabili sınıfın bu üç çehresi, Islamda epeyce tanıtıcı ve belirleyici üç sembole

sahiptir. Kur'an'da sürekli yinelenen üç tane tipleme vardır. Bu üçü, Tevrat'ta da

vardır. Birisi kudret sembolü olan Firavun'dur. ikincisi zenginlik, sermaye ve

ekonomi sembolü olan Karun'dur. Üçüncüsü, dini elinde bulunduran bir ruhani olan

Bel'am-i Baur'dur. Bu üçü, Kabili sınıfın sembolüdür.

Dinin, tarihte bütün insanların gönlünde var olan, hem -Kabil'de hem Habil'de

olduğu gibi- bir güç olduğunu, ama ruhanilerin, yani Bel'am-i Baurlar'ın elinde

bulunan bir güç olduğunu görmekteyiz. Bel'am-i Baurlar, yani ruhani sınıflar, tarih

boyunca insanlara hakim olan sınıfımgöv-delerinden birisi olmuşlardır. Her yere

bakınız. Yahudilerde, Antik İran'da, Roma'da,

Yunan'da her yerde aynı beden içinde

bu üç tip, bu üç çehre vardır. Teslis (üçleme) budur. Aynen katoliklerin dediği gibi,

Tanrı da birdir, ama bu durumda o bir, üç kişidir ve birbirinden ayrı olan bu üç kişi,

her biri ayrı bir uknumdur,9 ama yine de birdirler! Bu gerçek, insanın aklına

sığmayan Mevlâna'-nın şu şiiri gibidir. "Şarapsız kadehten, kadehsiz şarabı iste" yani

hiçbir şey olmuyor. Ama görüyoruz ki bu doğrudur. Biz teslisin, Allah bir olduğu

halde üç ayrı çehresi vardır, diye dinlerde var olan şekilde olduğunu sanıyoruz.

Ancak bir sınıf olmasına rağmen, üç ayrı çehresi olan, gerçekte tarihe hakim olan

sınıftır. Bir rahip, zahid, ruhani sınıf çehresi; yani Bel'am-i Baur tipi. Bir kudret

çehresi, yani Firavun. Bir zenginlik ve sermaye çehresi yani Ka-

9. Uknum: Baba, Mesih, Ruhu'1-Kuds. (ç.n). 34

run. Üç tane olmalarına rağmen, her üçü birdir. Tarihte Firavun'un, Karun'un,

Bel'am-i Baur'un her üçünün Musa'ya karşı tek bir vücut olarak savaştıklarını

görüyoruz. Bu üç çehre, Kabili sınıftan birisi olarak tarihi yönetmektedir. Bunun gibi

ekonomi, yani zenginlik, insanlık tarihinde, özel bir sınıfın elinde olmuştur. Bunun

gibi hükümet, sistem, dünyanın ve toplumun siyaseti özel bir sınıfın elinde olmuştur.

Din bile bu sınıfın elinde bir araç olarak kalmıştır İNerede? Paranın ve zorbalığın

yanında. Halk, tarihi yönlendiren bu sınıfın elinde esir olmuştur. Bunlar tarihi kendi

çıkarlarına uydurmuşlardır. Halkı zorla oturmaya mecbur ettikleri gibi, parayla

onlardan yararlandıkları gibi, cebini boşaltmış, öteki kulağına "kardeş"! yarın Tanrı

ecrini verir, gamlanma, sesin çıkmasın" demiştir.

Her üçü de birdiler. Antik İran'a bakınız, Sasaniler ve Hahamenişler, mubedlere

(Zerdüşti din adamları) o kadar para veriyorlardı ki, Albert Male'nin deyişine göre;

Mezdekiler döneminin başında, ülkenin tarım alanlarının % 19'u ateşkedelere ve

mubedlere aitti. 30 yıl sonra % 80'lere ulaştı bu rakam. Mısır'da 1. Ramses zamanının

bir şairi, bugünlerde bulunmuş olan tabletlerde şöyle diyor: "Bu tanrı (uhtun) o kadar

tamahkârdır ki, çocuğumun ağzına koymak istetiğim bir lokmacık ekmeğe bile göz

dikiyor ve o lokmayı kapıyor. Bu açgözlü tanrıların karnı ne zaman doyacak?"

İnsanlığın, bir birlik olarak, iki zıt kutba bölündüğü zamandan beri, birbirinin zıttı

olan, birbirine hiç benzer yönleri olmayan, birbirlerine şiddetle düşman olan iki

kutup, insan soyunda ikilik meydana geldiğinden beri, insanlığın birliğine uygun olan

tevhidi dünya görüşü, sınıfların

ikiliğiyte uyumlu olarak, ilâhi ikiliğe veya senevi10 dünya görüşüne dönüşmüştür.

Hakim düzen, üç boyutlu bir kudret olduğundan beri, üç ayrı görünüşte, bir Allah da

üç çehrede bir zat olur; teslisin dünya görüşü budur.

Tevhidi dünya görüşünün ve şirk dünya görüşünün ikisinin de dini olduğunu

görüyoruz^Ama şirk dünya görüşü toplumsal düzenin ilahi nizam üzerine dönen bir

aksidir, dünyanın göğe yansımış bir görüntüsüdür. Bu şekilde hakim ruhaniyet şirkle

karışık bir tevhidi izah ederek, sınıfsal ve ırki tevhidin dönüşümünü, sınıfsal ve ırki

şirkte izah etmiştir. Burada "zihniyet ve özdeşlik" arasında, yani hayat ve din

arasında, dünya görüşü ve toplum görüşü arasında rintçe, diyalektik bir oyun

yapmışlardır ki, bu durum şimdi bile birçok düşünür ve bilgin için ortaya

çıkmamıştır. Dini dünya görüşünde, toplum dünyaya tâbidir, maddi hayata hakim

olan düzen, varlık alemine hakim olan düzenin

mahkumu ve malûlüdür. Daha sade

bir deyişle yeryüzünde olan herşey, Allah'ın iradesinin dilediği şeyin bir

yansımasıdır. O halde Allah veya gaybi irâde, illettir ve insan ve insanın

yeryüzündeki yazgısı malul. İnsan toplumu, insanlığın tevhidi düzeni olan "ilk

ortaklık" düzeninden "toplumsal şirk" düzeni olarak adlandırılmış sınıfların ayrıcalığı

düzenine dönüşmüştür. Toplumsal şirk itikadı tevhidle uyumlu değildir. Toplumsal

şirkte, çeşitli topluluklar ve sınıflar, kendi sosyal durumlarındaki, ekonomik ve siyasi

hallerindeki uyuşmazlığı, insanın zatında olan, kendi ırki köklerinde bulunan bir

uyuşmazlık şeklinde ortaya koyarlar ve böyle bir açıklama için de, ister istemez

felsefi ve itikadı bir ölçü, yani dünyevi ve varlık-

10. Senevi: Alemde iki ayrı mebde (başlangıç, kök) olduğuna inanan bir topluluk.

Yani felsefi anlamda bir dualizm, (ikicilik) demektir. Teizmin zıttı-dır, '(ç.n)

sal bir altyapı aramak zorundadırlar. Esasen özdeşlik değişime uğradığında, bilinçsiz

bir şekilde zihniyet perdesinin üzerine kendi biçimini yansıtmaktadır. Bu şu

şekildedir; insanın zati birliği, insanın zati sayılarına dönüştüğünde, Tanrının zati

birliği de, kendisinin zati sayılarına yani birkaç tanrılı bir düzene dönüşür. Bundan

dolayı, şirkin toplumsal düzeninin yarattığı bir şey olduğu için, bu ilahi düzen de

şirktir. Yani, yeryüzünün tanrıları, gökyüzündeki tanrıları yaratmışlardır. Ama,

halkın dini zihniyetinde, gökyüzünün tanrılarını, yeryüzü tanrılarının düzenini

yaratanlar olarak anlatmışlardır. Yani toplumsal özdeşlik, dini zihniyeti yaratır.

Böylece dini zihniyet, toplumsal özdeşliğin yaratıcısı olarak ortaya çıkar. Bu şekilde

bir şirke dayalı dünya görüşü ortaya çıkaran ilahi düzende ve varlık alemindeki zati

ve sınıfsal aşamalar zinciri, insanlık alemindeki ve sosyal düzendeki zati ve sınıfsal

aşamalar zincirini, felsefi ve mantıki bir şekilde açıklıyor. Din adına olduğu için

itikadi, ezeli, ebedi, kutsal, insan ötesi, doğa ötesi, bir açıklamada bulunuyor ve onun

derin, zeval bulmaz dini imanını sağlamlaştırıyor; bu durumu halkın imanının

derinliklerinde kökleştiriyor!

Tevhidi dünya görüşünün -ki Habili insanın, toplumsal tevhid ve insanlığın eşitliği

düzeninin; ilk dünya görüşünün- Habili düzenin ölmesi ve kardeş düşmanı Kabili

düzenin idaresiyle, düalizm (ikicilik), iki zatlı dünya görüşüne, yani zıt bir dünya

görüşüne dönüşmesi böyle olmuştur. Dualizm düşüncesi, iki sınıflı bir toplumun

yansımasıdır . İki tanrılı dünya görüşü, iki kutuplu toplumun zihninin altyapısıdır.

Sonra insanın -insanlığın zati tevhidinin- hakim ve mahkum iki zıt kutuba

dönüşmesi gibi, dünya da iki iyilik ve kötülük kutbuna, Ahuramazda- Ehrimen

kutbuna; Kabil

-hakim kutup- de toplumsal boyutların değişip gelişmesi yolunda, insani ilişkilerin

karmaşıklaşması, sınıfsal düzenin olgunlaşmasıyla, üç belirli boyutta ortaya çıktı.

Tek bir hakim güçte toplanmış olan siyaset, ekonomi ve din gücü özelleşti, tek bir

kutbun üç şubesine ayrıldı; topluma hakim olan düzen üç boyuta çıkınca, dünyaya

hakim olan düzende üç boyutlu oldu. Kabil yeryüzünde üç çehreye girince, Tanrı da

gökyüzünde üç çehreye büründü; üç kişi olan Firavun, Karun ve Bel'am-i Baur. Oysa

üçü de aynıdır. Kabil'in çehresidir. Tek bir tanrı oldukları halde baba, oğul ve Ruhül-

Kuds de üç kişi oldular! Böylece tevhidi dünya görüşü, teslisi (üçlemeci- trinite)

dünya görüşüne dönüştü. Bunu Hint'te, Yunan'da, Roma'da ve Antik İran'da,

Hristiyanlık, Yahudilik, hatta İslâm'da (Allah'ın

yeryüzündeki üç temsilcisi) şeklinde

görmekteyiz.

Burada düşünülebilecek olan, çok anlamlı ve görüşümün doğruluğunu iyice

aydınlatan delillerden bir tanesi şudur; Dualist dünya görüşünde, iki tanrı, iki karşıt

zat, daima birbirleriyle savaş halindedir. (Hayır ve şerr, aydınlık ve karanlık, Ahura

ve Ehrimen). Oysa teslisin dünya görüşündeki, üç tanrı, tek bir zattırlar, birdirler; her

biri bir diğerine dönüşmektedir; her biri diğer ikisinde tecelli etmektedir, ayrı ayrı üç

tanrı zatı değildir bunlar. Bir zatın üç görüntüsüdür. Bu da gösteriyor ki dualizm,

dinde, toplumdaki iki kutbun dini sembolüdür, yani iki hakim ve mahkum sınıftır

bunlar. Halbuki üç tanrılık tek yönde veya tek bir zatın üç görüntüsü şeklinde, tek bir

hakim kutbun sembolüdür.

Bu şekilde, insanın dünya görüşünün, dini olduğu geçmiş dönemlerde, tevhidi

dünya görüşünün sınıfsal düzenini nasıl şirke çevirdiklerini, bütün dinleri- hak veya

batıl-şirk dini yaptıklarını hatta tevhidin genel ilkelerini koruyarak şirkin görüşünü

nasıl yaydıklarını görmekteyiz.

Gördüğümüz gibi, kendisini tevhid dininin takipçisi sayan pek çok insanın dini

dünya görüşü, aslında şirktir ve tevhidin yerine gizlenmiş bir şirk, hepsinden daha

tehlikelidir. İslam'da meydana getirilen yeni şirk, hepsinden daha derin, daha gizli ve

daha güçlüdür.

Ama yeniçağlarda temel itibariyle dinle savaşmışlar, dini dünya görüşünü, bilim

adına inkâr etmişler ve onun yerine maddeci dünya görüşünü oturtmuşlardır.

Geçmişte, tarihe hakim olan üç kudret, halkın pek çoğunu aldatıyorlardı. Kelâm -

dini felsefe- adıyla, duygu -din ruhu- gücüyle, şirki, tevhidin yerine oturtuyorlardı

veya ona tevhid elbisesi giydiriyorlardı. Ancak Rönesans'tan sonra- onun 18-19

y.y.'da zirveye ulaşmasıyla- ekonomi felsefesinden ibaret olan bilim adına, aydınları

aldattıkları akıl gücüyle- maddi mantık veya içgüdüsel ruhla- maddeciliği, dinin

yerine oturttular veya ona maneviyat yani insanlık (Hümanizm) elbisesini

giydirdiler!

İki dış etkenin varlığı "tarihin en büyük" aldatmacasına sebep olmuştur. Öyle ki,

bugün ben bu büyük aldatmacayı aydınların çoğunluğunun hayretle, inanılmaz olarak

karşıladığı, kişisel bir varsayım olarak ortaya koymak zorundayım. Bu varsayım

şudur: "Din karşıtı, materyalist yeni dünya görüşü, tıpkı şirk gibi yeni hakim sınıfın

özel dünya görüşüdür."

Bu iki etkenden biri maddeci görüşün alındığı bilimdir, diğeri 19. y.y'da Avrupa'da,

dine karşı olarak, maddeciliğe yaslanmış olan Sosyalizm'dir. Oysa ben şu durumdan

söz etmekteyim; batının hem bilimsel görüşü, hem dünya görüşü ve felsefi insan

görüşü ve Sosyalizm'in yeni hayat felsefesi, zamana hakim olan ruhun ve görüşün

etkisi altında kalmıştır.

Bu hakim görüş ve ruh, batının ilerlemesi ve değişmesinin bir sonucu, sonradan da

batının yeni toplumsal sınıfının hakimiyetidir. Bu sınıf, yeni burjuvazi'dir.

Ortaçağ, Avrupa'da toplumsal altyapının feodalizm olduğu bir çağdır. O çağın

uygun binası ve açıklayıcısı da dindir. Donuk ve alçalmış Avrupa'nın- ilerlemiş

dünyasıyla, hareketli İslâm uygarlığıyla iletişim kurması, doğuyla ticaretin yayılması

sonucu, feodalizmin kapalı ekonomisinin ve katolik mezhebinin kapalı kültürünün

duvarlarının yıkılması, Amerika'nın keşfi, Afrika'ya gidilmesi, denizciliğin gelişmesi,

dini baskı yöntemlerinin ve feodal ayrılık sisteminin dini düşünce özgürlüğü ve

merkezi yönetimin etkisi altında zayıflaması, büyük milli toplumun ve tek bir siyasi

topluluğun tslâm dünyasında yayılması, ırmak gemiciliği yerine daha hızlı

denizciliğin gelişmesi, milletlerarası ticaret, ortaçağ Avrupasında siyaset ve düşünce

dünyasının büyümesi, şehirleşmenin gelişimi, ticari pazarların ve ekonominin tarımın

yerine ilerlemesi, kilisenin ve Protestanlığın zühtü yerine gerçekçiliğin gelişmesi,

daha sonra aklın gerici dinlerin zincirinden kurtulup uyanması, düşünce hareketleri

ve özgürlüğün gelmesi, tabii bilimlerin ve sanatın yayılması, bilimin Mesih'in

sözünden maddeci hayata doğru yönelmesi,

Papa'ya karşı milliyetçi hareketler,

feodal düzenin tek bir sözcükle uğraşması, burjuvazinin gelişmesi, genç sınıfın

yönetime gelmesi, feodal yerine burjuvanın araştırılması, sonuç olarak feodal ahlak

ve kültürle savaş, yani ortaçağın dini ve eşrafıyla savaş, burjuvazi kültürünün ve

ahlakının üstün gelmesi, yani maddeciliğin ve bireysel özgürlüğün üstün gelmesi,

burjuva sınıfının siyasi -ekonomik yönetimiyle beraber, ruhunu ve felsefesini de

batıya hakim kıldı. Bilimi de kendi

hizmetine soktu. Ahlâkı, sanatı ve edebiyatı burjuvalaştırdı

ve bu şekilde; maddecilik, bireysellik ve zevkten iba

ret olan burjuvazi kültürü ve görüşü, dine, erdeme ve

topluma dayanan eski görüşün yerini aldı. "Yarar", "değer"

in yerini aldı. Düşünen akıl, irfani duygunun yerini

aldı. Herşeyde ve özellikle bilimde güçlü olma isteği, ha

kikati aramanın yerini.... için yaşama ilkesi için ya

şamanın yerini aldı.11 Emniyet olgunluğun, zevk

erdemin, cinsellik aşkın, çıkarcılık tapmanın, yeryüzü cen

neti vaad edilen cennetin, geçim dünyası anketin, tabiat

güçlerini istihdam varlık felsefesini keşfin yerini

aldı. İn

sana anlam kazandıran ya da en azından insanın aramakta

olduğu üç anlam, üç ana ilke yani "gerçek, güzellik ve

iyilik" pilisini pırtısını topladı ve yeni insanın ticaret ve

burjuva kültüründe anlam verdiği üç yeni ilke; "gerçek

lik, güç ve tüketim" hayata, ruha, akla, varlık felsefesi

ne, yeni toplumun bireyi üzerine postu serdi. İnsanın gözü

gökyüzünden, bir defa daha yeryüzüne çevrildi. Gönül

den mideye ve midenin altına, ideal hayattan, refah ha

yatına, "olma"nın anlamına ulaşmaktan, "olma"nm elde

edilmesi için gerekli şartları hazırlamaya çevrildi insanın

gözü. Sonunda bütün duyguların, değerlerin, sırların, ih

tiyaçların, yükseklerde uçmanın, doğa ötesini aramanın,

erdem istemenin, idealizmin, inkarı ve kovulması günde

me geldi. İnsanı daima "doğal ve içgüdüsel olmanın al

çak damından, Mirac'a, orada bulunan şeyin

Sidretül-Müntehasına kadar uçuran, onu, daima kendisi

ne takdir edilen daracık toprağın çerçevesinden kaçış es

nasında koruyan, onu dünyadaki yaratılışının yüklediği

sınırlı ölçüleri aşmaya çağıran, onu bulunduğu durumdan

11. "..." olan bölümler, metnin aslında bu şekilde geçmektedir, (ç.n).

. daha da büyük olması için geliştirmeye, verasetin bedeni için diktiği elbiseyi ona

daraltıp, karşılığında; gerçekçiliği, ona kudret ve lezzet veren dünyanın sınırlarıyla

sınırlı, faydalı olandan başka, bulunacak hiç bir sıkıntı, varılacak hiç bir aşk, yürek

çarpılacak hiç bir bilmece ve ıztırap, beklenecek hiç bir ümide, onu bir çırpınışa,

işara ve tapmaya mübtela etmeyecek yeni bir insan türünün va-redilmesine sebep

oldu bu inkâr.

Yeni uygarlığa ve kültüre hakim ruh, burjuvazidir; üç kuruşluk, satılık, alçak bir

ruh. Kazanma, güç uygarlığı, alet, sanat, ticaret kültürü ruhu. Nihayetinde tüketici

dini, zevkçi ahlak ruhu. Sonuçta bu ruhun edebiyatı ve sanatı, saçmalık, yapmacılık,

propaganda ve heyecan!??!

Büsbütün birbirine karıştırılan şey, "eski kültürün kovulmasında, yeni burjuvazinin

uygar bir cinayet" işlediğidir. Çünkü burjuvazinin kovduğu kültür, ortaçağın donuk

bir maneviyat olan din kültürü idi. Yani insanlığın en ileri, en yüce mirasları,

ortaçağın en düşük kalıplarında, donuk bir dinciliğin eliyle, feodalizmin hizmetine

girmişti. Yeni burjuvazi, ortaçağ ahlak ve kültürünü yıkmakla, eski insan ruhunu

kovmakla, gelişmeye, harekete, aklın özgürlüğüne, uygarlığa ve bilime en büyük

hizmeti yaptı. Çünkü feodalizmi dincilik ve ona bağlı olanlarla beraber kenara çekti.

Ancak burada insan ruhunun kültürünün ve insan soyunun manevi ahlakının en

değerli temelleri de ortaçağın yıkıntıları altında kaldı ve oraya gömülüp, öldü. Ve biz

insanlar, Rönesans'tan sonra daima haklı olarak, yalnızca Rönesans'ın ve

burjuvazinin ilerlemiş devriminin övgüsüne, liberalizm, demokrasi ve sian-tizmin

özgürlükçü ve heyecanlandırdı sloganlarının öncülüğüne, ilerlemeye ve

hurafelere tapmayı, zahitliği, dinî baskıyı kovmaya soyunduk. Hiç bir zaman bu bü-

yük hizmetçinin ihanetini hissedemedik. Bu kurtuluş ve devrimde, insanın kendi

fıtratının temel boyutlarını, ülküsünü, aşkı, olgunluğu, varlığın anlamı ve değeri olan

boyutlarını kaybettiğini anlayamadık. Dinin kendisini yeryüzünde Allah'ın halifesi

olarak adlandırdığı, tabiatın efendiliğini, sorumluluğunu omuzuna yüklediği, ilahi bir

kişilik kazanmaya çağırdığı, tabiattan daha üstün olan bu şaşırtıcı varlığın, doğanın

en güçlü hayvanına dönüştüğünü anlayamadık. Çünkü burjuvazi, sınıfsal ahlak

bakımından, paranın kuyruğuna dönüşmüş bir insandır. Yani paranın mahiyeti, bir

cin gibi onun insani fıtratına girmiştir ve onun insani mahiyetinin yerini almıştır. Din

bakımından, burjuva dininin mutaassıp bir

mümini, bir tüketicidir. Tabiatı yalnız

gerçekler, sırlar, güzellikler.ve gayblar dolu bir yer olarak tanımadığı gibi, insanı da

ilahi yardımlar sahibi, doğaötesi imkanları olan, güzellik, değer, iyilik, sırlar ve

muammalar, kainattan daha üstün özelliklere sahip küçük bir alem olarak tanımaz.

Onun için insan ve doğa, iki üretim kaynağından ibarettir. O, bu ikisindeki bütün

değerleri, bütün yetenekleri, imkanları, gerçekleri ve°gizli sırları kolayca kurban

edebilir veya güç kazanma yolunda, çıkarları uğrunda bunları harcayabilir.

Ben, bilimsel tarih felsefesine, özdeşlik ve zihniyet ekonomi ve kültür arasındaki

diyalektik bağın, sınıfsal bir altyapısı ve düşünsel bir üstyapısı olduğuna inanan

sosyalist aydınların bile, burada, zihinsel ve soyut düşünen düşünürler gibi dinden

kaçma ve maddecilik görüşünün yeniçağda gelişmesi meselesini, bilimlerin keşfi ve

felsefenin gelişmesi olarak telakki etmelerine şaşmaktayım. Sanki onlar, bilimlerin,

felsefelerin ve kültürün, ekonomik -toplumsal gelişmelerden; düzenin

değişmesinden, soyut bir şekilde, toplumun maddi altyapısında gelişip ilerlediğine

inanmaktadırlar!!

Oysa ki, tarihi materyalizmin diyalektik yöntemiyle, sınıfların maddi ve

toplumbilimsel esaslara göre çözümlen-mesiyle, toplumun ekonomik ve üretimsel

değerlendirilmesiyle, Marksizmin bilimsel araştırma ve inceleme yöntemiyle,

yeniçağın düşünsel gelişimini, sınıfsal olarak çözümlersek, klasik marksistlerin

çıkardığı sonucu ortadan kaldıran bir sonuca varırız. Yani, ister istemez şu yargıya

varmak zorundayız: Din duygusunun zayıflaması, ahlaki, manevi değerlerin

sarsılması, dini dünya görüşünün dışlanması genellikle, bugünün insanının felsefi ve

ahlaki ilerleme arayışı ilkesinden, aklı güçlendirme, ekonomik ahlakın ve maddi

dünya görüşünün yönetimi ilkesinden uzak oluşundan ve genellikle bugünün

insanının, felsefi bir dünyacılığa ve ahlaki bir alçaklığa, burjuvazi sınıfına has doğal

gereklere, sınıfsal adet ve huylara, toplumsal davranışlara ve ruhbilime yakın

olmalarındandır.

Toplumbilimin, tarih felsefesini ve sınıfsal ruhbilimi, bilimsel ve somut ölçütlerle

değerlendiren bir sosyalist; eğer bilim gerçeği aramayı, ötelerin ardına düşmeyi,

varlığın sonunu keşfetmeyi, insanın anlamını kavramayı, hayatın gerçek ülkülerini

algılamayı ve insanın yeniçağındaki var-lıksal sarsıntılarını bırakıyorsa, eğer Bacon,

"bilim" yerine "kudreti" yeni bilimin sloganı olarak ortaya atıyorsa, bilimsel

araştırmalar sınırlarını "olguları" ve "olgular arasındaki bağları" bulmakla ve bunları

kudret ve maddi tüketim yolunda hizmete sokmakla sınırlandırıyorsa, eğer yeni

felsefe, insanın fıtratında varolan, onun bütün daimi meraklarını, hedeflerini ve

tapınmalarını görmezden geliyorsa, eğer

bunların her ikisi de, insanı "yükseklerde

uçan tanrısal" bir varlık veya "tabiattan daha üstün çözülemez" bir varlık olmanın

yüce burcundan "tüketici, kudret isteyen hayvansı" cimri ve alçak bir varlığa düsürmek*

için irfanı duyguları ve ahlaki değerleri inkar ediyorsa, insanın felsefi bilgisi

ve bilimsel ilerlemesi, gelişmesi, onun en yüce değerlerini keşfedeceğine, bu

değerleri büsbütün reddediyorlarsa; bunların hepsinin bilim diliyle konuşup, felsefe

gözüyle gören burjuvazinin ruhu ve mantığı olduğunu bilir.

Yeniçağda insana hakim olan ve felsefi materyalizmi insanın dünya görüşüne hakim

kılan, ekonomik materyalizmdir. Gerçekte, toplum maddileşmekte, hayat düzeni

üretim ve salt bir tüketim üzerinde sağlamlaştırmaktadır. Bilim ve felsefe ise,

zihniyette, dünyayı bir madde olarak tasvir etmekte, alemin varlığını ve insanı,

tabiatta hissedilen bir madde olarak özetlemektedir.

Materyalist dünyanın, dini dünya görüşünün yerini alması bu şekildedir. Bu dünya

görüşünde de yine hakim sınıf, hakim ruh, görüş ve kültür ve hakim özdeş düzen

vardır. Bunlar, dün tevhidin dünya görüşünü, halk karşıtı hakim din adamlarının

yardımıyla şirkin dünya görüşüne döndürüyorlardı. Bugün ise maddeci dünya

görüşünü ruhun ve görüşün yerine oturtmaktadırlar, kendi görüşünü açıklayabilmek

için materyalizmi insanlığa zorla yükleyen, bu

hakim kültür ve hakim özdeş

düzendir.

Eski çağlarda, hakim sınıf, iki kutuplu toplumda sınıfsal düzeni açıklamak, zıt,

sınıfsal ve ırki ayrıcalıklı topluma üç boyutlu sınıfı açıklamak için, hakim güce bağlı

olan din adamlarının elbirliğiyle, tevhidin dünya görüşünü inkar ediyordu ve şirkin

dünya görüşünü, iki tanrılık, üç veya daha fazla tanrılık şeklinde tevhidi dünya

görüşünün yerine oturtuyordu. Böylece yeryüzü düzenine ilahi bir kutsallık vermek,

ezeli ve ebedi takdiri göstermek istiyordu. Yeniçağ'da da hakim sınıf, güç ve tüketim

yönetimini, insanlık ruhunun çöküşünü, hakim ekonomik maddeciliğin anlamsız,

ülküsüz hayatının saçmalığını ve boşluğunu insanın tüketici bir hayvana

dönüşmesini, insanın "tüketim için üretim, üretim için tüketim" saçmalığının

etrafında yer almasını, insanoğlunun özdeki değişimini; dünyadan sorumlu insan

olmaktan, toplum makinasının aleti olmaya dönüşümünü, makinizm, bürokrasi,

teknolojik diktatörlük ve üretim baskısının çelik sisteminde, insanın cebri bir iş

zincirinin halkası olmasını, alemde tek özgür varlık olan insanın, yeni kölelik

sisteminde satılabilmek için uğraşan, can veren, tapan bir köle konumuna

düşürülmesini açıklamak için, boş, saçma, içgüdüsel ve çirkin hayatı, hiçbir şeyi

olmayan sistemi, uygarlığı, kudreti, sanatı,

kültürü ve ahlakı, ezeli ve ebedi

göstermek için, din bağından kopmuş, paranın ve işin uşağı haline gelmiş bir felsefe

ve bilim olan "burjuvazi", dinin ve ahlakın bütün yüce ideal ve ülkülerini inkar

etmekte ve maddeci dünya görüşünü, hakim burjuva gücüne bağlı olan entellektüelin

yardımıyla, dini dünya görüşünün yerine oturtmaktadır.

Tarih boyunca, tecavüzkâr, aldatıcı, kardeşini öldüren katil Kabil'in kaldığı ve

Tanrıya tapan, barışçı, kardeşse-ver Habil'in aldatıcı düzeninin şehveti, mülkiyetin

aşırı isteği ve tecavüzü tarafından şehit edildiği günden beri, bilim, felsefe veya din

adına, din adamlarına veya endül-jansa bağlı düşünse! hakimiyet döneminde, daima,

"mevcut konumun" ilahi bir şekilde kutsanması, dini veya bilimsel açıklaması için,

hakim sınıfı ezeli, ebedi, tabii ve ilahi göstermek için var olan kültür, ahlak, davranış,

değerler ve kurumlarla uyum içinde bilimsel, dinsel bir iman ve bilimsel veya dinsel

bir dünya görüşü yaratmak, hakim sınıfın, toplumsal, ekonomik ve siyasal

hakimiyetine özgü, fikri ve itikadi bir altyapı kurmak için, dine, şirk dünya

görüşünün sokulmasına ve bilimden, maddeci ya da çok tanrılı yada tanrısız bir

dünya görüşünün çıkarılmasına uğraşılmıştır. Bu ikisinin ortak bir rolü olması ve

halkın topluma hakim düzenin karşısında, dünyaya hakim uygun düzen adına yer

alması şaşırtıcıdır!!

Tevhidi dünya görüşü, insanlığı sınıfsal ve insani birliğe çağırmak için şirkle

savaşan, tabiatı varlıksal anlamından düşmekten kurtarmak, insanlığı, bu alemde

Tanrı'nın ahlakına sahip biricik varlık olması bakımından, yüce ri-saletinden

haberdar etmek için maddecilikle savaşan, insanı, kör, saçma ve boş olmayan bir

dünyada, Tanrı'nın ve bütün kâinatın karşısına oturtmak, doğanın, kendisinin ve

neslinin takdirinden sorumlu kılmak için, materyalizmle savaşan biricik dünya

görüşüdür. Tevhidi dünya görüşü, toplumda ve insanlık soyunda zıtlığı reddeder.

Varlık aleminde, tabiat, tabiatötesinde ve insanlar arasındaki şirk dininin tanrılarını

reddeder. Tabiata ve insana anlam, bilgi ve yön

kazandırır. Alemin saçmalığı ve boş

oluşunu, insanın alçalmasını, tabiata körükörüne kulluğunu reddeder. Tanrısızlık

gibi, maddeciliği de reddeder. Kur'an diliyle söylemek istersek Tevhid, insana

"hikmet" ve "ölçü" kazandırır vesselam.

KENDİNİ BİLMEK 11

ÖZBİLİNÇ VE YABANCILAŞTIRILMA (EŞEKLEŞTİRİLME)

Benim ve bizim içinde bulunduğumuz şu özel durum, en son sözü en önce

söylememizi ve kitabı sonundan okumaya başlamamızı gerektirmektedir. Bu yüzden,

konunun sizler için kendiliğinden bir dereceye kadar yorucu olması, epeyce bir

dikkati ve düşünmeyi gerektirmesi mümkündür. Sizlerden kastım, benim ortaya

koyduğum düşünsel meseleler alanında, fazlaca bir bilgisi olmayan kimselerdir.

Ancak ne olursa olsun, fırsat olmadığı için bir kaç oturumda söylemem gereken

şeyleri, tek bir oturumda anlatmak zorundayırr^ Bu durum ise meseleleri daha da

anlaşılmaz hale getirmekte. Son çözüm olarak söylemem gereken şeyi de ilk önce

söylemeye mecburum. Bu da konunun anlaşılmazlığını artırıyor, ama bundan başka

çıkar bir yol da yok. BÜYÜK ALDANIŞ

Size söylemek istediğim, size söylemek için sahip olduğum en esaslı ve gerekli

çözüm, bilimsel değil, "düşünsel" bir meseledir. Söylemek istediğim, açıklamayı ve

yorumu gerektirmeyen en büyük ve temel çözüm şudur: "Uyanık olalım, bilimsel

doyumla kendimizi düşünsel bakımdan doymuş sanmayalım. Bu çok yalancı bir

doyma türü, çok büyük bir aldanış türüdür. Bu durum özellikle okumuşlarımıza,

zamanımızın aydınlarına özgüdür. Bunlar bilimsel yönden doygunluğa ulaşınca,

yüksek öğrenim görünce, bilimsel bakımdan geniş bilgiler ve seçkin dereceler

eldeedince, büyük üstadlar ve kitaplar görünce, tamamen estetik bilimsel görüşlere

ulaşınca, kendilerinde bir gurur hisseder, kendilerini yeterli görme duygusuna

kapılırlar. Düşünsel bakımdan bilgili bir insan olmanın son derecesine yardıklarını

sanırlar. Bu yalancı biat aldanıştır. Bu al-dınışa

kapılan bir bilgin, bir üstad, bir

çevirmen,, bir filozof, bir büyük mutasavvıf, bir edip, bir tarihçi, hatta halktan biri

bile çoğunlukla düşünsel bakımdan tamamıyla bir sıfırdan ibaret olmasının mümkün

olduğunu düşünmez. Böylece bilinç bakımından halkın en basit kimselerinden biri

olarak kalmış olur. Bilgi, özbilinç, toplum bilgisi ve zaman bilgisi bakımından, gözü

yazıyı bile tanımayan basit birinden daha da aşağılarda kalır.

Bu çok acıklı bir durumdur. Cahil bir bilgin olmak, okumuş birisi olarak bilinçsiz

kalmak, çok kabarık diplomalar ve hayli ciddi unvanlarla doktor, mühendis, yüksek

lisans, doçent, profesör ve benzeri bir insan olmak; ama bilinç, anlama, bilgi

yönünden, toplumu ve kendisini birbirine bağlayan zamana karşı sorumluluk

duygusu ve tarihin hareketinin belirlenmesi bakımından sıfır olmak, kör ve sağır

olmak büyük bir tehlikedir, acıklı bir durumdur. Bu, bilgin olduğu halde cahil olma

tehlikesidir. Bunun tehlikesi ,de insanın genellikle bilgiyle doyunca, düşünsel açlık

hissetmemesi bakımındandır. Bugün dünyada ortaya konan durum -buna bakar ve

görürsek- tamamen ayrı bir meseledir, "bilimsel meselelerden" ayrı "düşünsel bir mesele"

dir.

BELİRLEYİCİNİN SEÇİLMESİ r~ Bugün Afrika, Asya ve Lâtin Amerika gibi

üçüncü dünya toplumları, teknolojik yönden geri kalmış olmaları bir yana, bilimsel

bakımdan da çok düşük düzeydedirler. Hatta sanat, felsefe ve hayatın çeşitli bilimleri

bakımından Av-' rupa'nın ve Amerika'nın öğrencisi olabilecek düzeyde bile

değillerdir, bu bakımdan tamamen yoksuldurlar. Ancak buna rağmen onlar, yeni bir

silahla donanmışlardır. Bu silah, onlara bütün silahlarına rağmen Batının tamamının

karşısında durabilecek gücü vermiştir.

Batı en ileri teknolojik, bilimsel ve felsefi güce sahip olmasına, dünyadaki bütün

dahileri satın almasına (çünkü batının parası vardır; bugün dahi ticari bir mal gibi

alınıp satılmaktadır. Bilimsel veriler, bilginler, kâşifler, mucitler, yazarlar, hepsi bir

mal gibi alınıp satılmaktadır, kimin parası varsa bunlara sahip olur), dünyanın bütün

bilimsel mirasına sahip olmasına, bütün bilim dallarının, buluşlarının ve

birikimlerinin tamamını -dışardan alarak veya kendisi bularak- elinde tutmasına,

felsefi, bilimsel ve teknik gelişmenin en yüce zirvesinde durmasına, insanlığın

başlangıçtan bugüne dek aldığı bütün bilimsel meyveleri elinde bulundurmasına

karşın, tek bir şeye "sahip olmaktan" yoksundur. Bu şeye sahip olmaması, onu, madd

i, manevi ve askeri silahlarının toplamına rağmen, her tür silahtan yoksun,

yalınayak, aç, evsiz, barksız, hatta günlük hayatlarını ve ailelerini savunacak araçları

olmayan toplumlar karşısında, güçsüzleştirmiş ve dize gelmek zorunda bırakmış,

yenilgiye uğratmıştır.

'Â\ Bugün dünyada "ne", "ne" ile savaşmaktadır? Her tür I bilimsel ve teknik güçten

yoksun olan güçlere karşı, bi-I limsel ve teknik güçlerin tamamı "kavga" halindedir.

Bu I "kavganın ve çatışmanın" yazgısı, hiç şüphesiz, birkaç yıl / veya birkaç gün

farkla, çoğu okumaktan bile yoksun bu / fakirlerin, dünyanın bu yalınayakhlannın

yararına, bu-/ günün ve insanlık tarihinin bilimsel ve teknik azığını ellerinde

bulunduran güçlerin zararına olacaktır.

Kim, kiminle savaşmakta? Bilim düşünceyle savaşmaktadır. Bu yalınayak, aç, fakir,

bu yoksulluğa, hastalığa, açlığa ve yalınayaklığa ve çıplaklığa mahkumlar, ona karşı

yalnızca tek bir şeyle silahlanmıştır: "Düşünce",

iman, bir ideoloji, bir amaç, aydınca

bir bilgi, (oysa okuma yazması bile yoktur). İnsanlığın bilimsel, teknik ve felsefi

bütün gücünü, dünyanın bütün sermayesini elinde bulunduran birilerine, bir

güce karşı savaşmakta, ama dize gelmemektedir. Bundan dolayı, bilimden,

felsefeden, teknikten, sermayeden, güçten ve talihten başka bir şey daha vardır.

Kendisine sahip olup olmamaya dikkat etmezsek, farzedelim gelişmemizin

doruğuna (yani bugünkü sermayedar Avrupanın) varsak bile, -ki varamayacağız-yine

de zamanımızın bu yalınayakları karşısında dize gelir, içten çöker ve yıkılırız. Buna

rağmen seçmek istedikleri toplumların yolu üzerinde başka bir yolun bulunması bu

yüzdendir. Bu seçim, bilim, sermayedarlık, güç ve teknik yolunun seçilmesi veya

düşünsel, ideal, ideolojik bir yolun seçilmesidir. İdeali olan, ideolojisi ve imanı olan

bir toplumun, güneş sistemini fetheden bir güç bile olsa, her güce üstün geleceği,

böyle bir toplumun, hiç kuşkusuz, on yıl, on beş yirmi yıl sonra bir "uygarlık"

kuracağı "ma-. kina"sının olacağı, kendisinin dünya düzeyinde üretimci ©ile

olabileceği açıktır. Hem geçmişte, hem zamanımızda

/p-birçok örneği vardır.

Ancak bir toplum, ideali, imanı, bilgisi, özbilinci, toplumsal bilinci- yani aydını

oluşturan ve benim mezhep, yol olarak adlandırdığım şey- olmaksızın yalnızca,

tekniğin, gücün, sermayedarlığın peşinden, bugün teknik ve bilimsel ilerleme olarak

adlandırılan her şeyin ardından giderse, kazanmayı basarsa bile -kazanamayacaktırdaima

tüketici olarak kalacak ve üretici olduğunu sanacaktır. (Bu aldanış bütün geri

kalmış ülkelerin aldanışıdır) Ancak, yoksun ve aciz bir köleye, dünyanın

enjsjrytfl^gücünü yenme mikanı j/eren o şeyden yoksun küua

İşte bu yüzden, bir ideolojiiruzofuTsâTkesinlikle, en kısa sürede, ideolojik başarı ve

kesin imana ulaşma başarısı aşamasından sonra, kendimiz uygarlığın en büyük

üreticisi olacağız. Ancak düşünce eksikliğini hissetmezsek, iman meselesini, ideoloji

ve gidilecek yol meselesini çözemezsek, bunu elde edemezsek, bunun ihtiyacını

duymazsak, Avrupa uygarlığını alma yolunda, daima başka üreticilere muhtaç,

köleleşmiş tüketiciler olarak kalacağız. Bundan dolayı, bugünün aydını geri kalmış

ülkelerde (nerede olursa olsun, ister Latin Amerika'da, ister Uzakdoğu'da,

Ortadoğu'da veya Yakındoğu'da fark etmez. Çünkü Fa-non'a göre, geri kalmış

toplumların benzer yazgıları vardır, aynı acıya, aynı ihtiyaca, aynı ortak seçime

sahiptirler. Çünkü benzer güçlerin karşısında yer almaktadırlar ve ortak bir zamana

karşı bulunmaktadırlar) ya önce "düşünceyi" seçmeli ya da "düşüncesiz uygarlığı"!

Uygarlıktan amaç "uygarların" sundukları

şeydir. Son otuz-kırk yılın hatta kırk-elli

yılın geçmişi ve deneyimi göstermiştir ki, ideolojik bir yoldan işe girişerek, özbilinci

ve toplumsal bilinci kazandıktan sonra harekete geçmiş olan toplumlar, bugün

dünyanın uygarlık kurucu güçlerinin ilk

sırasında yer almaktadır. Fakat Batının uygarlığını hızla taklide yönelen, toplumsal

bir bilince, insani, uyanık bir bilince ulaşmadan, bir ideoloji sahibi olmadan batıya

yönelen toplumlar, yalnızca Avrupa uygarlığının etkisindeki yalancı bir hareketle bir

tüketici olarak, batının sultasının zillet ve kölelik boyunduruğuna teslim olmuş bir

halde kalmışlardır. Örneklerini, kendiniz zihninizde bulabilirsiniz.

İNSAN, UZAK AMA ÇOK YAKIN

Burada anlatmak istediğim, bir konuşma yapmak veya meclisi süslemek değil, bir

ders vermektir. Toplumsal meselelerin, kendisinin içinde dallara ayrıldığı bilimsel bir

mesele vardır. Dinde12 (önce söylediğim konunun toplamını bir örnekle aydınlatmak

istiyorum) insan bütün tabii duygulardan daha üstün ve daha şerefli bir varlıktır.

12. Buradaki dinden amacım, verasetle gelen geleneksel dinden başkasıdır. Çünkü

miras olarak gelen bütün geleneksel din ve mezhepler birbirinin benzeridir. Çünkü

bana göre, bilgisizce, irsi, yinelenen ve gelenekleşmiş olan şey, adı, ne olursa olsun

farketmez. İster şia, ister sünni, ister İslâm, ister Budizm. Cehaletin dereceleri yoktur.

Bilinçsizce bir İslâm'ın veya bilinçsizce, bir küfür farketmez, matematikte sıfır alan

insanla edebiyatta sıfır alan insan aynı köktendir. Buradaki uyuşmazlığın bir anlamı

yoktur. Bu yüzden sözüm bilincden daha üstün olan bir dindir, yinelen geleneklerin

telkin edildiği, korunduğu bir bütün olan din değil. Bu türlü çağrılar genç ve bilgili

neslin kulağına erişmemektedir. Bilgili nesil, bu kalıpları, bu gelenekleri, bu bilinçsiz

mirasî yönleri uzağa fırlatmış veya hâlâ fırlatmadıysa bile artık fırlatmak

istemektedir, nihayet yarın bir gün fırlatıp atacaktır. Bu cebri bir iştir, bilgi, cebren,

böyle bir aşamayı ortaya getirmektedir. Korumak mümkün değildir. Bu çok ilerlemiş

bir durumdur, Ben o sapılmışı düşünüyorum:

Örneğin İran'ın geleneksel tipi,

toplumumuzda, önce kendisine bilgisizce ve zorla yüklenmiş olan gelenekler

aleyhinde isyan etmekte, hepsini bir yana atmaktadır. Sonra tamamen bir "boşluk"

aşamasına gelmekte, daha sonra onda bir yol bulma ihtiyacfnın korkusu, ıztırabı,

arayışı ve karamsarlığı ortaya çıkmakta ve sonunda yolu bulmaktadır. Dinin, bu,

miras kalan; taşlaşmış geleneklerin inkârından sonra yeniden bulunması; bu gün ne

yalnız

Bu hem dinin sözü, hem egzistansiyalizmin, hem Sart-re'ın sözüdür, dini bir iddia

değildir. Sartre'nin kendisi bile Allah'a inanmadığı halde, insanı bütün tabii

varlıklardan tamamen ayrı bir zat olarak saymaktadır. İnsanı, gökyüzünden

koparılmış, kaderi kendisine bırakılmış, kendisi kaderinin yaratıcısı olan, kendisi

kendisinin yaratıcısı olan, kendisinin Tanrısı olan, tabiata hakim, hepsi tabiatın

kuvvetlerinin yaratığı olan, onların cinsinden olan, onlara teslim olmuş diğer

yaratıkların aksine tabiatın güçlerini idaresi altına alan bir varlık olarak görmektedir.

Burada dinin, hümanizmin, insanın asaletinin ve egsiztansiyalizmin tek bir söze

ulaştığını görmekteyiz: "İnsan tabiattan ve fiziki alemden daha şerefli bir zattır".

İnsan hakkında en yüce övgüleri yapan İslâm'ın deyimiyle: -ki hiç bir aşın hümanist

mektepte dahi insanlık bu derecede

yüceltilmemiştir- insan Allah'ın yakınıdır, ona

benzemektedir. Allah'ın temsilcisi ve tabiat alemindeki halifesidir. Yine bütün

varlıklar ve tabiatın bütün güçleri insanın hakimiyetindedir. Allah'ın bütün melekleri

insan karşısında secde ederek, itaat ederek teslim olmuşlardır.

Alemde böyle bir "efendi" vardır. İşi? Tıpkı Allah'ın . varlık aleminde yaptığı ve

yapmakta olduğu iştir. Madd i alemde, tabiat aleminde, o bir işin benzerini

yapabilmek .-tedir. Hangi işi? Yani bilgili olmayı, tedbir etmeyi, se< ;-meyi ve bütün

"cebir"lerden özgür olmayı. Alemde yaln ,ız

İran düzeyinde, ne dini toplumlarımızın düzeyinde, belki bütün dünya ay

dınları, dünyanın genç neslinin uyarnık ve isyancı vicdanında ortaya kc >nabilen,

kabul edilebilen bir durumdur. Felsefe ötesi; bilim ve sanat ötes i bir

dindir bu: "Özbilinç, kendini bilme" dinidir. Geçmişin tekrarlanıp d uran

irsi bütünlerinden ibaret dînin aksinedir. O irsi dinin, bundan 2000 yi 1 ©in

ceye veya Nasırüddin Şah zamanına ait olup olmaması fark etmez! Y; ikaz

ca eskimiştir, kutsallaşmıştır, ne olmuşsa olmuştur.

Allah'a ait olan bütün bu özellikler, daha aşağı derecelerde insana da ait olmuştur.

"Bilgili, irade sahibi, seçebilen, yaratıcı, değiştirici, isyan edici, tabiatın bütün

düzenine tasullut edici, tarihinin, toplumunun ve

hatta zatının kaderini yıkan..."

ÖLÜM GÜNÜ

İlahi değerlere ve varlığa sahip olan böyle bir varlık, gündelik hayatın peşine

düşüyor. Bu durum her canlı insanın katilidir. İnsanın en sevgili değerleri, her gün bu

bataklığa batıyor! İnsan bu aptalca hayat döneminde, gündelik hayata, tekrarlanıp

duran, devir yapan, bir hayata, amiplerden, mikroplardan tutun, bütün hayvanlara ve

bitkilere hakim olan, devreden hayatın içine düşüyor. Daima uyuduğu, yediği,

kalktığı, yemek için çalıştığı, çalışmak için yediği, yemek için çalıştığı, çalışmak için

yediği, rahatlık için çalıştığı, çalışmak için rahatladığı, tüketmek için ürettiği,

üretmek için tükettiği bir daimi devir; hangisini alırsan al, bir daimi devirdir.

Tıpkı dolap beygiri gibi -Ali'nin sözüne göre- sabah yola düşen, uğraşıp didinip

hareket eden, yürüyen, yürüyen, sabah baktığınızda yerinde bulunan eşek gibi. Devir,

devir, devir... Bu kusurlu daire, insanın (Adem'in) macera-sıdır, geçmişte ve şimdi,

uygar veya vahşi, doğulu veya batılı...

Bu saçma dönüp durmada, insan özel duygular da buluyor, özel ihtiyaçlar, idealler,

bağlar, hasetler, kinler, aşklar ve acılar, bütün bunlar az biraz bilgili olan bir insanı

çıldırtacak derecededir. Bazen görürsünüz, bir insan önemli bir konuyla yanınıza

gelir, gönlünün derdini dökmek, ağlamak ister, sıkıntıdan söylediği sözler bir kuru

gürültüdür, acayip- sözlerdir, gerçekten gülünç durumdadır. Bu talihsiz adamın

aptallığına gülmek gerekir! Gece gündüz arzulayıp durduğumuz, hayatımızda zevk

aldığımız, sahip olmayı istediğimiz, onlara sahip olan herkese haset veya gıpta

ettiğimiz, daima elde etmek çabasında olduğumuz şeylerin eğer tamamını bir kağıda

yazar ve kendimizde olduğumuz bir anda ona bakarsak, kendi şeklimizden, kendi

görünüşümüzden, bedenimizden, varlığımızdan, canlı oluşumuzdan nefret ederiz.

İnsan yavaş yavaş bu tür şeyleri anlar, dış meseleleri kavrar. Örneğin evinde o

mahallede başka hiç kimsenin benzerine sahip olmadığı bir dekora sahipse, bundan

zevk alır.

Yalnızca bir kesimlik kalmış olan bir parça kumaş bulmuştur, tesadüfen de son anda

yetişmiştir. Eğer birazcık gecikmiş olsaydı, artık elinden kaçıracaktı. O zaman böyle

bir kumaşın başka birinin eline geçmesi mümkündü. O zaman da filan mecliste veya

filan bayramda o giyeceği yerde bu giymiş olurdu. Böyle olunca da ne büyük bir

hasret, ne büyük bir talihsizlik olurdu?!! Sonra lezzetleri, hasretleri, nefretleri,

oyunları, daha sonra söz hazırlamalar ve daha da sonra insan için kıymetinin ne

olduğunu bilmediğim herşeyi, kolayca en çirkin şeyleri elde etmek için bir kurbana

çevirmeler...

Sonra bakarız ki, başı dik olan, başını bu varlık tavanından dışarı çıkarıp, ta Allah'a

ulaşmış olan bu insan, elde etmesi ihtimali olan bir rütbe, bir numara, bir makam, bir

derece kazanmak hatta bir hayali elde etmek için, bir köpeğin bile o zillete

düşemeyeceği derecede zelil olmaktadır. İnsan utanmazlıkta da, bedbahtlıkta da,

bütün varlıkların ötesinde bir yeteneğe sahiptir.

Sonra başka türlü bir insan görürsünüz. Mutluluktan zıplamak ister, evinin içinde

dolanır durur, yani meşhur söze göre kendi kendine oynar, niçin? Çünkü, sabah

dairede merdivenden geçerken, müdür bey, kendisine bakmış, bakışında da biraz

hoşnutluk okunuyormuş, hafiften gülümsemiş. Tıpkı şefkatli birinin sahip olduğu

köpeğe baktığı gibi bakmış!

' Sonra zevkler, lezzetler... Lezzet aldığımız, hayalimizde daima şekillendirip

durduğumuz, ele geçirmek istediğimiz, her ne olursa, her türden, elbiseden, arabadan,

evden, makamdan, rütbeden, eğitimden, arkadaştan her ne istiyorsak, bir listesini

çıkarıp baktığımızda, bunları elde etmek için nice şeyler feda ettiğimizi görürüz:

"Zamanı feda ederiz, insanı feda ederiz, bilgiyi, yeteneği, reddetme güç ve

yeteneği,yaratıcılık gücünü, değiştirme gücünü, kaderi değiştirme gücünü, bize

yüklenmiş olan her şeyi yıkma ve sonra kendi istediğimiz her şeyi onun yerine

koyma gücünü feda ederiz, hepsini elden çıkartırız. Onlara dikkat etmeden, bir an

için bile onlara sahip olmadan, onlar hakkında

bir an için olsun durup düşünmeden,

hepsini feda ederiz."

Bundan dolayı insan, günlük hayatında, büsbütün dışa yönelmiştir, kendisine zevk

ve lezzet veren şeylere yönelmiş, onlara doğru sürüklenmektedir. Sonra görüyoruz

ki, kendi "ben'Mm -ki Allah'ın ruhundandır. Yukarılardan aşağılara inmiştir, çamur

yüzeyde, böcek gibi, leş yemekten neşelenmiştir!- ve benim tek bir bütün olan

"varlığım" parça parça olmuş, her parçası bir yırtıcının çengelinde, bir tuzakta, çirkin

bir zevkte, boş heveslerde ve aşağılık ideallerin pençesinde kalmıştır. Sonra bunların

tamamı gelmiştir. Herşeyi feda etmek, en çirkin ve en pis şeyleri elde etmek için, en

değerli, en sevgili şeyleri feda etmek...

61

SARSILIŞ

Ahlaki bir öğüt vermek istemiyorum. Mesele, kurban olan, her geçen gün insani

değerleri biraz daha fazla kurban olan insandır. İnsanın kendisiyle başladığı en yüce

insani değerler. "Hayır" diyebilmek için inkâr ve isyan imkânına sahiptir. Hazreti

Adem'de bununla başladı. Bu meyveden yeme dediler, yedi, sonra Adem oldu, insan

oldu; yeryüzüne geldi, yoksa, varolan bunca melek gibi burada, tüketmeyen bir

melek olurdu. Sonra başka birisi "Adem" olurdu. Onun da bu Adem'in karşısında

secdeye kapanması gerekirdi, ama kendisi isyan

etti ve kendisi "Adem" oldu!

Adem'in günlük hayatta, yıktığı, elden kaçırdığı, feda ettiği ilk şey "isyan"dır,

isyan! Hatta insanı alemde Tan-rılaştıran isyanı bile yitirir. Ne için? Bazen taksit

adına. İki yıl, üç yıl, beş yıl, bir senet imzalayarak, artık yerinden kıpırdayamıyor.

Başına ne çorap örerlerse örsünler, "evet, baş üstüne" den:esi gerekiyor. Taksitler

onun maaş ve gelirine göre olduğu, onun mevcut durumuna göre olduğu için,

bakıyoruz ki "insanın ilahi tarafları" bir buzdolabına, bir eve, bir otomobile feda

olmuş. Sonra artık bu insan neyi kaybettiğini ve buna karşı ne elde ettiğini anlamaz.

Neden zevk ve lezzet aldığını anlamaz. İsyanın, ilahi olma imkân ve yeteneğinin,

yeryüzünde Allah'ın temsilcisi olma imkânının kendisine feda edildiği bir otomobile

sahip olmak, insana, isyan ve inkâra karşı ne kadar lezzet verir? Şu kesindir ki, isyan

lezzetinin, inkâr lezzetinin, yaratıcı olma lezzetinin, bilgili olma lezzetinin tadını

tadan bir kimse bunu hiç bir değere, hiçbir şeye karşı değişmez. Ama bu kadar

kolayca değişmemiz için, ne olmuştur? Özbilince sahip olmadığımız için hayatta

güçlü bir elin veya acımasız bir kırbacın bulunması gerekiyor, öyle ki çok meşgul

olduğumuz zamanlarda, rüyada bile, idari, ailevî, elbise, araba rüyaları gördüğümüz

gece ve gündüzlerde, bu elin yakamızı tutup bizi sarsması gerekmekte. Dizginimizi

çekip döndüren, bizi sersemce yakalayan,

burada ne kadar zaman geçtiğini

anlayamadığımız, ömrün neresinde olduğumuzu bilemediğimiz, ölümle aramızda ne

kadar mesafe bulunduğunu bilemediğimiz, nice imkânları kaybettiğimiz, hayatta ele

geçiremediğimiz nice lezzetler, değerler ve olgunluklar olduğunun farkına

varamadığımız bu aptalca labirentten; bu tür şeylerle oyalandığımız için; bizi bu

çamurun içinden dışarı çıkarması, güneşin karşısına koyup bizi kurutması, sallaması,

duvara iyice vurması ve "sensin! sensin!" demesi gerekmektedir. SAÇMA

İbrahim Edhem, boş, avare, eğlencesi yalnız av olan, başka bir işi olmayan, dertsiz

tasasız, işsiz, güçsüz, müsrif bir eşraftı. Başkaları çalışıyor, o yiyordu. Bu durumda

bu adam ne yapsın? Ava gider. Ava karşı gitgide öyle bir duyarlılık kazanmıştı ki, işi

tamamen bu olmuştu. Hayvanlar içinden bir anayı, babayı ve yavruyu okla vurmak,

hayvanın oracığa yığılması, kendisinin de bundan lezzet alması onun zevki,

eğlencesiydi. Ete ve deriye ihtiyacı yoktu, yalnızca bu işten zevk alıyordu! Bir insan,

sahip olduğu yücelikten çıkıp, böylesi bir işten lezzet alan çirkin bir sadiste

dönüşmüştü. Bu onun biricik hayat felsefesiydi. Elbette onun hikayesi bir

menkibedir. Ama, gerçekten daha doğru, bir menkıbe.

Bir gün, hızla bir avın peşinden giderken, bir anda birisi atının önünü kesti, oraya

çivilendi sanki. İbrahim'in başının üzerinde

şimşek gibi çarpan bir haykırış. "Ey

ibrahim, Allah seni ne için yarattı? İbrahim biraz durdu...

"Kendini bilme", bir özbilinç kıvılcımı. Sen! Sen!..." Biz hiç bir zaman "ben"in

farkında değiliz; "kendimizin" farkında değiliz, yalandan kendimize ait saydığımız

başka şeylere yönelmekteyiz. Bu durumda "kendi"miz herkesten daha yoksun.

"Sen"!

İbrahim Edhem, bir an, sanki ilk defa bir kimseyi, bir varlığı, bir yüceliği

tanımaktaymış gibi durdu. Geri döndü. Ama geriye dönen "İbrahim Edhem"di. Yani,

insanın yüceliğinin yüksekliği, manen yüksekliği ve ruhi ilerleyişi karşısında,

kendisini küçük ve hakir gören İbrahim Edhem olarak döndü.

NİMETİN NAZ1YLA YETİŞEN "Buda" da öyle. Buda, bir şehzadeydi. Ona altın

bir kafes yapmışlar, her ne varsa ahırına dökmüşlerdi. Her şeyi ona vermişlerdi, her

şeyi. İnsanlığın o zaman sahip olduğu, bugün aynı şeylerin bulunduğu, ama yalnızca

türlerinin değiştiği herşeyi vermişlerdi ona. Buda'ya bir orman hazırlamışlardı. Ne

zaman gelse avlanabilsin diye, ormanın her yanına av hayvanları koymuşlardı. Başka

bir yerde yedi renkli havuzlar, her havuzda kendine özgü rengiyle bîr nilüfer, bağ

bahçeler, salonlar, orkestralar, dansözler.... mutsuz bir insanın arzuladığı her şeyi

onun sarayında hazırlamışlardı. Bir gün kafesten

dışarı çıktı, bir ölü gördü. Sordu:

— Bu nedir?

— Bu insanın yazgısıdır.

— Yani ben de...?

— Evet!

— Ölüm nedir?

— Ömrün sonunda, her insanı saran bir haldir.

— Sonra, ölümden, sonra nasıl olur?

— Sonra, her yerdeki insanlar, herkes, "hiç"e döner,

bir "murdar"a döner.

Ertesi gün bir hasta gördü Buda. Sordu:

— Bu da kim?

— Hasta.

— Hastalık nedir?

— İnsanı ölümden önce, zaman zaman, az veya çok, şiddetli veya yumuşakça

kaplayan bir haldir.

— Beni bile mi...?

— Evet! Hastalık hiçbir duvar, hiçbir kale, kapı

tanımaz.

Daha ertesi gün:

— O da kim? Belinin üzerine iki büklüm olmuş olan

da kim?

— Yaşlı.

— Yaşlılık nedir?

— Her insanın mutlak yazgısı.

— Benim de mi...?

— Evet, senin bile. Öbür gün:

— Kimdir o?

— Fakir.

— Fakir kimdir?

— Bütün varlığı dilencilik çanağı olan, yalnızca karnını doyurabilmek için onun

bunun yanında asalak olan zavallı ve muhtaç insandır.

Ne şehzade, ne Buda, ne de Sakiya'nın oğlu tanımayan bu dört darbe, mutlak bir

güven, refah, tokluk ve rahat içinde yaşayan, herşeye karşı mutlak bir cehalete sahip

olup, dolanıp durduğu bir bilinçsizlik cennetinde yaşayan bu insanı, ansızın, hiç

acımadan kendine getirir. Birdenbire nasıl bir "çirkin mutluluk"la, nasıl bir "boş

zevkle" yaşadığını ve bu yalancı lezzetlerin kargaşasının altında, kendisine ait

tanımadığı nice şeylerin ve sermayelerin bulunduğunu anlar!... İsyan eder. Yalnızca

insanın yapabileceği bütün şeylerden kaçar. Yalmz, bir gergedan gibi sefer eder,

geriye dönmeye özlem ve endişe duymadan. Benars sarayında sahip olduğu hayata,

hiç bir susuzluk ve ihtiyaç duymadan, hiç düşünmeden kaçar oradan. "Özgür"

"Özgür"13 Bambu ağaçlarının tepesi gibi, her tür eğrilikten azat!

Sen ki, ev, bark, mutluluk derdindesin, meyve

dolu ağaçlar gibi, dalların yere doğru

kırılmaya ve eğilmeye başlıyorlar. Ama güneşe doğru uzanan servinin üst dalları,

kendilerine hiçbir ihtiyacın ağır yükünü yüklemezler. Bambu ağaçlarının üstü gibi,

her eğrilikten azattırlar. Nilüfer gibidirler, ama suyun kirine bulanmazlar. Nilüfer

suda açar, ama sudan, çamurdan dışarı çıkar, suyun üzerinde çiçeklenir, bütün varlığı

güneşe karşı, kuru, suyun rutubetine uğramamış tek bir ağız olur.

Ve bir insan, sen! sen! Ey tanrı, varlığında nefes alan, sen! bütün hayvanların ve

bitkilerin evi olan, onlar için yapılmış bu bataklıktasın. Yine sen, onların bütün

cinslerinden yapılmışsın, bu "sen", gösterdiğin "sen" değilsin. Senin derinliklerinden

haberdar olmadığın, güneşin altında parlayan nilüfer gibi, bütün varlığını koca bir

ağıza çevirme! Günlük hayatta bizi parça parça kendi kurbanımız yapan, bütün

şöhretler, dedikodular, çağrılar, sürüklemeler, hevesler, parça parça gündelik havaîm

verimlerinin, zevklerinin, düşmanlıklarının, kinlerinin ve özlemlerinin hepsi bir

insanı küçültücü ve alçaltıcıdır. İnsanı fare, domuz ve kurt gibi hayvan karakterleri

şekline sokmaktadır. İşte bu sebepten, insan "efendi" olduğunu, üstünlüğünü,

izzetini, ilahi yönünü ve yeryüzünde Allah'ın temsilcisi olduğunu anlayamamaktadır.

Kendi ihtiyarında olan, yalnız ve yalnız kendisine, böyle bir varlığa verilmiş olan

imkânları ve değerleri anlamamaktadır.

Kendisini kolayca harcamaktadır, kolayca

zillete düşürmektedir, kolayca kendisini başkasına feda etmektedir, kolayca

başkasının kölesi olma durumuna girmektedir, başkasına kolayca dalkavukluk

yapmaktadır, bir başka kimseye karşı, kendisinin bile inanmadığı yalancı birkaç övgü

sözüyle, bütün insanlığını bu birkaç kelimeye feda ettiğini, bunun karşılığında eline

ne geçeceğini asla anlamamaktadır. Eline ne geçerse geçsin, yine de zarar etmiştir!

Bunun içindir ki, katil de olsa, bir insan diğerini öldürdüğünde, insan olarak

kalmaktadır! Ama başka bir insanın karşısında eğilip bükülen, dalkavukluk yapan

insan artık insan değildir! Ama bunu anlamamaktadır, öldürmeyi, çalmayı kötü

saydığı halde, dalkavukluğu kötü saymamaktadır! Çünkü, bu dalkavuklukta,

başkasına yaptığı kölelikte, başkasını taklit etmede ve alçak gönüllülük (!)

göstermede, "değerini" bilip, anlayamadığı bir takım şeyleri kaybetmektedir.

Hocalarımdan birisi bana öğüt veriyordu. Elbette nasihati çok edepsizce, ama çok

manalıydı. Şöyle öğüt veriyordu: "İnsan çok 'sıkı tutmamalı', zeki ve uyanık olmalı,

maslahatını ve ilerlemesini düşünmeli, durumlardan yararlanmalıdır, farketmez".

Diyordu ki (elbette bunu ona birisi ögütlemişti), şu bir şey olmayan sakal var ya,

bazen insan onu, bize "iyilik olsun" diye eşeğin altına bile sokar! İyilik için! Sonra da

oradan çıkarıp, şampuanlarlar, sabun sürer, koku

sürer... böylece bu tam kaideye

uygun bir sakal olur, hiç bir zorluğu da yoktur! Hiç bir yeri de kırılmaz! Böylece işi

de yoluna girmiştir". Bu, hayat felsefesidir. Bunun kötü tarafı, yalnızca çirkince

beyan edilmiş olmasıdır. Yoksa, biz bundan daha çirkin hareket etmekteyiz.

ÖZBİLİNÇ (KENDİNİ BİLMEK) <* "Özbilinç", beni sürekli olarak dışarıdan, beni

kendine kurban eden daimi meşguliyetlerden " kendi" me çağıran, beni "kendi"mi

görmem için devamlı aynanın önüne yerleştiren şeydir. Gerçek tasviri gözünün

önünde olan hiç kimse yoktur. Hatta günde üç dört saat ayna karşısında olanlar bile,

bir kez olsun "kendilerini görmemişlerdir!" Kendini bilmek, felsefe bilgisinden, bilim

bilgisinden, teknik ve sanat bilgisinden daha yüksektir. Bütün bunlar "bilgi"dir,

"özbilinç" değildir. Bunlar beni kendime gös^ teren, beni ortaya çıkaran, beni bana

tanıtan, benim ne kadar değere sahip olduğum konusunda beni uyaran, yönlendiren

şeyler değil. Herkes sahip olduğu iman ölçüsünde değere sahiptir. Bizi ne kadar

alçaltmışlar!... Toplumsal ve eğitimsel düzene bakınız; aileden sonra da hep böyledir.

Bizi o denli aşağılamışlardır ki, kendi gücümüzün imkânları adına bir takım şeyleri,

kendimiz için bile tanımıyoruz. Hatta hayvanların yavruları bile kendilerini bu

derece aciz görmezler! Hatta sözümüzü sarfetmek-ten, eleştirmekten, soru sormaktan

aciziz. Varlığımız baştan ayağa aciz ve güçsüz!

Küçücük bir işi tamamlayabilecek

beceriye sahip olabileceğimiz aklımıza sığmaz. Kişiliğimize karşı işte bu kadar

inançsız ve küçüğüz. Ve kesinlikle, kendi kendini küçük gören bir insan veya soy

küçüktür. Bir kimseyi kendine köle edebilmen için, en önce onu aşağılaman

gerekiyor. Öyle ki, bu aşağılamayla o insanın kendisi bile değersiz bir soy, ırk veya

aileden geldiğine inanır hale gelsin. İşte o zaman, bu durumu onun için

yalnızca kendisini harekete geçirmekle kalmayıp, bütün aşkı, arzusu ve ricasıyla sana

kul olmaya ve senin efendiliğine sığınmaya kadar gelir!!

/ DAHA KÜÇÜK, YİNE DE DAHA KÜÇÜK
Acaba bizi, biz üçüncü

dünyalıları, biz doğuluları, biz müslümanları nasıl bu hale getirdiler? Önce dinimizi,

dilimizi, edebiyatımızı, düşüncemizi, geçmişimizi, tarihimizi / ve ırkımızı,

herşeyimizi öyle aşağılamışlar, bizi o kadar I ikinci sınıf insan saymışlardır ki, artık

biz oturup kendi I kendimizi alaya alacak hale geldik. Buna karşı kendileri-I ni o

denli üstün ve değerli gösterdiler, bizi öyle inandırdı-f 1ar ki, bizim bütün

uğraşımız, çağrımız, arzumuz, i savaşımımız, Avrupa'ya kölelik için oldu.

Onları taklit ede-bilinceye, onlara benzer hareket edebilinceye ve onlar gi-I bi

konuşup, yürüyünceye kadar buna devam ettik. Hatta okumuş bilginimiz, Farsça'yı

unuttuğu için övünmektedir. Bunca eşeklik?

Hatta "eşeklik" bile denilemez, çünkü

eşeğe hakaret olur. İnsan bilinçsizlikle o kadar övünüyor, bilmemekle, unutmakla

övünüyor? Çok şaşır-

I

tıcıdır. Yabancı bir dili öğrendiği için övünmüyor, kendi dilini unuttuğu, bazı şeyleri

bilmediği için övünüyor!! İşte bu derece aciz ve zelil. Bu SordePin diyalektiğidir, bu

diyalektik çocuk diyalektiğidir. Çocuk, annesi kendisine kızıp, tahkir ettiğinde,

rahatsız olur ve annesinin saldırılarından korunmak için, yine annenin kendisine

sığınır. Bu Sordel diyalektiğidir! Üstün ırk, üstün millet, hatta üstün insan, bir kavmi,

bir milleti veya insanı, mahmuzunun gücü altına

ve tasullutuna sokmak için

onu aşağılamaktadır. O insanın dinini, imanını, edebiyatını, l düşüncesini, kişiliğini,

geçmişini, her şeyini öylesine aşa-\ ğılamaktadır ki, bunun sonucunda o insan, onun

töhmet-\ lerinin ve aşağılamalarının yolundan, daima aşağılandığı

o yerden kaçmak için, yine onun eteğine sığınmakta ye kendisini onun şekline

sokmaktadır ve artık onun iftira ve suçlamalarının yolunda bulunmaktadır?!!! Bazı

şeylerin bir batılı için bir tüketim eşyası olması, ama bizim için bir tüketim malı

değilde, sembolik bir şey olması bu yüzdendir. Avrupalıların % 15'i klasik

senfoniden hoşlanır, ama İranlıların tamamı bundan zevk alır!?! Her senfoniden tad

alırlar!! Kolaysa birisi beğenmesin, zevk almasın, kim cüret edebilir?! Niçin? Çünkü

o senfoni üstün bir zevkin, üstün bir tadın sembolüdür. Bu adam ben beğenmiyorum

demeye cüret edemez! Ama bir batılı kolayca bırak bu işi bu bir dedikodudur,

başağrısı getirir sadece, diyebilir. Ama bir doğulu, ister istemez zevk almak

zorundadır. Hatta lezzet almayacak olursa kendi kendine utanır. Ama niye? Çünkü,

onun sembolik bir yönü vardır, bir üstünlük belirtisidir!!!

Bütün bunlar, çeşitli etkenler için, insanın kendisine olan inancını, ondan aldığı

şeyler için yapılmaktadır. İnsanın kendisine inanmasını sağlayan biricik etken,

"özbilinç,-kendini bilmek"tir. Yani birinci

aşamada benim hangi ırka, hangi millete,

hangi tarihe, kültüre, zamana ve edebiyata ait olduğumu anlamam, hangi kıvanç ve

övünçlere, hangi dehalara ve değerlere bağlı olduğumu tanımam gerekir. Bu bir

"özbilince" dönmedir. Bu kendini tanımaya dönüştür.

Bunun daha üstünde "düşünsel özbilinç", bundan daha da yukarılarda "varlıksal

özbilinç" vardır. Kendini insani bir olgu, ilahi zirvede insani bir varlık olarak

hissetmem için, önce gelip, kendimi tamamen tanımam, kendimle ilişkiye girmem,

kendime yönelmem ve kendimi görmem gerekir. Ondan sonra daicendimi hiç bir

fiyata değişmemem sonucu, artık "ben"imin hiç bir parçası satın alınamaz. Eğer

"ben"in ne olduğu anlarsan, bu kolayca satılan, herkese sunulan "ben"in değerini

kavrarsan, aynı "ben" kendisini birazcık keşfedip özbilincine kavuştuğunda

yaratılışının bütün yüceliğine kavuşur. Evet; özbilinçle olur bu.|

TOPLUMSAL BİLİNÇ <^\ -^"-*^— İkinci mesele, -aydına söylüyorum- siyasi bilgi,

Eflatu-ni anlamıyla siyasettir. Jumalist ve günlük anlamıyla değil. Eflatuni anlamıyla

siyasetin konu edilmesi, yani, siyasi bir canlı olmak, insanın, tarihi, sosyal ve

toplumsal takdirinde hangi aşamada bulunduğunu hissetmesi. Toplumla nasıl bir bağı

olduğunu, kendisine ve topluma hakim olan yazgıyı, onun ve toplumun karşılıklı

bağlarının ne olduğunu, kendisini onun yanında,

topluluğun yanında hissetmesi.

Kendisinin topluluğun içinde, ona bağlı biri olduğunu hissetmesi, topluma karşı

kendi sorumluluklarını bulması, toplumun yönlendirilmesi, liderliği, kurtuluşu ve

hareketi için bir öncünün sorumluluğunu kendinde bulması, bütün bunları hissetmesi.

Bu insanın ikinci sorumluluğunun anlamıdır. "Aydın" olmak, veya "mutaassıb"

olmak, her ikisi tek bir kelimedir. ÖLÇÜ

Bundan dolayı iki türlü bilinç veya bilgi vardır: Biri "özbilinç" ve diğeri "toplumsal

bilinç"tir. Toplumsal bilinç, şu an söylediğimve daha önce ayrıntısıyla anlam

verdiğim biçimdedir. Şimdi, temel bir meseleye geliyorum. Bu mesele, artık ilkenin

belli olduğu, aydınlandığıdır. Benim bir insan bireyi olarak düşmanım, bizim bir

insan toplumu, bir milli toplum veya bir inanç toplumu ya da bir sınıf toplumu olarak

-bu "biz" telakki edilen her ne boyutta olursa olsun farketmez- "birinci ve ikinci

bilgi"yi benden alan, karşılığında cehalet vermemiş, zillet vermemiş hatta bilgi

vermiş bile olsa, ne olursa olsun- benim düşmanım olan bir kimse veya bir etkendir.

Böyle bir kimse veya etken, felsefi bilgi veya teknik, bilimsel bilgi bile verse,

karşılığında "özbilinci", "toplumsal bilinci", peygamberce bilgiyi, tarihte

peygamberlere14 özgü olan bilgiyi, bizden alır veya bunları bizde zayıflatır. Bu

"benim" ve "bizim" düsmanımızdır.

Bu birinci ilkedir. Bunu kabul edersek, geri kalan bütün meseleler aydınlanır.

Çevremizde oluşan bütün meselelerin değerlendirilmesinde işimize yarar. Bugün

artık eskisi gibi değil. Düşmanın başında kendi şapkası yok, kendi hançeri, kızıl

elbisesiyle gelip bizi tutmuyor, bağlamıyor, yolunu açıp gitmiyor, biz de böylece

onun hemen düşman olduğunu anlayamıyoruz. Bugün düşman eskisi gibi değil,

hayır, artık o yakamızın içinden çıkıyor. Artık eski zamanlar gibi değil ki, baskı

yönetimi gelsin, elinde kırbaç olsun, insanları oy atmak için sandıklara götürsün-ler.

Elbette Batı'yı söylüyorum! Bugün o kırbaç işçinin kafasının içinde, onu kafasındaki

sandığa sürüklüyor. Öyle ki, özgür bir şekilde

durumu hazırlayıp, işçi kime isterse

oyunu ona atıyor. Ama bu işçinin ya Goldvvater'a ya da Johnson'a oy atmayı

gönlünün nasıl istediği belli değil? Evet. Hiç kimsenin onunla bir işi yok, özgür de,

ama gönlü nasıl oluyorsa yalnızca bu ikisini arzu ediyor! Zaten sonuçta hangisine oy

atarsa atsın, değişen bir şey yok, so-?JİUÇ aynı. J~XüWl

14. Peygamberler ne filozoftular, ne teknisyen, ne edib, ne şair, ne sanatçı, Halktan,

ümmi kimselerdi onlar. Ama zamanın bilgisine sahiptiler. Bu yüzden de, her

filozoftan, her yazardan, düşünürden, bilginden, daha çok tarihin yolunu belirleyip

ona hareket verdiler, uygarlık kurdular, toplumlarının kaderini değiştirdiler. Bu

peygamberce bilgiye, okumamış bir insan bile sahip olabilir. Tam aksine, yeni ve

eski, akli ve nakli bilimleri bilen bir insanın, "o peygamberce bilgiye" sahip

olmaması da mümkündür.

KURULMUŞ KUKLA

Şunu da arzetmek isterim. Bugün plastik maddeleri nasıl büyük kazanlara sokarak

daha sonra her ne istiyorlarsa, -örneğin, çöplük, şekerlik, çaydanlık, bardak altı gibikısa

bir süre de kalıbım döküp, el çabukluğuyla hazırlayarak piyasaya sunuyorlarsa,

aynı şekilde insanlar ve nesiller hazırlıyorlar.

Toplumbilimci, ruhbilimci, tarihçi, antropolog, ekonomi uzmanı, eğitim ve öğretim

uzmanı bir araya toplanıyorlar, arkalarında

sermaye var, arkalarında güç de var.

— "Hazırlayın, tasarlayın", diyorlar.

— Başüstüne, ama, ne istiyorsunuz? Emredin biz de yapalım, verelim.

— Afrikalı, Asyalı, Lâtin Amerikalı toplumlarda, eskiye dayalı, başına daima kına

yakıp duran bir nesil olmasın istiyoruz. Çünkü bizde onlara satacak kına yok.

Öyleyse onların bizim süs malzemelerimizi tüketmelerini istiyoruz. Taptaze, diri,

yakışıklı, güzel bir nesil istiyoruz. Bu neslin tamamen standart, uluslararası ölçülerde

bilinçsiz olmasını istiyoruz. Evet yalnızca buna ihtiyacımız var.

— Başüstüne efendim! Dört yıl sonra değişimi size

sunarız! '

Bir anda bakıyoruz ki, 1940'tcm 1950'ye kadar, on yıl zarfında, Tahran'da Avrupa

makyaj malzemeleri ve güzellik enstitüleri beşyüz kat artıyor. Kesin bir sayımla, beşyüz

kat bir ilerleme görüyorsunuz?!!

— Peki bu nesli nasıl hazırlayalım?

— Öyle bir nesle ihtiyacımız var ki, eski yaşama tar

zından hoşlanmasın, ondan nefret etsin, durumu değiş

sin, üstelik aydın olsun, ama normal ölçüde, eğer zerre

kadar fazla aydın olursa, artık yok olacaktır. Belli bir ölçüde damak zevki olsun, artık

ayran içmeyip "pepsi-kola" içsin. Ama yalnızca

bu ölçüde!! Eğer daha çok

değiştirirse, zahmete, keşmekeşe sebep olur, bizim için daha çok harcayacağı şeyi

olur. Bu kadarcığı yeterli, evet, bu kadar! Biraz da, eski elbiselerini, fistanlarını ve

hatta bunlardan söz etmeyi bir yana fırlatacak derecede letafeti olsun. Üstelik kendisi

fazıllık edecek, elbisesini kendi seçecek, modelini, rengini belirleyecek -(zaten sen

kim oluyorsun? Sen insan mısın ki kendin seçesin)- kadar bilinci olmasın. Sadece

dediğimiz gibi o elbiseleri bir yana atsın...

Biraz da tıpkı sarnıç ağzı gibi olsun, yani biz "hey" dediğimizde, o da "hey" desin.

Biz "hay" dediğimizde o da "hay" desin. Artık o kendisi ses çıkartmasın!! Bize ancak

böylesi lâzım.

— Başüstüne efendim, yaparız. Aynen istediğiniz gibi. Tıpkısının aynısını yaparız!!

Yaparlar da; atasözü olacak şekilde yaparlar. Öyle yaparlar ki, Eskimolar'a

buzdolabı satarlar. Afrikalı bir kabile reisine tam ayar altın "Reno" satarlar. Bütün

ülkesinde iki kilometre yol bulunan kabile reisine hem de "araba"yı deveye yükleyip

getirirler, kuyruğunu kaleye bağlarlar!

Başkaları övünsün diye böyle yaparlar! Nasıl olduğunu anlamayalım diye, on yılda

nasıl böyle olduğumuzu anlamayalım diye. Bunca esaslı değişme karşısında, neler

elimizden çıkmış farkına varmayalım diye.

Acaba bizi ne uyandırabilir, dikkatimizi ne

çekebilir? İlahi sıfatlara sahip olan

insanın, bunlardan nasıl lezzet aldığını, nasıl anlayacağız?! Daima "uzat, kısalt";

yarın yeniden uzat, ertesi gün kısalt! Bütün övüncü, bütün işi

bu olan insanı nasıl anlayacağız!? Yeniden çıkmaza girinceye, aptal bir devri daime

kapılıncaya kadar böyle durum! Onu nasıl bir şey uyandırabilir? Sen bu

oyuncaklaşmalar, kuklalıklar karşısında neleri kurban ettin, diye onu ne uyarabilir?

Hangi ses, hangi kişi, hangi feryat, onu uyandırır, gözlerini açar? İşte, gözü onlar

veriyorlar, bilinci onlar veriyorlar, duyguyu onlar veriyorlar, bilgiyi onlar veriyorlar,

bütün değerlendirme ilkelerini, güzeli seçme ilkelerini, bize onlar zorla yüklüyor,

oların hoşuna giden renkler hoşumuza gidiyor! Rengi, yiyeceği, tatlıyı, ekşiyi,

içeceğimizi de kendimiz seçemiyoruz. Yani bunlara karşı kim bizi uyandırabilir,

karşılığında nelerin elimizden gittiğini, nelerin bize gizli kaldığını kim gösterebilir?

ZULMÜN TELLALI

Eğer "insani özbilinç" ve "toplumsal özbilinç" olmazsa, teknik ne kadar ilerlerse

ilerlesin; insanın o kadar hızlı ve daha çok yok olmasına araç olur. "özbilince" ve

"toplumsal bilince" sahip olmayan bir millet veya toplumun mühendisi, batının

tamircisi ve montajcısıdır, üretici, batının ticari mallarını ülkesine daha çok sokan bir

aracıdır. Mühendisi, teknisyeni olmayan bir topluma, makina da gelemez. Bundan

dolayı toplum, toplumsal bilgiye ulaşmazsa, teknisyeni "zulmün tellalıdır".

Sömürünün şehir kuran, cadde düzelten yoludur. Ya bilgini nasıldır bu toplumun?

Gerek içerde, gerek dışarda gücün ve paranın ücretli işçisidir, düşüncesini,

araştırmalarının yolunu yabancılar belirler. Üçüncü dünyanın beyinlerinin nasıl iki

şekle girdiğini de görmekteyiz. Ya Batıda tutuluyorlar, o büyük tezgahta yabancının

angaryası için, midesinin ihtiyacı için, dehalarını ve yeteneklerini feda ediyorlar.

Üstelik

çok da lezzet alıyorlar bundan; ama onbin tümen maaş artacak diye neyin feda

olduğunu bilmiyorlar. Ya da geri dönüyorlar ve burada dış tüketim için "budala bir

direk" halini alıyorlar. Araştırmacısı, edebiyatçısı, filozofu başkalarını eşekleştiren

(yabancılaştıran) kimseler olup çıkıyorlar. Zihinleri aldatan, bozan kimseler

oluyorlar. Teknisyeni, kimyacısı ve fizikçisi de onların işini sağlam-laştırıyorlar!

Afrika'da mühendisin olmadığı otuz yıl önce, Fransız, sermayedarı, mühendisi

Fransa'dan götürmek zorundaydı, ayda 50 bin tümen harcıyordu onun için. Şimdi

maşaallah! Afrikalılar'ın kendi mühendisleri var, ayda iki bin tümen veriyor ve aynı

işi ondan alıyor!

İnsanı, gerek eski sömürücülerin yazgısından, gerekse yenilerinin yazgısından

kurtaran şey, "insani özbilinçtir". Bilim ötesi, "aşkınhk mezhebi" bundan

sözetmektedir. Aydının ve ideolojinin peygamberce sorumluluğun, kendisinden

sözettiği toplumsal bilinçtir, insanı kurtaran. Bu ikisi ilke olmalıdır. Her insan için,

özellikle üçüncü dünya için, İslami ve doğulu toplumlar için. Çünkü bu iki ilkeden

başka bir şeyle durumu değerlendirirlerse aldanırlar. Bugünün aldatıcıları, dünün

talihsiz hokkabazları değildir. Onlar "gözü" yapan kimselerdir, "bakışı" yapan

kimselerdir! Bundan dolayı onların pençesinden kurtulmak, onların standart ajdatma

ve zorla yükleme ilkelerine kanmamak, karşı tarafın elini istemek, insan neslinin

nasıl bir karmaşık, şaşırtıcı fitne içinde döndüklerini, sonra da ne yapmak

istediklerini bilmesini ve anlamasını gerektirir!

Eğer bunu adamazsan, kendin

gitmişsin demektir! Düşmanın bıçağının altına kurbanlık bir deve gibi girmişsin, ama

bundan zevk de almaktasın, onun seni tüy tüy etmesinden, coşuyorsun demektir!

Böyle şaşırtıcı, mucizevi aptallıklar, bütün dünyadaki nesilleri bunlara uğratıyor.

Batının kendisinin de (kendi içinde) böyle tutkunlukları var. Batılı halk insanlığın

yazgısını tayin eden ellerden ayrıdır, (aynı konumda değildir).

İSTİHMAR15 (EŞEKLEŞTİRİLME) Gereken ilke, iki göz, iki bakış, özbilinç ve

toplumsal bilinçtir. Öyleyse, insani özbilinç ve toplumsal bilincin yolunda, bizim için

ortaya konmayan her görev, her söz, her çağrı, her mutluluk, her lezzet, her ilerleme -

iyi dikkat ediniz- her ilerleme, her güç, uygarlık ve kültür insan olmanın, bağımsız

yaşama düşüncesinin iğfal edilmesi, eşek-leştirilmesidir. (İstihmarın ne olduğunu

biliyor musunuz? Yani insanları eşekleştirmeler.) Bu, tarih boyunca, hiç bir zaman

bugünkü gücüne ulaşmamış olan, en büyük bela ve en büyük kudretin

eşekleştirilmesinin sebebidir.

Geçmişte eşekleştirilme, yalnızca eşekleştirenlerin dehası, zevki ve tecrübesiydi.

Bugün "bilim" kargaşaya düşmüştür. Bütün kitle iletişim araçları, radyo, televizyon,

eğitim-öğretim, basın, doğu, batı, çeviri, tiyatro, keşmekeşe kapılmıştır. Bilimsel

ruhbilim, teknik toplumbilim, siyasi ruh-bilim, eğitim ve öğretim ruhbilimi karışmış,

teknik, fenni bir eşekleştirilmeye dönüşmüş, bilimle donanmıştır! Bu yüzden onu

tanımak da, o ölçüde zorlaşmıştır.

İlke; yeniden söylüyorum, özbilinç ve toplumsal bilinçtir.

Ortaya koyduğum her mesele, çok büyük bilimsel bir mesele, felsefi bir mesele,

teknik bir mesele, hatta toplumun ve hayatın ilerlemesi meselesi bile olsa, eğer insani

özbilince ve toplumsal özbilince sahip değil idiyse, aldatıcı, uğursuz, yalancı,

sonunda köleliğe ve zillete düşmek

15. Kelime bu şekliyle Arapça'da yoktur. Ona bu anlamı Şeriati kendisi yüklemiştir.

(ç.n>

olan, eşekleştirilmeye maruz bırakan bir tür modern mıknatıs gibi uykuya daldıran

bir çağrıdır. Eski bir köle olmakla, çağdaş bir köle olmak... ne farkeder? Hiçbir farkı

yoktur, yalnızca sunuluş biçimi farklıdır. O birisi "zaife" diyor, bu birisi "latife", her

ikisi de "insan değilsin" anlamına. Bundan dolayı istihmar, yani insan zihnini, bilgi

ve bilincini, yönünü tahrip etmek, -ister birey, ister toplum olarak- özbilinçten ve

toplumsal bilinçten alıkoymaktır.

Bu iki bilinci tahrif eden veya bir bireyi, bir nesli, bir toplumu bu iki özbilinçten

uzaklaştıran her etken, etkenlerin en kutsalı dahi olsa istihmar etkenidir. Bu iki

uğraştan başka her uğraş, bu iki özbilince, ya da bu ikisinin yolunda bulunan şeylere

yönelmekten başka her yöneliş, tavşan uykusuna yatmak, körleşmek, düşmanın

gücünün kurbanı olmak, kutsal bir şeye yönelmek veya çağırmak bile olsa, mutlak

bir istihmara uğramak durumundadır.

Belirleyemediğimiz zavallılığımız, şundan kaynaklanmaktadır. Düşünülmesi

gereken şeyden zihinimizi alıkoymak için -yani insan olarak "ben"in ve toplum

olarak "biz"in kaderini düşünmemiz için- genellikle bizi çok ileri yüce, şerefli hatta

çok mutluluk verici şeyleri düşünmeye davet ederler. Bu yüzden bu durum bizi

aldatır ve ne olduğunu anlamayız. Bu sebeple bir yerde "eğer sahnede değilsen,

nerede olmak istersen orada ol" demiş olmanın hedefi şudur: Sahnede değilsen,

nerede istersen orada ol, şahit olman, hazır olman gereken yerde değilsen, nerede

istersen orada ol, ister şarapla oturmuş ol, ister namaz için kalkmış ol, ikisi de birdir.

Çirkinliklerden nefret etmen seni kaçırır da, anlaman, yönelmen gereken yere

dönersin diye seni istihmar etmek

için her zaman "çirkinliklere" çağırmazlar. Senin "tip'-'ine göre senin çağrılmanın

şeklini seçerler, bazen de seni "güzelliklere" çağırırlar. Büyük bir hakkı öldürmek,

bir toplumun hakkını, bir insanın hakkını öldürmek için bazen, seni başka bir hakla

oyalanman, başka birinin hakkına yardım için, başka bir hakkı öldürmeye davet

ederler. Bir evde yangın çıktığında -dikkat ediniz- seni namaza ve Allah'a duaya

çağıran kimsenin çağrısı, hıyanetkâr bir çağrıdır, başka bir şeye ne gerek var. Seni

ateşi söndürmeye yöneltmekten başka, orada sana yapılan bütün yönlendirmeler -

kutsal olsa veya olmasa bile- istihmarcı bir yönlendiriştir. Eğer sen de buna

yönelirsen, Allah'la ko-nuşsan bile, namaza durmuş olsan bile, en güzel bilimsel ve

edebi eserleri incelemekle meşgul olsan bile, büyük bir bilimsel buluşla oyalaman

bile istihmar olmuşsun demektir. Yaptığın her iş, senin kafanı başka yönlerde

oyalayan her şey, seni istihmara uğratmıştır. Artık gitmişsindirü İnsani özbilincinden

başka bir şeyi düşünen her nesil, -bir düşünce, bir yönlenme, hayatın yolu ve daimi

hareketi olarak; günlük bir uğraş olarak değil,

çünkü her insanın bir uğraşı vardır-

"ben bir insanım" diyerek ve böyle bir yazgıdayız, böyle sıkıntılar, çıkmazlar ve

böyle bir kurtuluş ihtiyacı içindeyiz diyerek "biz"in toplumsal bilincinden başka bir

şey düşünen her nesil, düşündüğü şey ne kadar da kutsal olsa, "istihmar" olmuştur.

İşte bu yüzden istihmar, kimi zaman seni çirkinliklere ve tahrişlere çağırmayıp, eğer

düşünecek olursan tehlikeli ve uyarıcı olacak hakikatten gafil kılmak için,

güzelliklere ve kimi gerçeklere de çağırır. İnsanın aldandığı konu burasıdır. İnsanın

güzelliği ve işin iyiliğini anladığı , asıl anlaması gereken şeyden gaflete düştüğü,

bulunması gereken sahneden kaybolduğu nokta burasıdır. Bu dolaylı bir istih-mardır.

HALKIN SİYASİ DUYARLILIĞI "^

Abbasiler, İslam tarihinde, bizim ve İslam tarihinin yazgısını bu güne getiren bir iş

yaptılar. Şaşılası bir iş. İlk dönemin Müslüman halkı, toplumun yazgısı adına en

küçük bir rahatsızlık görecek olsa, Halife tarafından halka yapılan en küçük bir

zulmü görse ya da makamını kötüye kullanan Hilafet'in gücüne bağlı birisini görse,

bütün çarşı pazar halkı, camiye toplanıyorlar, bağırıp çağırışıyorlar, Halife'nin

yargılanmasını ve açıklama yapmasını istiyorlardı. Bu, peygamber zamanındaki,

Ömer zamanındaki, Ebu Bekir zamanındaki, Ali zamanındaki, hatta bütün Emeviler

zamanındaki müslüman halkın toplumsal duyarlılığıydı. Böyle bir toplumun doğru ve

adamakıllı bir şekilde yönetilemeyeceği, onların rahat, huzur içinde mahmuz altına

sokulamayacağı bellidir! Onlar bu derece fazıl idiler! Sözünü ettiğim "insani ve

toplumsal özbilince" sahip bir halktılar, çünkü müslümandılar, bir çok toplumsal

taahhütleri vardı, duyarlıydılar. İşte bu yüzden, ezan sesi yükselince, heyecanla,

coşkuyla namaza gidiyorlardı, orada kendilerine dalıyorlardı, kendilerini, alın

yazılarını ve "özbilinçlerini" düşünüyorlardı. Öyleki, İran'ı, Mısır'ı, Rum'u olan

Ömer'in, savaş ganimetlerinden olan gömleğinin diğer arkadaşlarının gömleğinden

biraz uzun olduğunu görünce, Ömer de olsa, bir asker de olsa, ganimetlerin eşitçe

paylaşılması gerektiği için, "senin gömleğin

neden daha uzun?" diye itiraz

ediyorlardı. İnsanlar onu, İran ve Rum'u fethettiği için ona teşekkür etmek, takdir

etmek, kendisine salavat göndermek yerine, daha ilk sırada, "senin gömleğin niye

diğerlerininkinden daha uzun, senin aldığın ganimetler diğerlerinden niye daha çok?

Ayrıcalık yapmışsın!" diye yakasından tutup, yargılıyorlardı.

Halkın duyarlılığına bakınız? Halkın kendi alınyazıla-nna olan duyarlılığını

görüyoruz. Onların, Sasani döneminin uygar İran'ının tamamını bir üfleyişte havaya

uçurmaları bundandır. İran nereye gitti, belli değil. Bütün Rum'u sindirmeleri, üçbin

kişilik bir ordunun saldırısıyla bütün Mısır'ı teslime zorlayabilmeleri bundandır...!

Bunlar tarihi değiştirebilen insanlardır. Toplumlarının kaderinde meydana gelen en

küçük bir hareketi, bu derece anlayabiliyorlar.

Sonra Ömer, -sözcüsü gelip haberleri açıklama yaparak değil, hayır, onu mescitte

öldürürler- oğlu Abdullah'ı tanık getirmeye mecbur kalıyor. "Gelin araştırın, elçi

gönderin, nereye isterseniz bir temsilci gönderin; araştırın, benim boyum uzun

olduğu için, herkese yeter kumaş miktarı bana yetmedi; bu yüzden Abdullah, iki

biçimlik ganimet kumaşından bana bir gömlek çıksın diye, kendi hakkını bana verdi.

Bundan dolayı benim payım Abdullah'ın payıyla beraberdir. Gidin bakın Abdullah'ın

bu ganimetten bir şeyi yok" dedi. Onlar da gittiler araştırdılar, sonra da Ömer'i

akladılar.

Bu insanların idare edilemeyeceği belli, öyleyse onları depolizite etmek gerek. Yani

Eflatun'un söylediği siyasal bilinci ve benim aydınca bir bilgi olarak sunduğum

"toplumsal özbilinc"i ortadan kaldırmak lâzım. Bu bilinç ortadan kalkınca, artık

onların uygar olması, bilgin veya filozof olması önemli değil. Bir yarısının İbn-i

Sina, diğer yarısının Hallac-ı Mansur olması önemli değil. Far-ketmez, ne olursa

olsun, halifenin kölesi oluyorlar. İbn-i Sina'nın kendisi nedir ki? Gençliğinde dünyayı

hayrete düşüren bir dehaya sahip bu insan, Hakan'ın "dolmakalemi" haline geliyor!

Eğer bilinç sahibi olsaydı, daha iyi olacağı bellidir. İşte hedef olmadığı zaman sonuç,

böyle olur.

Bir bilim teknisyeninin durumu, ne yapıyor? Tekniği, bilimi, sanatı, hepsi böyle

oluyor. En büyük sanatçıları, bilginler, sanatkârlar, güzellik uzmanları ne halde?

Bakıyoruz; Alî Kapu'yu irişa ediyorlar. Bağdat'ta, Hilafet'in başkentinde "1001 gece"

hazırlıyorlar. Bu durumda, sanatımız olmasa daha iyiydi. Bu sanattan, bu bilimden ne

fayda var? Hiç!! Yol değişmiş, insanları, toplumsal bilince karşı duyarlılıktan

uzaklaştırmalar!

Abbasiler dönemi geliyor.. Cafer-ı Bermeki ile Abba-se'nin düğün gecesi o kadar

çok yemek hazırlıyorlar ki, kaç gün Bağdat'ın dışında gerekli gıda biriktiriliyor,

Bağdat'ın dışında kalan yiyeceklerden bir dağ oluşuyor. Daha sonra hayvanlar ve

kuşlar bu yiyeceklerden yiyorlar. Geri kalanı, Bağdat'ın tamamını öylesine kokutuyor

ve halkın sağlığını o kadar tehlikeye atıyor ki, bir takrm insanları, bu yiyecekleri

şehrin dışına götürmeleri için görevlendiriyorlar. Müslüman toplumun içinden,

bilgin, fakih, şair, filozof, imam, cemaat, hiç bir kimse çıkıp da bunca yiyecek dini

bakımdan israftır demiyor. Bir kimse olsun karşı koymuyor! Bu durumda da artık

sosyal meseleler ve toplumsal bilinç ortaya gelmiyor.

Ama bu konularda duyarlılığı olmayan bu insanlar, sınırsız bir şekilde biraraya

gelip oturuyor, bir şeylerden sö-zediyor ve

mutlu oluyorlar! Neden? Arapça bir

kelime keşfettikleri için, Arapça bir dilbilgisi buldukları için, Arapça'ya çevirmek

için bir elyazma kitap buldukları için. Tıpta veya eczacılıkta tecrübe edebilecekleri

bir kitap ortaya çıktığı için; kitabın ağırlığınca altın almak için! Bu dönemde, büyük

felsefi, bilimsel, edebi, estetik, sanatsal konular zirveye çıkıyor, büyük İslâm

uygarlığı Abbasiler zamanında meydana geliyor, ne var ki insanlar kaderlerine,

yazgılarına olan duyarlılıklarını kaybediyorlar. Sonra,

sonuçta ne oluyor? Moğollar geldiğinde artık ne uygarlık kalıyor, ne kudret, ne

bilinç. Bütün görkemler ve yücelikler, bütün tslâm uygarlığı, Doğu ve Batıdaki bütün

İslâm imparatorluğu, tıpkı kurbanlık koyunlar gibi, Moğolların kırbaçları ve kılıçları

altında boyun eğiyor! Çünkü daha önce toplumsal özbilinç öldürülmüştü. Bundan

dolayı görüyoruz ki, Abbasiler zamanında istihmar sebebi, bilimdir, uygarlıktır,

sanat, edebiyat ve araştırmadır.

İSTİHMAR TÜRLERİ

İstihmar iki türlüdür. Yazınız bunu, bir not tutturmak istiyorum! "Eski istihmar" ve

"Yeni istihmar". Aynı eskisi ve yenisi olan sömürü gibi. İstihmar, söylediğim gibi

zihnin insani ve toplumsal özbilinçten yana tahrif edilmesi ve aldatılması ve bu iki

bilinçten, her hakk veya batıla (far-ketmez) yöneltilmesi için bir etkendir. Adı

istihmar, ama eskisi var, yenisi var.

İSTİHMARCI DİN

Eski istihmarın aracı "din"di. Dini, hakikatinin zirvesinde "yalın ve dosdoğru bir

şekilde" ortaya koyan büyük peygamberlerin dönemleri dışında, bu dönemden daha

sonraları, istihmarcı ve insan karşıtı güçler, dinin yazgısını ellerine aldılar. Din

adamları, manevi, sufi, keşiş sınıfları adıyla -adı ne olursa olsun farketmez- dini,

halkı istihmar için araç yaptılar, hem bireysel hem toplumsal istihmar için

kullandılar. Çünkü dinin her iki sınıfla da ilgisi vardır. Özellikle hem bireysel, hem

de toplumsal öz-bilinci bünyesinde barındıran İslâm dini. İşte bu yüzden,

Peygamberden (s) daha sonraki dönemde İslâm, istihmar aracı olunca, insanlık

toplumu için en büyük belâ ortaya çıkmıştır. Tek bir darbede her iki bilinci de felç

etmek için hem bireysel özbilinci, hem de dini bilinci istihmar etmek için, eski

toplumlarda en güçlü ve en büyük istihmarcı "din" olmuştur.

Bu durumda din, acaba ne yapmaktadır? Din benim kendi yazgıma ve toplumuma

karşı olan sorumluluğumu

ve toplumsal özbilincimi ortadan kaldırmıyor. Din başka bir şey yapıyor, yani

bunların yerini değiştiriyor, yerinden oynatıyor ve şöyle diyor; "Bütün bu

duyarlılıkları, görevleri, ölümün bu tarafından al ve ölümden sonraya bırak. " Olsa

olsa otuz kırk yıl far keder. Geri kalanı artık senin elinde, yani "orada (cennette)

ebedi kalırlar "a kadar var olacaksın. Şu birkaç yıllık ömürde o vazifeleri yapmam

kabil değil, dünyayı ehline bırak! Ehli, yani kendisi ve diğer iki ortağı!"16

Bozguncu din, toplumuma karşı olan sorumlulukları iki şekilde kör ediyor:

Birincisi; benim kendi ihtiyaçlarım var. Bu ihtiyaçlarımı elimden alıp beni yoksun

bırakmışlar. Benim bir "insan" olduğum, "insani özbilince" sahip olduğum için

bunları geri almam lâzım. Adaleti istediğim için zulmü kabul etmemeliyim. Din beni

zulmün ve gas-bın yükü altına girmeye zorluyor, sukuta ve sabra çağırıyor, benim

işimi gücümü "Hazret-i Abbas"a havale ediyor,

benden de kendi sorumluluğumu

alıyor!

İkincisi, öte yandan toplumun kaderine karşı günah işliyorum, hıyanet ediyorum,

cinayet işliyorum, ister istemez toplumsal bilincim beni bunları telafi etmeye,

insanlara hizmet etmeye, haklarını geri vermeye zorluyor. Şimdiye dek onlara

hıyanet ettim veya karşılarında onlardan farksız oldumsa, işte şimdi bu günahı, bu

kusuru telafi etmeliyim, ancak din bu bozguncu şekliyle beni aldatıyor ve diyor ki:

"Hırsızlık yaptığın, hıyanet ettiğin, cinayet işlediğin, insanların kaderini başkalarına

sattığın doğru. Ama bunun telafi yolu geri vermek değil ki. Geri vermek, asla olmaz.

Daha basit bir yolu var. Nedir bu yol? Şu duayı altı kez

16. Yani, Firavun, Karun ve Bel'am (ç.n)

kıbleye dönerek okumalısın, artık işin tamamdır. Şu yediğin paradan biraz da bize

vermelisin, hepsi bu! Artık o iş bitmiş, günahları bağışlanmıştır. Yani şefaat-,

bağışlama ve af! Böyle bir dinin Tanrısı, bütün kötülüklere, çirkinliklere göz yumar

ve senin günahım, çöllerdeki kumlar, göklerdeki yıldızlar ve denizlerdeki köpükler

kadar bile çok olsa, bir üflemede yok eder".

O zaman, sorarım, "Öyleyse ben niçin bu toplumsal sorumluluğun sıkıntısına

sahibim, niçin?" Eğer benim sosyal hayata karşı sorumluluğum, insanların beni

yollarında ölmem, canımı feda etmem, hayatımı vermem için, gö-revlendirmeleriyse

bunun daha kolay bir yolu var. "Dua kitabı", bu kitap sıkıntısız, başağrısız,

harcamasız, zahmetsiz, bilinçsiz, düşüncesiz bir şekilde, hiçbir sorumluluk olmadan

cennetin bütün anahtarlarım insanın eline verir! Bir koyun a*öaman, bir mollaya, bir

seyyide birşey-ler vermen veya birini sevindirmen, bir gönülü hoş etmen yeterlidir,

bunlar her şeyi telâfi eder, bütün toplumsal sorumlulukları yerine getirir." İşte bu

istihmarcı dindir!

Görüyorsunuz, istihmarcı din, hem intikamını ölümden sonra almam için ben zulüm

görmüşü zorluyor, hem de ben zalime, yaptığı zulümlerin telafisi ve affı için, zulüm

göreni razı etmenin gerekli olmadığına, bunun yerine yalnızca din ve Tanrının

velilerini razı etmenin gerektiğine dair ümit veriyor. Onun -veya onların- kendisi

bütün zulüm görenler tarafından hatta Allah'tan yana "gir cennete" diye "Okey"

veriyorlar.

Bu yönden, bozguncu din hem zalimi hem de mazlumu, her iki sınıfı da istihmara

çağırıyor, bütün somut meseleleri soyutlaştırıyor. Herkesin omuzunda, fert fert

ağırlık yapan bütün toplumsal sorumlulukları, yalnızca bu resmi din adamları veya

onlara bağlı kimseler tarafından bilinen bir takım özel hilelerle, kolayca kaldırıyor.

İşte bu dini istihmardır!

ZÜHD

Zühd de istihmarın bir türüdür. Sosyal haklara, doğal ihtiyaçlara sahip olan insana

zühd. "Açgözlülük dişini bütün isteklerinden çek" diyor. Zühd insanı, ihtiyaçların en

düşük olduğu, çok az bir kaç kalem ihtiyaçla, bir hayvan seviyesinde tutuyor. Bu

şekilde de, bütün dünya nimetleri benim için yaratılmış olduğu, benim onlardan

nasiplenmem gerektiği ve başkasının buna hakkı olmadığı halde, benim özbilincimi,

hakkımı benden alıyor. Benim kendimi bir köşeye çekmemi, bir tek bademle

yaşamamı, sonra da böyle bir eşeklik yaptım diye Allah'a bir çok minnet yüklememi

istiyor. Allah'ın bana nimet olarak verdiği yemek için nice zahmet çektiğim ve

sonunda da yemediğim için yapıyor bunu! Zarar veriyor.

Halk yığınlarını, yağmacı ve açgözlü düşmanların yararına olsun diye zühde

çağırıyor. İşte bu yüzden zühdün, kendisiyle zulüm yapılan yumuşacık bir pamuk

kılıç olduğunu görmekteyiz.

İstihmarın diğer araçları, ahlak, tasavvuf, şiir, ırkçılık, geçmişe duyulan sevgi,

felsefe vs... dir. Şiir örneğine çok dikkat buyurunuz.

ŞİİR

H.617 yılında Moğollar İran'a saldırırlar. Moğolların geldiği, Belh'i yok ettiği,

bütün kuzey bölgesini yağmaladığı, bütün İran'ı bir kan gölünde boğduğu bu yıla ait

bir kitap var. Kitap bu yıl içinde yazılmış. Kitabın yazarı diyor ki; Ben daima dışarı

kaçıyorum. Moğollar buraya gel-

diler, bizse hepimiz dışarı kaçmaktayız. Böyle bir durumda, bu yazar, kaçarken bu

şiir kitabını yazıyor! Neyin kitabı bu? Nereye kadar, ne zamana dek sorularının,

gerçekten gayretsizliğinin kitabı. Bu şair, kaside yazıyor. Örneğin yüz beyit. Bu

kasidede, örneğin, kelimeleri öyle bir yerleştiriyor ki, falan Hakan'ın övgüsüne dair

bir şiir ortaya çıkıyor. Şöyle okuyunca bir gazel çıkıyor meydana, falan kişinin

vasfında. Bu işin adı "uçan sanat" yani kuştan geliyor bu kelime, kuş sanatı!

Sonra kelimeleri "bir ağaç" şeklinde okuyunca, yani kelimeleri bir ağacın dalına,

yaprağına yerleştirince; falan efendinin övgüsünde bir rubai (dörtlük) çıkıyor ortaya.

Bu da "ağaçlı sanat" yani ağaç sanatı!! Ya da kelimeleri bir eşek veya boğa şeklinde

okursan, örneğin filan Hakan'ın vasfında bir şiir oluyor. Şimdi buna ne kadar zaman,

gerekli olduğuna dikkat edin. Bir insanın başka birinin karnına yedi-sekiz kaside,

gazel, rubai ve destan sokuşturması ve onunla, bu çeşitli sanatları insanlara sunması

için ne kadar yetenek gerekiyor, varın siz hesap edin. Hasılı, bir insanın, örneğin

birinci beytinin ikinci kelimesi, bir gazelin ikinci beytinin yirminci kelimesi veya bir

rubainin yedinci dizesinin onbirinci kelimesinin

ve bir destanın yedinci dizesinin

üçüncü kelimesi olacak şekilde bir kaside yazması için ne kadar daha gerektiği

ortadadır. Üstelik bu şiirlerin her biri ayrı bir vezinle, özel bir anlamla yazılmaktadır.

Güzel ama, bu işin yaran nedir? Sadece "biz buyuz işte" demektir? Nerede, ne zaman

siz "o"sunuz? Cengiz Han'ın, başının ardına düştüğü, öldürdüğü, yakıp yıktığı ve bu

efendinin de kaçmakta olduğu sırada. Gör bak, insan ne hallere giriyor. Bu şair bir istihmar

kurbanına dönmüş, şiir onu istihmar etmiş. Yine Tahran'da çok akıcı dili olan

bir şair vardı. Arapça da

biliyordu. Arapça şiir söylüyordu. Ama bilinci, mazmunu ve başka şeyleri yoktu.

Duyguları da yoktu. Duygusal, akli ve milli bir gazel söyleyemiyordu. Yalnızca

safdil bir adamdı, ama şairlik yeteneği vardı! Bu adam bir konuyu şiirleştirmek için

ne yaptıysa, bir konu eline geçmedi. Sadece resmi kayıtlara dayanan bütün noterlik

belgelerini, 1941-1948 yıllan arasındaki bütün tüzükleri şiirleştirmişti!

Hangi tarihte? 1941'den 48'e kadar olan, İran'ın dört yabancı ordu tarafından işgal

edildiği dönemde. Ama bu adamın derdi, böyle şiir söyleyebilmekten ibaret! 1941-

1948 yılları arası döneme iyi bakınız: Bu dönemde İran'ın kaderi, bağımsızlığı ve

varlığı, iç ve dış savaşları hepsi şiddetle meydanda bulunuyor. Ama bu efendi, böyle

edebi ve şiirsel şaheserler yazmakla meşgul! Bu,

şiir tarafından yapılan istihmardır.

IRKÇILIK

Aç ve zavallı bir Alman, Hitler zamanında sandviçini ısırırken "savaşmak istiyorum

",diye kükrüyordu. İyi, ne için savaşmak istiyorsun? Çünkü, Amerika'da beş milyon

Germen var ırklarının bozulmasından korkuyorum. İşte bu yüzden gidip onları

kurtarmak ve Almanya'ya getirmek istiyorum. (Bu aç ve aptal adamcağız,

zavallılığını ve çaresizliğini hissetmiyor. Kendisinin hangi propagandaların ve

duyguların esiri olduğunu anlamıyor. O zaman da, Germen ırkından olan 5 milyon

Amerikalıyı, soyları başka bozuk soylarla karışıp kirlenmesin diye Almanya'ya

getirmek istiyor? Ne yapsın? Sıkıntısı bu adamın!

GEÇMİŞ SEVGİSİ

Geçmiş sevgisi ve geçmiş sevgisine özgü gururlar: Bir İranlı ve bir Mısırlı (kigeçmişlerine

karşı çok ilgileri ve

övünçleri var. Bütün övünçleri, fosilleşmiş ehramları ve mezarlarıdır. Beşbin yıl

önceye ait bir mezarı "sembol" olsun diye oradan kaldırıp getirmişler meydanın

ortasına. Oysa bu adam canlıyken, ne kadar pislik bir adam olduğunu bilmezler.

Şimdi bunun leşi neyin sembolüdür?) birlikte konuşuyorladı.17 Mısırlı İranlı'ya

diyordu ki, bu ehram harabelerinde dolaştıklarında, 5 bin yıl önceye ait makaralar,

ipler, teller buldular. Bundan bizim o zamanlar telgrafa sahip olduğumuz anlaşılıyor!

İranlı da Mısır-h'ya şöyle diyordu, Cemşid'in tahtında ne kadar dolaştıksa da ne

makara bulduk, ne tel ne de başka bir şey. Bundan da anlaşılıyor ki, biz o zamanlar

telsiz telgrafa sahipmi-şiz. İşte bu tür şeylerle mutluyuz, geçmişin, geçmiş kavimlerin

övünçleriyle mutluyuz!!

Oysa ki bu İranlı'nın, dünyanın tanıdığı, hem İslâm uygarlığının da binlerce dehası

ve binlerce tarihi ve ilmi belgesi, milli övünçleri var, hem de bugünkü şartlarda bile,

yeteneğini açılabildiği her yerde, başka kavimler arasında gösterebiliyor. Ama

geçmişle övünerek!!

17. İnsanı nelerden yana gaflede düşürüyorlar! Zamanın iftiharlarını kurban

ediyorlar. Bugünün yeteneklerini kurban ediyorlar, görmezlikden geliyorlar,

anlamıyorlar. O zamanda geçmişte gururlanmalar ortaya çıkıyor. Iraki fasit bir şair

imiş, cinsi sapıklığı varmış; hangi şehirde birkaç gün kalsa, kokusu çıkıyormuş ve

ardına düşüyorlamış, o da başka bir şehire kaçıyormuş. Efendinin hayatı bu! Ama

şimdi bir bakın. Yılda bir defa şiir divanı basılıyor, üstelik ne baskı! Her gece bir

defa radyo ve televizyonda şiirlerini ökuyarlar, irfani şiir diye, "edebi diye bütün

şiirlerini ve edebiyatını araştırıyorlar. Oysa bugün ne şiir yetenekleri var. Ama en

küçük bir teşvik bile görmüyorlar, zaten

anlaşılmıyorlar.,Bunlar diğerlerinden daha

yüksek derecelere sahipler, hem edebi bakımdan, hem insani bakımdan. Ama kimse

onları tanımıyor. Öyleki kitapları basılmak için, kağıt ve para yüzünden, yayım izni

yüzünden evlerinde kalıp kayboluyor. Kendileri de eşleri ve çocukları için bir lokma

ekmek elde etmek uğruna, gece gündüz kalem oynatıyorlar, bir yerin muhasebecisi

oluyorlar! Çünkü bir şey geçmişe mal olur olmaz, değer kazanıyor!!?

Bu geçmişle övünme, onun bozuk haliyle kaza ve kaderine inanma, şefaat, sevap,

şükür, günah korkusu, cennete doğru kişisel kurtuluş yolu, eski istihmarın

araçlarındandır. Herkesin cennete yalnızca gidebilmesi için kendi amellerinin peşinde

olması, yalnız başına şu duaları okuması lâzım. Ondan sonra gelsin cennet! Peki ama

halk ne alemde? Halkla bir işleri yok! İşin yolunu bu dua kitabında yazmışlar:

"Bunları yapan herkes cennete gider!" Yani cennete ulaşmak için bireysel kurtuluş

yolu budur! Bu da, bozguncu dinin istihmar ettiği, dinî, toplumlar için en büyük

musibetleri getiren istihmar şeklidir.

ŞÜKÜR

Bilgili ve gerçek dinin verdiği bilinçli şükür, insanın öz-bilincinin en büyük

işaretidir. Bu ise insanın kendi değerlerine karşı bilgili olmasından, bir nimete

şükreden insanın, o nimete karşı olan bilincinden ibarettir. Ancak bozguncu din

felsefesinde edilen şükür, yani talihsizliğe şükretmek, zavallılığın ve çaresizliğin

karşısında şükretme felsefesidir.

Bu tür şükür, şöyle diyen o bedbaht adamın şükrüdür. "Kulağımız koltuğumuzun

altında olmadığı için Allah'a şükrediyoruz". (Zavallının başka hiçbir nimeti yok.

Allah'a şükretmek için ille de bir şeylerin peşine düşüyor. Böyle rıza gösteriyor.

Allah'a hamdolsun ki kulağımız koltuğumuzun altında değil!! Eğer koltuğumuzun

altında olsaydı, biri bize bir şey söylerse devamlı olarak kolumuzu kaldırmak

zorunda kalırdık. Böyle bir evet şekli ise, ne kadar gülünç olurdu. Şimdi hiçbir

yerimizi oynatmadan karşı tarafı duyabiliyoruz, Allah'a şükür! bu nimete şükür! Bir

dede çorba içiyordu, Allah'ım şükürler olsun dedi. Orada bulunan birisi ona: "Dede

artık Allah'ı daha fazla utandırma, bu şükür ne için?" dedi.

aylarında minbere çıkan bir Erdebili hoca varmış. Elbette alimlerden sayıldığı için.

Ramazan ayında sevaptır diye minbere çıkarmış. Hergün bir şeye şükür dermiş, "otuz

şükür" yerine. Hergün insanlar için bir nimet keşfeder, onlarda şükür derlermiş.

Örneğin bir gün gelip ey insanlar şükredin dermiş. Hepsi "ilahi şükürler olsun"

demişler. O da "iyi de niçin şükrettiğimi sormaz mısınız?" dermiş. Halk sorarmış

"neye şükrediyoruz?" Hoca, "eğer kıyametten sonra bu azap melekleri gelseler ve

size sorsalar ki, ey insanlar Allah size akıl verdi,

bilinç verdi, yetenek verdi, esenlik

verdi, güç verdi, niye benim sözüme göre hareket etmediniz! Niye güzel işler

yapmadınız? ... Siz halktan kimseler olduğunuz için Allaha nasıl cevap vereceğinizi

bilmezsiniz. Allah'a şükredin, çünkü bizim gibi alimleri yaratmış da, Allah size böyle

sorular sorduğunda O'na "efendim, aptalların cevabı susmaktır" deriz. Yani bu

insanlar aptaldır, verecek cevapları yoktur. Ertesi gün başka bir şeye şükrediyor.

"Allah'ım çok şükür" Cemaat de aynen tekrarlıyor "Allah'ım çok şükür". Sonra

soruyorlar. Bu şükür niye hoca? Ne için şükrediyoruz? Hoca: "Şu bindiğiniz eşek var

ya, Allah eğer onu başka türlü yaratsaydı, mesela sırtında koca bir boynuz olsaydı, o

zaman ne yapacaktınız? İşte bakın eşeğin sırtında boynuz yok. Yüksek sesle

söyleyin. "Allah'a çok şükür."

Daha ertesi gün başka bir şükür. Şükürler olsun deyin insanlar "şükürler olsun". Bu

niye hoca? Neyin şükrü bu? Yaz gecesi, damın tepesine oturunca, yanına bir kâse

sirke alıyorsun, içine de salata atıyorsun, biraz da kara tohum atıyorsun, buz da

katıyorsun, üzerine de su dolduruyorsun. Sonra bu hazırladığın şeyi dondurup,

başının üzerine koyuyorsun, daha sonra etrafına su saçıyor-

sun. Alıp uyuyorsun. Geceyarısı kalkınca, eğer Cebrail gökyüzünde geçecek olsa

öyle bir olurdu ki... ebilirdi! Sen de bir anda kâsene Cebrail'in dışkısının dolduğunu

görürdün!. O zaman ne yapardın?!! Oysa Allah Cebrail'i öyle yüce yaratmıştır ki, o

hiç bir zaman bunu yapmaz. Öyleyse Allah'a şükürler olsun.

Bunu gerçi şu anda bir şaka olarak sayıyorum ama, bu bizim hayat felsefemizdir!

Halkımızın nelere razı olduğuna bakın, daha dini, daha mümin, daha kutsal olanlar,

ne kadar da razılar!? Aynı ölçüde felakete uğramış, daha zavallı durumdalar. Allah'ın

nimetlerine aynı ölçüde daha çok şükrediciler. Böyle istihmarcı bir şükür neyin

nesidir? bu doğrudan bilinçli şükretmenin, nimeti bilmenin tam tersidir. Bu, nimetten

gafil olmaktır. Bu, yoksun kalmaktan gaflet

etmektir. Ellerinden aldıklarını, "Allah'a

şükret, şükret te bundan daha beter olmasın" dedikleri nimetlere sahip olmamak,

onlardan gafil olmaktır. "Her zaman daha alttakilere bak...!!" İyi de eğer karar

böyleyse, artık insan niye ilerlesin? Eğer bizim Afganistan'a bakmamız, onun

Yemen'e, Yemen'in Mozambik'e bakması gerekiyorsa, o zaman niçin yerimizden

kıpırdayalım? Böyle bir şükür, Allah'a bu tür şükretme, gerileme felsefesidir, büyük

bir belâdır..!

Ancak, burada bir şey sormak istiyorum. Yenilikçiler, Allah'a gerçekten

şükretmeksizin, bu aptalca şükretme felsefesinin istihmar ettiği kimseler değiller

midir? Neden, sonunda daha şerefli, daha modern ve daha lüks!! Yoksa onlar da

aptallık bakımından tıpkı bunlara benzerler. Sonunda onlar da, razı oldukları, mutlu

oldukları, ilerleme, başarı, aydın olma ve bireysel özgürlük ve hak elde etmeyi

kendinde gördükleri şeylerden, günübirlik yaşamaktan tad alıyorlar, hiç kuşkusuz

bunların hepsine razılar, bunlara

şükretmedeler. Ama razılıklarının hangi konularda olduğuna iyi bakın!... Bu da

tıpkı diğerlerinin ahmakça şükrüne benziyor.

98

99

İSTİHMARCILIĞIN YÖNTEMİ

İstihmann birinci yöntemi doğrudan istihmar,

ikinci yöntemi dolaylı istihmardır.

Doğrudan istihmar yani zihinleri cehalete zorlamak veya tahrif etmek, zihinleri

cahilliğe, azgınlığa ve bozgunculuğa çekmek. Dolaylı istihmar yani, zihinlerin

büyük, acil ve hayati haklardan, zihnin küçük, hayati olmayan haklara

yönlendirilmesi.

Bir çocuğun ağladığını varsayalım, bunun varlığını tedricen kendi adıma aktarmak

için, bir şekilde başını bağlamak istiyorum ve o da birşey anlamıyor! Bu benim

hedefim. Tipine bakıyorum. Başını bağlamak istediğim; onu bu kurnazlıktan ve bu

oyundan gaflete düşüren her etken, istihmarcılık etkenidir. Tipine bağlıdır her şey.

Çok çevik ve güçlü olduğunu görünce "Haydi git spor yap, ruh sağlığı için de çok iyi

olur" diyorum. Onun da başı yarışmalar ve karşılaşmalarla oyalanıyor, "dünya

ruhunu ortaya koymak..." bu tür şeyleri olimpiyatlarda bize söylüyorlardı ve biz

anlamıyorduk, acayip ve garip bir şeydi. Mesih, zamanın peygamberidir!...

Görüyoruz ki, aslında inkarcı değil, entellektüel bir tip, bir düşünür. Buna "efendi

eğitim görmeye, araştırmaya git ilim öğrenmek farzdır... dışarı git, Amerika'ya git"

diyorum. Gönlünün dilediği ne varsa, her neyin az ve eksikse, hepsini sana

vereceğim.

Gitmesi için başını okşuyorum. Gerçekten de eğitim için gönderiyorum, aylık üç

dört bin tümen harçlık gönderiyorum. Gerekirse ayda onbin tümen de göderirim,

yeter

101

ki eğitimini yapsın, araştırsın, doktor olsun, profesör olsun. Ama bütün bunlar başına

külah geçirmek için bir vesile olmuştur, servetinin, sermayesinin ve mirasının yok

olmasına aracı olmuştur. Görüyoruz ki böyle mukaddes bir şey, kendisinin

anlamadığı bir istihmardır.

Bu kişi eğitim görmüş gibi değil, zaten onun durumuna sahip değil. Sadece

duygusal bir tip... Ona "yılda bir defa canın nereye isterse oraya git" diyorum.

Namaza git, Kerbela'ya, Harem'e, Mekke'ye git.

Sakın Harem'den dışarı çıkma Adak

için, ihtiyaç için, dilencilere, seyyidlere, mollalara, canın kime istiyorsa, ne kadar

para istiyorsan, vereceğim. Böylece sen de doymuş olursun, cennete gidersin,

herkesin ahiretini razı kılarsın! Gerçekten de bu parayı veriyorum. Niçin? Oyalansın,

avunsun diye, ben yavaşça işimi göreyim diye.

Dinin, dinsizliğin, sporun, sanatın, eğitimin, bilimin, okuryazarlığın, hayrın, şerrin

herşeyin istihmar aracı olduğunu görüyoruz. Çünkü bunlar, zihni bu acil haklardan

yana iğfal etmek, kimi isterlerse istihmar etmek için, herkesin tipine göre bir istihmar

aracı seçmektedirler. Her kimin neye karşı ilgisi varsa, o kişiyi hemen o işin peşine

gönderirler! Bir takım insanlar duayla oyalanırlar, kimileri sporla avunurlar, kimileri

dinle, kimileri sanatla, kimileri bilimle, kimileri araştırmayla, kimileri ahiretle,

kimileri irfanla, kimileri de zühdle oyalanırlar. Hasılı herkesin başı bir yerlere

bağlıdır. Bir insan olarak "ben"; sosyal bir takdir olarak "bizi" aldatan şey, bu

"yöntem"dir.

KUYUMCULUK SAVAŞI

Istihmarın araçlarından -yani o iki bilinçten uzaklaştırma- birisi de "kuyumculuk

savaşıdır".

Bizim Mezinan'da (bir köy) bir seyyid var. Amcam ora-

da yaşardı. Bu seyyidin çok hoş bir iş yaptığını söylerdi. Bu iş bütün dünyada genel

bir yöntem haline gelmiş. Ama hiç kimse bu zavallının değerini bilmiyor ki!! Benim

amcam horozlarla çok haşır neşir olur. Bu seyyid bir gün amcamın yanına gelip şöyle

der:

— Behmen Abad'ta (köyümüzün yakını) horoz vardır.

— Meselâ, tanesi kaç para?

— Güzel, hesaplı ve Amerikalı olmayan horozların tanesi beş tümen.

— Amcam, hayır efendi, bu mümkün değil, diye itiraz eder. Burada horozun tanesi

on tümen. Buradan bir kilometre ötede beş tümen nasıl olur? Böyle şey olamaz!

— Hayır efendim, olur! Siz parasını veriniz ben sizin için getireyim.

,— Al şu elli tümeni, git on tane getir. Seyyid gider, bir iki saat sonra on tane semiz,

etli horoz getirir tanesi beş tümene.

— Başka para istemiyor musun?

— Hayır efendim, eğer yine isterseniz, yine getiririm. Aradan bir iki ay geçiyor, ta

ki bir gün Behmen Abad'-tan bir Hacı Dayı amcamı görmeye gelene kadar. Hacı Da-

,yı hoş beş ediyor, sözün arasında amcama:

— Filanın annesi, evimizin tavuğunu kuluçkaya yatır

dığında, civcivlerden kaç tanesi horoz olursa olsun size vak

fedeceğine dair adak adadı. Onaltı, on yedi tane

civciv

çıktı. Üç dördü öldü, gerisi horoz oldular, adağı yerine

gelsin diye, altı aylık olduklarında, hepsini size gönderdi.

Civcivler iyi miydi?

103

— Hangi civcivler?

— Canım şu gönderdiğimiz, Seyyidin size getirdiği on civciv.

— Seyyid? Hangi Seyyid? O bana tanesi beş tümene sattı, üstelik parasını da aldı!

— Beş tümen ne için? Horozun tanesi onbeş tümen. Beh-men Abad'ta buradan daha

pahalı!

— Seyyide, Behmen Abad'ta horozun tanesini

kaçtan veriyorlar diye sordum? Beş

tümen dedi. Benden elli tümen aldı. Sonra gidip o on civcivi getirdi!

— Hayır efendi. O horozlan size hediye ettik, para da nerden çıktı?

Amcam, "anladım ki bu seyyid Behmen Abad'a gelmiş, Hacı Dayı da Me?inan'a ne

zaman gidecek olursan şu on horozu da falana götür demiş, o da geri dönerken

götürürüm demiş" diye anlatıyordu.

Seyyid, JVtoinan'a amcamın yanına geliyor, Behmen Abad'ta kaliteli ve ucuz

horozlar var, tanesi beş tümene diyor, paraları alıp gidiyor, sonra da hediyelik

horozları getiriyor!

Amcam gerisini şöyle anlatıyordu: Horozlardan

konuştuğumuz bir sırada, bir defa

seyyid geldi. Horozları kendine veren Hacı Dayı'nın orada olduğunu, benim yanıma

oturduğunu görünce, herşeyin ortaya çıktığını ve herkesin durumu anladığını farketti.

İçeri girince biz olayı ortaya atmak istedik. Düzenbaz, horoz nasıl? Horozun kuyruğu

var da kendisi niye ortalarda yok! Bir anda seyyid çok anormal bir halde bağırmaya

başladı:

— Efendiler. Ne oturuyorsunuz? Evinizin önü damla damla kan olmuş, üç tane başka

adam peşlerinden gittiT ler, bir diğeri yok olmuş, falanın evini ateş sarmış...!

Biz aceleyle aynı elbise içinde dışarı çıkıp, pazara vardık. Baktık, hiç kimse yok! Bir

iki adam oturmuş çubuk tüttürmeye çalışıyorlar! Ne zaman oldu, nerede, nasıldı, diye

sorduk. Kimsenin haberi yoktu. Döndük, baktık seyyid de yok. Yani bir deliğe

girmişti. Çünkü tehlikeden kurtulmak istiyordu. Utanmamak için karşımızda durup

yakalanmak istemiyordu! İĞFAL! İĞFAL!

Savaş var efendi, savaş var. Horoz meselesi su yüzüne çıkmasın diye "savaş var

efendi " diyor. Yola kan dökülmüş, dışarı gelin, kanın önünü alın..! Onları dışarı

çekiyor, horoz meselesini meçhul bırakmak için ve onları hareketsiz hale getiriyor.

Onları bir kuyumculuk, bir yalancılık savaşına çekiyor. Asıl cephenin yanında

uydurma bir tali cephe hazırlıyor. Bir süre zihinleri oyalıyor... Yeni ve eski şiir

savaşı, çarşaf ve mini etek savaşı, sakallı sakalsız savaşı, Latin yazısı, Arap yazısı

savaşı, muhafazakarla yenilikçinin savaşı, bütün bunlar; yalancı, tali savaşlardır...

Hepsi de horoz savaşı, niçin, asıl mesele ortaya çıkmasın diye. 1941-1951 yılları

boyunca, İran'da, petrol ortaklığı, meselesi günyüzüne çıkmasın diye onsekiz-yirmi

savaş hazırlandı. Sömürünün etkinliğinin doruğuna ulaştığı 19. y.y.'da, böyle bir

meselenin İslâm ülkelerinde ortaya gelmemesi, tanınmaması için, Çin'den tutun da

İran'ın Bu-şehr'ine kadar 19 yıl arayla, tam 17 imam-ı zaman zuhur etti! Halkımızın,

bütün İslâmi ülke halklarının sömürünün sultası altında can verdikleri böyle bir

durumda, "aca-

ba imam madde aleminde mi, yoksa ilâhi âlemde mi?" diye binlerce İranlı köylü bu

yolda, bu mesele uğrunda öldürüldüler.

İşin garibi, bu kargaşa içnde adamın biri çıkıp hayır, imam hiçbirinde değil bu

alemlerin. O "hür-ı kolyayi adında bir alemdedir. Bu alem lâhut alemi ile mâsut

alemi arasında, yüce ve aşağılık iki alem arasındadır dedi. Bu uğurda binlerce köylü

öldürüldü, binlerce zavallı köylü ve şehirli bunların aleyhinde savaşmak zorunda

kaldı.

19. y.y'da "Hur-i Kolyayi alemi" savaşı!?! Yani bu yüzyılda Avrupa'da işçilik

savaşı, sermayedarlık savaşı, üretim savaşı, burjuvazi ve sendikalizm varken, bu

adam(!) çıkıyor, burada "Hur-i Kolyayi" savaşını ortaya atıyor!!

Şu anda bile, tarafların her biri üstün gelse bile saçma olan, nice davalar,

keşmekeşler, savaşlar var aramızda. Hangisinin sloganı kazansa bile boşuna. Sen

yine boşsun, bir tarafın karşı tarafı yenmek için ortaya attığı, sloganlar, idealler,

arzular; babanın kızı aleyhinde, kızın oğlu aleyhinde eskinin yeni aleyhinde, eski

neslin yeni nesil aleyhinde yaptığı bütün savaşlar "kan pazarının ortasına"

düşürmüştür. Hepsi yalan ve aldatmacadır. Yani gidip baktığında bir haber

almadığını görüyorsun, bir taraf bırakıp kaçmış,

ama sonuçta ne olmuş? Sonuçta,

fırsatları, elden kaçmış, bir nesil telef olmuş, ümitsizleşmiş, yenilmiş, bütün

çabasından ve kavgasından hiç bir yarar elde edememiş!

Sonra yine bir nesil daha gelir, o zaman da başka bir kuyumculuk savaşı başlar!

Başka yüzlerce savaş! Bunlar hep kuyumculuk savaşlarıdır, yani istihmarm en büyük

aracı! Her zaman bu konu vardır.

Toplumda bir çatışma sözkonusu olunca, o çatışmanın insani ve toplumsal özbilince

bağlı bir şey mi, yoksa boş bir şey mi olduğunu anlamak gerekir. Şimdi nice, fikri,

dini, din dışı meseleler, felsefi ve bilimsel meseleler, toplumsal meseleler, bozguncu

ve yalancı bir şekilde ortada bulunmaktadır. Farsça'daki Arapça kelimelerin üzerine

nice kargaşalar yüklemişlerdir! Kaldırın bunları diye, Arapça kelimelerin yakasını

tutmuşlardır! İyi, yakalarından tuttular, ama sonra ne çıkacak bundan? Hiç!

Bir süre bu kelimeleri kaldırın, sonra da doğru dürüst konuşamayalım, dilsiz olalım,

oyun oynayalım diye bir sürü gürültü patırtı. Peki, fasih ve iyi bir Farsça hazırladık!

Çok güzel! Ama daha sonra ne gelecek bunun ardından? Şimdi var olan o yuvarlak

şey! Yani konu, mesele başka aslında. Ama sen başkasının yerine yapışmışsın,

durumun seninle ilgisi yok!

Mesele, başka bir mesele. Dava başka bir dava, ama yine de sürekli feryat! Niye?

Zavallılık, fakirlik... hepsi hepsi cahilliğin eseri! Cahilliğimizin sebebi de yazımız (!)

— Peki ne yapalım?

— Latine çevirelim.

— Çok güzel!

—

—

106

107

YENİ İSTÎHMAR

Çok hızlı bir şekilde konunun başlıklarını vereceğim.

UZMANLIK

Herkes kendi kabuğuna öyle bir gömülüyor ki, toplumun genel yazgısından ve

toplumun varlığının bütününden gafil kalıyor! Tipler Eflatun Mağarası'ndaki boğa

resmi gibi. Birisi boynuzuna, diğeri tasnağına ve kuyruğuna dokunduğu halde

hayvanın bütününü hissetmiyor. Bunun gibi uzmanlık da, herkesin çok küçük bir

çerçeve içerisinde, toplumun genelinden soyutlanarak, toplumun kaderini tam bir

vücut olarak hissetmemesi konusuna dalmasına sebep oluyor. Bu yüzden toplumsal

özbilinci ortadan yok oluyor, kendisini de bütün bir insan olarak hissedemiyor.

Çünkü uzmanlık onu tek bir boyutta yetiştiriyor, diğer boyutlarda onu atıl hale

getiriyor.

— İyi ama uzmanlık zorunlu bir şey!

— Evet zorunlu. Zaten ben de bunu yok etmelidir demiyorum. Ancak, yine de

çeşitli konularda uzmanlaştığımızda, ideolojideki bireysel ve toplumsal özbilinçle,

uzmanlığın ortadan kaldırdığı o insani ve toplumsal bütünlüğü onarabiliriz.

BİLİM

Tabiat aleminin gerçeklerini bilmek ve onun sırlarından haberdar olmak, bizde

öylesine yansır ki» kendimize ve toplumumuza karşı olan bilincimizi yalancı bir

şekilde doyurur l Alim kendim ve toplumunu, zamanını bildiğini sa-

nır. Oysa ki o yalnızca "alim"dir. Bilim bilim içindir demek, soyut bir şekilde, insani

ve toplumsal özbilincin bozulmasının bir etkenidir. Zamanımızın büyük üstadı ve

Sartre'ın hocası Heideger'in dediği gibi: "Bilim, insanın o anlarda kendinden geçtiği

zamanların birikiminin mey-vesidir"! Yani araştırma, bilim ve teknik, uygarlık,

onların kurban edilmesiyle değerlenir! Bir incelemeyle meşgul olduğumuz ya da bir

buluş veya keşfe daldığımız zaman, o durumda özbilincimiz yoktur, bir şey

hissetmeyiz. O iş için bir araç konumundayız. Tekniği, bilimi, uygarlığı var eden bu

hallerin toplamıdır. Bütün bunların gerçekleşmesi kendinden geçme anındadır. Hepsi

insanın gerçek "ken-di"nden uzaklaşması durumunda olmaktadır. Hepsi, insanın

kendini düşünmekten uzaklaşması ve başka bir şeye dalması halinde, bir şeyin başka

bir işe alet olarak yaraması halinde gerçekleşmektedir. Teknik ve uygarlık böyle

anlarda var olmuştur. Bu yüzden bilim bireysel ve toplumsal özbilince darbe

vurmaktadır!

MADDİ VE BEDENİ GÜÇ

Bu bir diğer büyük musibettir. Maddi güç; gerek bedeni, gerekse teknik ve

ekonomik güçdür. Servet sahibi olduğumda, ve bu para ve servet bana geniş imkânlar

getirdiğinde, bu gücü kendim hazırladım sanıyorum. İşte bu "kendi"nden bozulmadır.

Çünkü parayı kendi yerime hesap etmiş, kendimi tanımamış veya bana güç veren bir

masa veya makamı kendi yerime almışım, kendime ait saymışım. Yani özbilincimi

kaybetmişim.

Ya da örneğin bedenim çok güçlü. Ama bu bedeni güçlülüğümü kendi insani

gücüme ait sayıyorum. Oysa kesinlikle bir ilgisi yok. Nice insanlar vardır, maşaallah

deve kadar güçlüdürler. Ama bir serçe kadar insani güçleri yoktur!

Onlara bir ıslık çalsan, abdest tazelemeleri lâzım gelir! ! Burada da bedeni güç,

özbilince darbe vurmaktadır. Sağlam akıl, sağlam vücutta bulunur demişler. Evet

doğrudur. Ama sağlam vücut, iri kıyım veya biçimsiz bedenden ayrı bir şeydir.

Bir tanesi şöyle diyordu: "İstediğin kadar iri ol, inekten daha iri olmadıkça seni

sağarlar. Ne kadar güçlü olursan ol, eşekten güçlü olmadıkça sana yüklerler! Ne

kadar koşucu olursan ol, at kadar koşucu olmadıkça, sana binerler!"

İnsan kendi yazgısına binebilecek kadar güçlü olduğunun bilincindedir. Kimdir o?.

O, Saint Helen adasında "dalgalara esir olmuş bir tahta parçası gibiyim" diyen Napolyon

değildir. O, beşinci senfonisinin sesi, küçülmekte, şaşırmakta olan insanın

pençelerinin altında takdirinin uluma sesleri gelen zayıf, sağır, hasta Beethoeven'dir.

Evet, bu onun gücüdür, bu insanın gücüdür.

"Bir kavim kendilerinde olanı değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez"™ Yani bu

insan, kendisini, insani zatını değiştirirse, kendisinin ve tarihinin yazgısını da

değiştirir. Bunun parayla, bedenle bir ilgisi yoktur. Sadece kendisinin insan

olmasıyla ilgilidir.

UYGARLIK '

Uygarlık ve ilerleme... hepsi istihmar etkisi olabilir. Suudi Arabistan'da bu istihmari

ilermenin örnekleri çok göze çarpmaktadır. Zavallı Arap, örneğin orada bir taksi sürücüsüdür.

Orada örneğin Cadillac 27 bin tümendir. Ama Amerika'da 30 bin tümen.

Yani Amerika'dan daha ucuz orada. Orada sürücülük tüzüğü ve cezaları, bunların sö-

18. Ra'ckll (ç.n)

zü bile yok. Çünkü şer'i olarak güzel değil, zorluk var! Oranın ajanlarının elinde

demir sopalar var. 50 yada 100 tümen kadar aykırı ücret alan bir taksicinin arabasının

kaputuna vururlar! Ceza almamak için oradan indirip kıyım kıyım ederler, çünkü şer'i

yönden zorluk vardır!

Orada tamircilik, onarım filan da yoktur. Sonuçta her bir yılda, iki yılda ceza

karşılığı bir makina yok olur. Böylece şer'an ceza ödenmiş olur!

Ama henüz yırtık dökük olan ve geçen yıl çölden deve otlatmaktan geldiği, çölde

yaşadığı ve yeni arabayı sürmeyi öğrendiği anlaşılan bu yalınayak adam bir

Cadillac'-ın, bir Chevrolet'in arkasına kuruluyor, öyle bir poz veriyor ki asla bir

Amerikalı bile tozu olamaz onun! (Sizler bu pozları iyi tanıyorsunuz, gece gündüz

görmektesiniz bunları). Kendi malı sanıyor arabayı. Oysa başına ne çoraplar

örüldüğünün farkında değil.

İşte böyle bizim pozlarımız! Tüketim uygarlığının pozu! Size şunu da söyleyeyim

"tüketici uygarlık, yamyamlıktan daha beterdir."

Yalnızca tüketerek uygar olan insandan, bir vahşi daha ileridir. Niçin? Çünkü,

vahşinin üretim yoluyla uygarlaşma şansı vardır. Ama sadece tüketici olan diğeri,

üretici olmaksızın, doğal olarak üretim şansını elinden yitirmiştir.

Bu taksi şoförünün 7-8 tane devesi varmış çölde. Onları kurban olarak alan hacılara

satmış, bu Cadillac'ın ilk taksitini ödemiş. (İyi dikkat edin, bütün sermayesi deve

olan bir ülkeden nasıl bir sermaye yok oluyor) diğer taksitleri ödemek içinde onca

can çekişmiş, ama şimdi nesi var? Tamamı ceza olarak gitmiş yalnızca geriye pozu

kalmış bir araba. Develeri de sattı, bir günlüğüne deve yerine Cadillac'a oturdu. Elini

uzatıyordu, kapısı açılıyordu,

emrediyordu radyosu kendiliğinden kapanıyordu. İç döşemesini hurma lifinden

yapmalarını emretmişti. İçinde binbir türlü dansöz oyunları vardı!

İki yıl, üç yıl sonra develer gitti, bir demir yığını kaldı geriye, kendisi hiç oldu. Ya

gidip hırsızlık yapması veya dilenci olması veya birine kul olması ya da bir yerde

ölmesi lâzım. Bu onun mutlak yazgısı! Develerini de arabanın ilk taksiti için

harcamış! Nerede? Bugün 5000 devesi olan, bütün halkının hayatı, o toprak

genişliğine rağmen deveye bağlı olan ve bir zaman dünyada devenin merkezi olan bir

ülkede...! Sonra geriye ne kaldı? Hepsi de iki üç yıldan fazla çalışamayan, birinci

sınıf araba hurdalarından bir harabe!

Ama yine de mucize bu diye, öyle dua ederler, öyle memnundurlar ki! Efendi, ah

beş yıl önce gelseydiniz buraya, otomobil mi vardı? Hepsi hepsi deve vardı,

zavallılık vardı. Hepimiz deveyle giderdik, deveyle gelirdik. Ama şimdi ma-şaallah,

Boeing jetleriyle, falan otomobillerle gidiyoruz. Öyle ki, bugün Peuoget (marka

araba) sahibi bir Arap görseniz, ona sahip olduğu için "utanır".

Çünkü orada normal sürücülerin bile 71-72 model Ca-dillacları, Chevrolet'leri

vardır. İşte efendim, ilerledik artık! Evet ilerlediniz?!! Bugün bir Avrupalı veya

Amerikalı Riyad'a girse gözleri faltaşı gibi olur. Onca lüks, onca yeni araba. Yüzde

yüz 69-72 model arabalar! Dünyanın hiçbir ülkesi böyle değildir! Amerika'dan

Ortadoğu'ya kadar gelsen, her ülke, kendisinin iktisadi bakımdan geri kalmışlığı ne

derecedeyse, lüks olmak bakımından, aynı ölçüde ileridedir. Öyle ki, Paris'ten

Tanzanya'nın başkenti Da-rüsselam'a uçarken,

buraya girince binaların görkemine,

ululuğuna, güzelliğine, o son model arabalarına şaşarsın.

113

t

Lüksüne demektir? Yani tüketimde ilerleme, tüketici uygarlık. Üretim şansını

bizden almak için bizleri ayağına kurban ettikleri şey, hem düşünsel, hem teknik

üretimdir! Evet, bütün doğu, tüketimci üretimin kurbanıdır! Nasıl? Taklit, taklit,

taklit...

BİREYSEL ÖZGÜRLÜKLER

Bireysel özgürlük, zihnin toplumsal özgürlükten ve öz-bilinçten iğfal edilmesi için

en büyük uyuşturucu etkendir. Bu mesele çok

önemlidir. Zihinde toplumsal

özbilincin kör edilmesi ve insanın buna karşı gaflete düşürülmesi için bireysel

özgürlükler meselesini ortaya atarlar. Bu insan, bireysel olarak özgür olduğunu

anlayınca, "özgür" olduğunu hisseder! Oysa, bu durumda, tıpkı salon kapalı olduğu

halde bir kuşu kafesten çıkarmalarına benzer! Böyle bir özgürlük ne farkeder? Bu

yalnızca yalancı bir özgürlük duygusudur, hatta daha da beterdir! Çünkü insanın

kendi esaretine karşı uyanık olması, bir kurtuluş nedenidir. Ama bu bilgi ve uyanıklık

da elden gidip, yalancı bir özgürlük hissine kapıldığında, artık Allah'a şükredecek-tir

(!), etmektedir de.

CİNSEL ÖZGÜRLÜK

Cinsel özgürlüğün iki karşılığı vardır. Birisi Batı, Doğudan yağmaladığı

hammaddelere karşılık olarak bir hediye vermek zorundadır. Bu durumda cinsel

özgürlük sunuyor. Yani sizin doğudan gelen bunca maddeye karşı, size birşeyler

vermemiz lâzım! O halde sizin kendi kendinize cinsel yönden özgür olmanıza izin

veriyoruz. Gerçekten de batı doğuya büyük lutufta bulunmuş?!! Propaganda araçları,

kitle iletişim araçları bütün doğuda, birbirine benzer zamanlarda, her yerde birlikte,

sürekli olarak bu slogana dayanmaktadır.

Peki niçin? Sosyal özgürlük peşinde olan, 18-25 yaş arası genç nesli yok etmek için.

Bu bütün dünyada var. Bu genç nesli iğfal edebilecek en büyük güç nedir? "Cinsel

özgürlük"! Niçin? Çünkü bu nesilde hem sosyal özgürlük hevesi var, hem de cinsel

bunalımlar pek çok. Bunun için cinsel özgürlüğü vermemiz ve böylece bu sosyal

özgürlük ihtiyacının bunun içinde yok olması ne iyi olur. Peki bu nasıl olacak?

Cinsel bunalımın kendisini baskı altına aldığı şu beş altı yılda, sosyal özgürlüğe

kavuşacağım diye cinsel özgürlükten yararlanarak. Zaten daha sonra bu durum da

kalmayacak. Borcun, taksitin altında öyle bir boğulacak ki, aklı büsbütün başından

gidecek! Evet yalnızca bu beş altı yıl geçerse, zorluk kalkacak! KADIN

ÖZGÜRLÜĞÜ Kadın özgürlüğü ne için?

Kuyumculuk savaşı için? Kadın ve erkek

arasında ayrı bir cephe açmak için. Bu neden? Onlar doğu ve batı arasındaki gerçek

cepheden habersiz kalsınlar diye. TAKLİT

Bu konu üzerinde çok konuşulmuştur. Ancak ne yazık ki, henüz asıl söz edilmesi

gereken önemli şeyler kalmıştır taklit meselesinde. Kadının rolü gibi. Kadın, taklitte,

tüketici taklitinde, yani doğaya sahte bir tüketici uygarlığı vermek ve onun kendisini

yalancı bir şekilde uygar sanması için, batının tüketimi cazibeli hale getirmesinde en

önemli, en güçlü rolü yüklenmiştir. Tüketim uygarlığının saldırıya geçtiği şu son

otuz yılda, kadının büyük bir rolü olmuştur. Bunun kendisi ayrıca sözedilecek bir

konudur. Ancak şu an konuya ayrıntıyla girecek zaman yok. Yalnızca bir örnek

vermek istiyorum, bir taklit örneği.

114

115

Avrupa'da maymun avı örneği!... Avrupa'da avcılar maymunu canlı olarak elde

etmek için ormana giderler. Maymunlar bir tarafta, avcılar bir tarafta dururlar.

Avcılar önceden maymunların gelip geçtiği ağaçların veya ırmakların önüne tutkal

kapları koyarlar. Kendileri de aynı kapların benzerlerini karşı tarafa dizerler.

Kendilerinin suyla dolu taşlarının yanına otururlar. Maymunlar da tutkal dolu taşların

çevresine otururlar. Avcılar ellerini kaldırırlar;

maymunlar da ellerini kaldırırlar.

Avcılar suyla dolu taşa ellerini sokarlar, maymunlar da ellerini sokarlar. Avcılar bir

süre ellerini orada tutarlar. Maymunlar da tutarlar. Avcılar tıpkı teyemmüm eder gibi

ellerini alınlarına koyarlar. Maymunlar da ellerini alınlarına koyarlar. Avcılar,

ellerini yüzlerine gözlerine sürerler, maymunlar da. Avcılar güneşe karşı dururlar,

maymunlar da güneşe karşı dururlar.. İyice kururlar!

Ama daha sonra gözlerini açmak istediklerinde, açılmaz! Avcılar gidip, onları canlı

canlı avlarlar. Anlaşıldı mı acaba?

ÖZET

Özet olarak, eski istihmar; hem özbilinci hem de

toplumsal özbilinci yok etmek için

bir tip hazırlamak istemektedir, sınırlı bir çerçeve içinde, iki kere iki dört. Yani bütün

bedeninin ağırlığı yalnızca dört miskai olan bir tip. Bütün ideali ileri bir sakal, geri

bir çarşaf, bir dua kitabı, bir cami, bir Harem, bir Kerbela, bir hoca, bir oruç ve bir

namaz, tamam. Bütün dünya ve ahiret elinde! Var ar-, tık işine git! Bu eski istihmann

yarattığı bir tiptir! Dünya ve ahiret endişesinden, her türlü sorumluluktan, her türlü

cinayetin korkusundan rahat bir tip.

Ve yeni bir bayan, bir bey, bir ok, bir klineks, biraz borç, tamam! Böylece

yamukluğu düzelmiş olur.

Siz, evlenmiş olanlar veya evlenmemiş olanlar,

apaçık söylüyorum. Hatıra

defterlerinize, o zaman yazdığınız şimdi yazmaya devam ettiğniz defterlerinize

bakın, şu lise yıllarının dördüncü beşinci yıllarında, nice kötümserlikler ve felsefeler

yazılmış olduğuna bakın: "Allah beni niye yaratmış? Ey ölüm niçin gelmiyorsun?

Ben niçin varım? Kaldır ve götür". Hepsi incelik, duygusallık ve romantizm, ruhi

incelik. Hasta birinin, sabaha kadar uyumamış, kendini öldürmek isteyen, kendini bir

kuyuya atmak isteyen birinin ince duygulan! Şimdi evlenmiş durumda, şu birkaç ay

önceki bütün duyarlılıkları kaybolmuş. Hatıra defterini de okusun diye bir başkasına

vermiş. Geri almak için de ardına düşmemiş! Zaten kendisi de açıp bakmaya

utanıyor! Niçin? Çünkü dört tane taksit onu büsbütün fel-çetmiş! Artık bütün

dertlerine, İmrani Bankası'nın piyangoları şifa veriyor! Hayatının yamukluğunu

görüyor musun? Ne kadar çabuk bu açığın kapandığını görüyor musun?

Bu yeni istihmann tipi. Üstelik eski istihmann tuzağı da tek tek her birimiz için

kurulmuş durumda. O eski kalıptan çıkacak olsak, bizi yeni kalıba dökerler. Bir

yerden isyan etsek, başka bir yerden başımızı bağlarlar. Bir yeri inkâr etsek, başka bir

yerde bizi dize getirirler. Bir yere yönelecek olsak, başka bir yerden bizi gaflete

düşürecekler. Bir kuyumculuk savaşında ellerini çağırsak, hemen başka .bir savaş,

bunun kenarında meydana getirir ve bizi

çekerler.

İşte bu yüzden bizim neslimiz, bugün basit maddelerden plastik elde eden ve her

nasıl isterlerse ona standart

bir şekil verebilen, neslimizi de istedikleri gibi şekillendiren büyük güçlerin elinde

esirdir. Nasılsa, bilim onlarda, televizyon onlarda, kitle iletişimi onlarda. Tercüme,

tiyatro, teknik onlarda. Antropoloji, toplumbilim, sanat onlarda. Üstelik, dünya

düzeyinde. Dünya düzeyinde standartları var. Bu yüzden "kararlan" da var, hem de

dünya düzeyinde.

Küçücük bir şeye bağlanan, küçük bir şeye

cezbeden, küçük şeylerden rahatsız olan,

gamları, dertleri, tasaları ve idealleri pek az olan biz basit ve gafil civcivler, bu

karmaşık güçlerin ve çok vahşi gözbağlayıcıların esiri olmaktan, nasıl emin

olabiliriz? Nasıl özgür ve bağımsız olabiliriz, nasıl yeni ve eski istihmara düşmeyiz?

Çok zor!

Ancak ben şöyle düşünüyorum. Bizim çevremizde oluşan gerek bireysel, gerek

toplumsal, gerek bilimsel, gerekse edebi şekildeki her mesele, sanat, felsefe, estetik,

din veya din dışı her meselenin hepsinin, eğer insani özbilinç yolunda, yani kendi

kendine yönelmek yolunda ve toplumsal özbilinç yani zamana, topluma ve ben'e

karşı sorumluluk hissetme yolunda olmadığını görürsek, adı ve başlığı ne olursa

olsun, her ne kadar gerçek ve kutsal olursa olsun istihmardır. Ya eski ya yeni, ama

istihmardır.

118

NEREDEN BAŞLAYALIM ?

Sözüme, takipçisi olduğum, onun îslâmi, teşeyyüü, arzusu, hışmı ve ülküsü benim

İslâm'ım, mektebim, teşey-yüüm, arzum, hışmım ve ülküm olan Ebu Zer'i izleyerek

başlıyorum. "Müstazafların19 Rabbi'nin adıyla"...

Sözümün konusu özel bir konudur. Çoğunlukla, bilimsel konuların yöntemiyle

ilgileri olmayan sosyal sınıf ve gruplar, filan

konuyu ortaya koyduğunda söz konusu

ettiğin metinde olan şu şu şeyleri niye ortaya getirmedin diye itiraz ederler. Oysa

sizler de bilirsiniz ki, bir yazar veya konuşmacı, yazısı veya konuşması için özel bir

konu seçtiğinde, yalnız ve yalnız, sözün konusunun sınırları içinde kalmak, bütün

çabasını, iddia ettiği şeyi ispat etmek ve çözümlemekle sınırlandırmak

sorumluluğuna sahiptir.

19. Kur'an'da kullanılan istiz'af kelimesi, zavallılığa ve zaafa uğratmak an-lamınadır.

Üzerinde çokça düşünülebilecek bir şeydir. Çünkü bu anlam, baskı, sömürü,

köleleştirme ve istihmardan daha geneldir. Bunların hepsi istiz'afın çeşitli zamanlarda

ve sistemlerdeki, çeşitli şekilleridir. Bazen bunun bir şekliyle savaşılır, ortadan

kaldırılır. Ama başk bir şekil onun yerini alır. İnsanı ister ekonomik (sömürü) ister

siyasi (baskı , ister milli (sömürü) ister düşünsel, ruhsal ve ahlaki (istihmar) zaafa

uğratan her düzen, ister bir anda ister sistemli bir şekilde, sonradan uydurulan b£.şka

şekillerde olsun, "istiz'af'tır. Onun kurbanları müstaz'af sınıfını nu/dana getirir.

Kur'an bu sınıfın kurtuluşundan ve dünyada istiz'afın inkârından söz eder. Bu yüzden

Kur'an'm sözü, her zaman canlıdır. Eğer böyle olması yerine, sömürü, baskı veya

köleleştirmeden biri oturtulsaydı, bağımsızlık', demokrasi ve liberalizmin

gerçekleşmesinden sonra, kölelik düzenin

kalkmasından sonra onun sözü Ölmüştü,

risaleti ortadan kalkmıştı ve yalnızca tarihi bir değeri olurdu. Halk yığınlarım başka

şekillerde yeniden istiz'afa düşüren, sınıfsal sömürü, düşünsel istihmar gibi şeyleri

din, sanat, felsefe, edebiyat, ideoloji, propagan-

İşte bu yüzden, düşmanlar veya İslâmı bilmeyenler şöyle iftiralar atıyorlar diye

İslâm'dan söz edilecek olsa, bir yazar veya bir konuşmacı, onlara karşı delil getirmek

istediği zaman, mantıki ve bilimsel bir görüşle, söz konusu ettiği şeye kayıtlı

kalmalıdır. Çünkü söz konusu ettiği şey, İslâm'la tanışma veya tanıştırma konusu

değildir ki, bu konuda ortaya getirilen bütün

meseleleri bir yerde toplayıp, tek bir

konuşmada anlatsın. O yalnızca, bu özel konunun kötü sunulduğunu, doğru

cevabının ise şunlar şunlar olduğunu iddia etmektedir. Eğer bunu başarırsa

sorumluluğunu yerine getirmiş olacaktır.

Sözünün konusu tamamen özel bir konu. Aydınların zihninde ve özellikle halk

arasında, genel olarak var olan belirli ve sınırlı bir sorunun cevabı bu konu: "Nereden

Başlayalım?".

Bu soru çok derin, köklü ve evrensel bir sorudur. Bu

da, bilimler, araştırmalar, cinsel özgürlük, saçmacılık felsefeleri, hiççilik (nihilizm),

tasavvuf, zahitlik, bireysellik, riyaset,

soyutçuluk, maddecilik, gerçekçilik, idealizm,

uyuşturucu maddeler, binlerce yeni-eski rengarek teknik aracılığıyla istizaf eden

bağımsızlık ve liberalizmden sonra, sömürü, baskı ve köleliğe karşı savaşan Kur'an'ın

risaleti, bu yeni durumda bir işe yaramazdı. Bu durumda aydın, ister istemez, yeni bir

düzeni insan ve halk zıttı olgu ve formları yorumlayabilecek ve bu düşünceyle,

savaşabilecek yeni bir ideolijiye ihtiyaç duyacaklardı.

Bu dostum, kimi mukaddesatçıların benim, Allah'ın "mustazafların Rabbi"

olduğunu söylememi eleştirmişler ve bu kavramın içinden anlaşılan o ki, güçlülerin,

eşrafın, hakîm sınıfların başka bir Tanrısı var?!! ben de cevap olarak şöyle dedim,

"Bu akıllı vedini bilgisi olan eleştirmenlerin, peygamber (s) zamanında ve Ali'nin

imameti zamanında olup, onlara da bu hakimane hatırlatmaları yapamamış olmaları

için çok üzgünüm! Artık zaman geçti, onların bu şansları kalmadı. O zaman Kur'an'ı,

Nehc-ül-Belaga'yı ve imamların dualarını tashih etsinler, şirkten kaynaklanan bu

büyük zorluğu da böylece giderebilsinler!!!.. Özellikle Tanrı'yı insana has kılan,,

tekrar tekrar bunu söyleyen Kur'an'ın son suresinde (Nas) yerine -ki insandan daha

özel ve alemden bir parçadır- "alemin" yazsınlar!!!

kendi kîşisel çıkarlarımla veya bireysel zevkimle ortaya koyduğum bir soru değildir.

Cevabı benim cevabım, soranı ise zamanımız ve

bu zamana yakın olan herkes

olacaktır...

Dünyadaki sosyal gelişmeler tarihinin sayfalarını karıştırdığımızda, çeşit çeşit

eserlerin olduğu özel bir döneme ulaşırız. Bu eserlerin adları: "Nereden Başlayalım?"

veya "Ne Yapmalı? "dır. Şu anda "Ne Yapmalı ve Nereden Başlayalım" adıyla

yayımlanmış beş altı büyük eser aklıma geliyor.

Bu eserlerin çoğu sosyal gelişmelerin özel durumları sırasında yayımlanmışlardır.

Yani ortaçağın ortalarında bu başlık altında bir kitap, hiçbir yazar tarafından

yayımlanmamıştır. Bu sorular, toplumun ve zamanın vicdanının bir iş yapılması

gerektiğini hissettiği, düşünce, insan ve dış

hayatını kaplayan mevcut düzen ve

durumdan kurtulması ve onun yerine başka bir düzen ve durumu koyması gerektiğini

anladığı bir zamanda, bir aşamadan başka bir aşamaya geçildiği bir gelişim

döneminde ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu stratejidir benim istemiş

olduğum. Bir mektep, bir din, bir bilimsel veya sosyal düşünceye dayalı ideolojiden

bahsetmek değildir. Ben yalnızca, hepimizin arzuladığımız bir takım özel amaçlara

varmak için bir toplumda ve özel bir zamanda bu işe nasıl, hangi yöntemle

başlanacağını, düşünsel, sosyal, ekonomik ve insani saldırılar karşısında durabilmek

ve kalabilmek için ne yapılması gerektiğini göstermek istiyorum. Bundan onbir yıl

kadar önce Avrupa'da bir makale yazmıştım. Bu makalenin kısa zamanda

arkadaşlarımdan birisi tarafından çevrilip yayımlanmasını umuyorum. Makalenin

adı "Nereye Dayanalım?"dır ye bugünkü bahsin tamamlayıcısıdır.

122

123

Kendi hayatımdan bir parça arzetmek istiyorum. Söylemek istediğim şudur: Akıllı!

insanların ve "rezil olmak istemiyorsan topluma uy" diyen büyük ahlaki

geleneğimizin aksine akıllı insanlar yalnız rezil olmamakla kalmayıp şeref de

kazanırlar. Çünkü her toplumda o toplumun rengine bürünürler ve kendi renklerini

atarlar. Bu sloganın aksine ben, çevreye uyum sağlama, toplumla aynı sözü

söyleyerek şereflenme ve iyilik olsun diye lâf etme yeteneğine sahip değilim.

Hüseyniye İrşad'ın öğrenciler için olmayan programlarında, bazen konuşma

yapıyorum, din adamlarıyla tartışıyorum, onların zihinlerinde var olan inançların

aleyhinde konuşuyorum, üniversitede de aydınlar aleyhinde konuşuyorum, oysa akıllı

insanın tam tersini yapması gerekir!! Ancakvbir insanın yolu ve sözü hak ise, rezil

olması, kendi düşünce ve şahsı aleyhinde çeşitli çevrelerin muhalefetlerine

katlanması pahasına, aydınca mesajını iletmesi gerekir. Ahlakî ve kişisel meselelerde

nicelerini görmekteyiz. İki kişi arasında bir

anlaşmazlık olsa, bunun yanına gider,

onunla muvafık diğeriyle muhalif olur, ötekinin yanına gider, bununla muvafık olur,

karşı tarafın aleyhinde atar tutar. Ama yine başka insanlar da vardır. Yangına körükle

gitmek istemezler, iyi niyet sahibidirler. Bu tür insanlar, uzaklaştıran ve

yabancılaştıran bir takım etkenlerin, uzlaştırıcı ve yaklaştırın etkenlere dönüşmesi

için çaba sarfederler, yöntemleri tamamen tersinedir. Bu şekilde onlar, birbirlerinden

ayrılsınlar diye aralarında binlerce hile, oyun ve fitnenin çıkarıldığı iki güç ve iki

kutbun arasını bulabilmekte, bir yakınlık ve uzlaşma kurabilmektedirler.

Bugün, özellikle İslâmi toplumların ve genellikle bütün gelenekçi toplumların

büyük belâsı, halk sınıfı ve okumuşlar arasında ortak görüş ve anlaşma olmamasıdır.

Avrupa'nın

teknolojik toplumlarında, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştırılması,

ilerlemesi, eğitim ve öğretimin genel seviyede yaygın olması sayesinde, halk ve

okumuşlar arasında ortak bir görüş ve anlaşma vardır. Bu iki kesim birbirini

tanımaktadır.

Avrupa'da bir üniversite hocası kolayca halkın arasın

da yer alabilir ve onlarla konuşabilir. Ne bu bilgin ve dü

şünür hoca kendisini onlarla iletişim kurmaktan daha üstün

görür, ne de halk onu kendisiyle konuşulamayacâk, ka

ğıda sıkışmış, seçkin bir insan olarak görür. Bizim İslami

toplumumuzda da geçmişte, halk ve aydın sınıf arasında

böyle bir ihtilâf olmamıştır. Çünkü büyük İslâm bilginle

ri, yani fakihler, kelamcılar, usulcüler, tefsirciler, filozoflar

ve edebiyatçıların din arac'ılığıyla, halk yığınlarıyla bağ

ları olmuştur. Kendi sınırlı medreselerinde ve hücrelerin

de, ilmi havzalarında hapis kalmamaya, halkın gözünden

ve duygularından uzak kalmamaya

çalışmışlardır. İşte bu

yüzden büyük eski filozoflarımızın, bilginlerimizin, seç

kin kelâmcı, tefsirci ve fıkıhçılarımızın halkın arasında ya

şadığını görmekteyiz. Bu bağı aynen bugün de görmek

mümkündür. Yani halkımızın, çok yüksek ilmi derecelerde

yaşayan kimselerle diz dize oturmaları, itikadi ve ilmi me

seleleri birlikte ortaya koymaları, mümkündür. Bu durum

da o bireyle bilginler arasındaki anlaşmazlığın, bu bağın

normal olmayan bir bağ olduğunu hissetmemeleri müm

kündür. Onlar, ilmi, kültürel ve düşünsel eğitim bakımın

dan kendileriyle hiçbir şekilde ortak bir yanı olmayan böyle

büyük bir adamı, bir danışman olarak, kendileriyle aynı

düzeyde hissetmektedirler. Hatta gönüllerinin derdini, ih

tiyaçlarını, şahsi ve ailevi zorluklarını onlara dökmekte

dirler. Bir köylü, istiharesini, fetvasını veya dini bir

hesabını bir bilginden sormakta ve istemektedir.

124

125

Ancak ne yazık ki, yeni kültürde ve bugünkü

eğitim-öğretim sisteminde

gençlerimiz, çok sağlam, fethedilemez hisarları olan kapalı bir kalenin içine

çekilmekte, orada yetişmektedirler. Topluma girdikleri zaman ise yine halkın içinden

tamamen uzak, özel konum ve mevkiilerde işlerini yürütmekte, kapalı bir seçkinlik

tahtıravanıyla, halkın arasında hareket etmektedirler. Bu da, hem aydınımızın fildişi

kulelerinde yaşamalarına ve kendi toplumlarının insanını tanımamalarına sebep

olmakta, hem de halk yığınlarının, toplumlarında olan, kendi parasıyla onların

yetişmesini sağladığı, onunla temas etmek ve aydınlanmak için uğraştığı

düşünürlerin beyinlerinden, ayrı ve yoksun kalmalarına sebep olmaktadır. Bu çok

büyük bir musibettir.

Bundan dolayı, bu unsurlar ve kesilmiş parçalar arasında hatta birbirinden nefret

eden kutuplar arasında, genel bir uzlaşma ve terkip hazırlamak isteyen, toplumu için

yeni bir bina hazırlamak isteyen bir kimsenin en büyük sorumluluğu, bu iki düşünce

ve hareket kutbunun arasında bir köprü kurmak ve bu kocaman yabancılık

uçurumunun arasını doldurmaktır.

Aydın olan, sorumluluğu bulunan herkesin, her iş için, inandığı her mektep için,

halkın içine, halka göre orada entellektüelin yaşadığı esrarlı, çok güzel ve çok büyük

oları bu adada bir köprü kurmak, ilk adımdır. Bu köprü öyle olmalıdır ki, hem halk o

adaya gidebilmeli, hem de aydınlar o adadan halka ulaşabilmelidir.

Nereden başlayalım, sorusuna benim cevabım ne olursa olsun, beyan ettikten sonra

sizin için kabul edilebilir gibi olmasa da, ister istemez bu konuda benimle uzlaşmanız

ve ilk adımın "böyle bir iletişim köprüsü" kurmak oldu-

ğunu kabul etmeniz gerekir.

"Nereden başlayalım?" diye bir soru ortaya geldiğinde, bu soru kendiliğinden, başka

bir sorunun -ki bu sorudan daha önce gelir- konuşan ben ve dinleyen sizler için belli

olan bir sorunun işaretidir. Kimler ve hangi iş için başlayalım?

"Nereden başlayalım?" dediğimizde, bir şeyler yapmak isteyen, toplumları ve

zamanlarına karşı sorumluluk hisseden kimseler kendi kendilerine sormaktadırlar.

Bunlar kuşkusuz aydınlardır. Çünkü toplumsal sorumluluğu ve risaleti olan yalnızca

aydındır. Aydın olmayan kimse sorumlu da değildir. Elbette aydın derken her şeyi

onaylayanlardan söz etmiyorum.

Aydın, entellektüel değildir. Yanlış olarak aydın diye tercüme edilen entellektüel,

beyin işi yapan kimsedir. Böyle birisinin aydın olması veya olmaması mümkündür.

Bunun tersi de olabilir, yani bir kimse beyin işi yapmıyor olabilir, mesela ekonomik

veya teknolojik bir iş yapıyor olabilir. Ama bu durumda aydın olması mümkündür

Bunun için aydın ve entellektüel arasındaki bağ "iki eşit tümel bağ" değil, "yönlü

özel ve genel" bağdır. Yani her aydın entellektüel, her entellektüel aydın değildir.

Bazı entelektüeller aydın, bazı aydınlar entellektüeldir. Settar-han entellektüel değil

aydındı. Aileme Kazvini aydın değil, entellektüeldi. Dehhüdâ, hem aydın hem

entellektüeldi. Bazıları hiçbirisi değildi. Ama adları "büyük ve saygın adamlar "di.

AYDIN KİMDİR?

Aydın tek kelimeyle, içinde bulunduğu zaman, tarihi ve sosyal mekânda kendi

insani konumuna karşı bilinç sahibi olan, bu bilincin kendisine cebren ve zorla

sorumluluk duygusu yüklediği kimsedir.

Kendini bilen aydın sorumludur, okumuş olursa etkisi daha çok olur, okumamış

biriyse belki biraz daha az olur. Elbette bu ilk aşamalar da böyledir, yoksa daha

sonraki aşamalarda bazen okumuş olmayan bir kimse bile okumuş birinden daha

güçlü roller oynayabilir. Nitekim, alçak bir sömürge olma aşamasından, ansızın çok

ileri ve coşkulu bir bilince sıçrayan toplumlarda yapılan genel araştırmalar, bu

toplumların önderlerinin ve sorumlularının, bu ilmi, sosyal ve inkılabi liderlik rolünü

üzerlerinde tutan kimselerin, genellikle entellektüel olmayan simalardan çıktığını

göstermektedir.

Afrika'ya, Latin Amerika'ya ve Asya'ya genel bir bakış atacak olursak, çok az

istisnası olan bu ilkeden, inkılabi liderlerin, okumuşlar arasından çıkmadığı sonucu

çıkarılmaktadır.

Aydın, toplumun değiştiği, insanın çıkmaza girdiği, üçüncü dünyada geri kalmış

toplumların yaka paça tutuştukları, olumsuzlukların bulunduğu şu zamanda, topluma,

halka, bilgi, düşünsel hareket ve toplumsal yönlendirme kazandırabilen kimsedir.

Bu tanıma göre aydın, Galileler'in, Kopernikler'in, Sok-ratlar'ın, Aristolar'm, îbn-i

Sinalar'm işine varis olan ve

bunları devam ettiren kimse değildir. Günümüzün bilginleri Von Braunlar,

Einsteinler gibi, onların işlerini miras alan, devam ettiren ve geliştiren kimselerdir.

Esasen bugünün dünya aydınlarının sahip olduğu sorumluluk ve görev, tıpkı eski

toplumları değiştiren liderler ve öncüler yani peygamberler ve din kurucularının

sahip olduğu sorumluluk ve göreve benzer. Nitekim peygamberlerin; filozoflar,

bilginler, teknisyenler, sanatçılar ve yazarlar sırasında olmadıklarını görüyoruz.

Peygamberler daha çok halkın içinden çıkmışlardır. Ya da halk yığınlarının

arasından çıkmamışlarsa bile, mutlaka, onların ardına düştüğü yeni bir slogan, yeni

bir görüş, yeni bir hareket, yeni bir enerji ile

toplumların ve zamanlarının içinde yeni

olgular oluşturmuşlardır. Onların bu büyük, inkılabi, köklü, değiştirici hareketleri,

sakin, donuk ve alçalmış bir toplumun, bu risaletle, yönünü, hayatını, imanını,

görüşünü, kültürünü ve kaderini değiştirmesine sebep olmuştur. Bu peygamberler ne

geçmiş bilginlerin sırasında, ne de avamın ve kendini bilmezlerin safında yer

almışlardır. Çünkü onlar tarihin hareketinde, insan toplumlarının ve kendi

toplumlarının yön değiştirmesinde en büyük rolü üstlenmişlerdir, bu yüzden üçüncü

bir kategoridendirler. Geleneklere ve sosyal kalıpların uydurmalarına esir olan

avamdan değillerdir. Zihni, zevki kavramlara, keşfe ve ilmi kerametlere dalan

bilginler, filozoflar, sanatçılar, arifler, ruhbanlar ve din adamları gibi de değillerdir.

Bu yüzden aydınlar, peygamberler gibi ne bilginlerin bir parçası, ne de donuk halk

yığınlarının parçasıdır. Aydınlar, en büyük sorumlulukları ve hedefleri insan

yığınlarına ilahi emaneti -yani özbilinci-sunmak olan sorumlu ve bilinçli kimselerdir.

Çünkü donuk ve alçalmış bir toplumu, büyük dehaların yaratıcı ve

coşkun, ateşler sıçrayan ocağına dönüştüren ve daha sonra bu toplumun uyanmış olan

vicdanının içinden büyük uygarlıklar, kültürler ve kahramanlar çıkaran özbilinçtir. O

halde kimin nereden başlaması gerektiği açık. Şimdi ikinci soruya geliyoruz: "Hangi

iş için?"

Bu sorunun kendisi aslında bağımsız bir konudur. Ancak burada onu tek bir deyişle

anlatmak ve bu meselelere karşı bilgili olan sizlere de, anlamayı bırakmak istiyorum.

Ne için olduğu çok açık. Aydının sorumluluğu, kendi zamanında peygamber

olmadığı halde, toplumuna peygamberlik yapmaktan, halka mesajı aktarmak, bunu

haykırmak, halkın tıkanmış kulağına bilgi, kurtuluş ve özgürlük nidasını vermek,

yön göstermek, donuklaşmış toplumda harekete önderlik etmek ve yeni bir iman ateşi

yakmaktan ibarettir. Bu, bilginlerin yapmadıkları bir iştir. Çünkü bilginlerin daha çok

yaşama imkânı vermek, mevcut durumu tanımak, tabiatın ve insanın güçlerini

keşfederek istihdam etmekten ibaret olan tamamen belirlenmiş sorumlulukları

vardır. Bilginler, teknisyenler ve sanatçılar kendi milli veya beşeri toplumlarına

"kendi varlıkları" içinde bilimsel güç verirler, ama aydınlar topluma "yürümeyi"

öğretirler, hedef gösterirler "Oluş" ri-saletini ve "böylesi bir oluşun" cevabını verirler

ve hareket yolunu aydınlatırlar.

Bilgin; insanın feragatine, nasiplenmesine, güçlenmesine, güvenliğine ve saadetine

imkân hazırlayan, yönlendiren ve açıklayan kimsedir, sonuçta gerçeklikleri

keşfetmektedir. Fakat aydın, gerçeği göstermektedir. Bilgin "bu böyledir" demekte,

aydın, "böyle olması gerekir demektedir", öyle de olmaktadır. Bilgin yol için veya

kay-bolmamak için ışık yapar, aydın yolu gösterir, seferi

gösterip» yolun konaklarını gösterir, kendisi kervanın ön-cüsüdür. tşte bu yüzden

bilgin, zaman zaman cehaletin ve zulmün elinde alet olmaktadır. Ama aydın, zaten ve

zorunlu olarak karanlığı ve zulmü inkar eden kimsedir. Çünkü bilim güç, aydınlık

nurdur.

Kur'an'da ve İslâm kültüründe "hikmet" bu anlamdadır. Her ne zaman ilimden söz

edilse, bundan kasıt teknik, bilimsel ve felsefi bilgiler değildir. Ne din bilgininin

oluşturduğu fıkıh, usul, hadis, siret, tefsir, ahlak, ilahiyat gibi dini bilgiler, ne de tabii

veya insani bilimler, bilginin kurduğu fizik, tıp, toplumbilim, edebiyat, ruhbilim gibi

dünyevi bilimler değildir. Çünkü her ikisi de uzmanlık bilgilerinden ve kültürel

bilgiden oluşan birer derlemedir. Bunların belirli bir dönem boyunca, özel bir eğitim

sisteminde, öğrenci adında özel kişilere öğretilmeleri gerekir. Gerçi bu dini ya da din

dışı bilgiler, o aydınca özbi-lince yardım edebilirler, bu bilgi ve birikimler aydın için

önemli bir sermaye ve değerli bir silah olabilir. Ama bunlar tek başlarına aydınlık ve

özbilinçlik değillerdir, islâm'da kendisine dayanılan bilim, insana özgü bir bilgi,

vicdani bir görüş, ilahi bir aydınlıktır. "İlim Allah'ın kimi dilerse, onun gönlüne

koyduğu bir ışıktır". Bu nur ve görüş kazandıran

ilim, karanlığı aydınlatan ve yola

kılavuz olan ilimdir. Bu ilim "ilahi nur"dur. İnsani sorumluluk doğurucudur. Fizik,

kimya, edebiyat, fıkıh, usul veya kelâm değildir. Bu sorumluluk doğuran, iman

oluşturan bir bilgidir. Ebu Zer'de olan, İbn-i Sina ve Molla Sadra'da olmayan şeydir

bu. İşte bu yüzden bazen bir okumamış, toplumunun içinde zuhur eder, toplumu bir

hedefe sürükler, dermaasız kalmış toplumuna enerji verir. Bazen de öyle bilginler

görürüz ki, insanda bir hareket, değişme, bilinç ve bir ideal oluşturmak, toplumun

vicdanında taze

masına sebep olurlar.

ŞİMDİ "NASIL" SORUSUNA GELİYORUZ

Öncelikle çok önemli bir açıklama yapmak istiyorum. Aydının ve sorumluluğunun

belirli ve açık bir tanımının olmaması, genel olarak bütün insanların, özellikle de biz

doğuluların hayatında büyük facialara sebep olmuştur. Aydın, ortak değerler,

özellikler ve sıfatlarda, evrensel bir şekilde olamaz. Ancak insanın evrensel bir şekil

alması, bunun istisnasıdır. "İnsan" adında bir millet veya bir toplum, tek bir kültür,

bir dil ve bir ideal ile, aynı sorunlara sahip olmak; henüz bu aşamaları geçmiş olarak

yeryüzünde yoktur. Bu çok uzak bir durumdur. Bu yüzden ortak kalıp, sıfat ve

özelliklere sahip, "evrensel aydın" yoktur. Oysa ki, bu ortak özellik ve sıfatlarla, sabit

değerlere sahip evrensel bilginler vardır.

Bilgin, ister geri kalmış bir Afrika kabilesinden olsun, ister bir İslâm veya Buda

toplumundan gelmiş olsun, ister sarı, kızıl veya beyaz ırktan olsun, ister doğulu ister

batılı olsun, ister teknoloji sahibi kapitalist bir sistemden olsun, ister sosyalist bir

ekonomi sisteminden olsun, ister eski bir burjuvaziye, ister yeni hareketli bir

burjuvaziye mensup olsun, her durumda, her ırktan, her dinden, her sosyal sistemden

ve tarihin her aşamasından olsun, üniversiteye girdi ve mesela tıp, elektronik veya

astronomi okuduğu zaman eğitimini bitirdikten sonra, dünyanın neresinden gelmiş

olursa olsun, ya da nereye geri dönerse dönsün doktor, mühendis olacak, yani

nihayetinde "bilgin" olacaktır. Çünkü bilim insanlığın ve tabiatın genel ilkeleri

üzerine kurulmuştur. Bunları öğrenen herkes za-

manın her aşamasında, her ırkta, her toplumda herkesin ittifak ettiği, herkese yararlı

bir bilgin olacaktır. İşte bu yüzden bilgin, sabit bilgileri elde etmiş, bütün zaman,

mekan ve sistemlerde bu bilgisi geçerli ve etkili olabilecek bir insandır. Sorumluluğu

da bir bilgin olarak yerine gelmiş olacaktır. Ama aydın böyle değildir.

Aydın, "Ben Avrupa'ya gittim, şu mektepleri okudum, şu dersleri öğrendim, şu

bilimlerde kabul edildim, diploma aldım. İşte bu yüzden ben aydınım" diyen kimse

değildir.

Ne yazık ki, bugüne kadar biz, aydın, bilgin ve entel-lektüeli birbiriyle eşanlamlı

olarak kabul ediyorduk. Aydının kim olduğunu bilmeme yanlışına düşüyorduk. Hatta

aydının, kendisi de, kim olduğunu bilmiyordu.

Aydının sorumluluğu, büyük üniversitelerde bir şeyler öğrenmiş olmak değildir.

Eğer bu konuda istisnalar varsa, bu kişinin Harvvard veya Sorbon gibi

üniversitelerde okumuş olduğu için değildir. Çünkü o, burada bile olsaydı, yüksek

öğrenim görmemiş de olsaydı, yine aydın olurdu.

Şöyle bir yanlışın daha ortaya çıkması mümkündür. Bir genç veya bir öğrenci,

Avrupa'ya gitti. Şu sosyal, siyasi ve felsefi ideoloji mekteplerini okudu ve geri

döndü. Böylece de aydın oldu diye düşünebiliriz. Hayır, durum böyle değildir.

Çünkü bu şahıs örneğin Marx'ın, Sartre'ın, Proudhun'un veya Saint Simon'un

mekteplerini okumuştur, bu doğrudur. Bütün bunlar, Avrupa'da toplumda in-kılabi,

yapıcı ve yönlendirici bir rol oynayan 18.19 ve 20. y.y aydınlarının kendi

toplumlarını bu ideolojilerin esaslarına göre değiştirdikleri, hedefe götürdükleri

sosyal ideolojilerdir. Ancak bu şahıs, tıp tahsiline yönelip doktor olmuş, diğer

meslektaşları gibi, sosyal bilimler, mektep-

ler ve ideolojiler alanında bilgin olmuştur. Üniversitede de bu ideolojilere

yönelecektir.

Bu kişi yalnızca bu ideolojileri okuduğu ve öğrendiği için kendi toplumunda bir

aydının özel rolünü ve sorumluluğunu yerine getiremez ve topluma iman

kazandırmakla, sosyal dertleri çözerek, halkta toplumsal bir bilinç oluşturarak, onlara

ortak bir ideal ve hedef belirleyerek, toplumu harekete geçiremez. Çünkü o, bu

mektepleri okumak, bunları, bilmek ve anlamakla bu mekteplerin uzman bir bilgini

olabilir, her nereye gitse, benzer bir şekilde bu mektepleri okutmaya yönelir. Bu

yüzden evrensel bir tip şeklinde aydın yoktur, "aydınlar" vardır. Örneğin falan adam

Kara Afrika'da bir aydındır, İslâm toplumuna gelse hiç bir işe yaramaz, yabancıdır,

felçtir, hiçbir şekilde aydın değildir, demek gerekir. Ya da bir kimse, Fransa'da,

Sanayi Devrimi sonrası, Batı Avrupa'da, I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra aydın

olan bir kimse, yapıcı eserlerinin etkisi toplumunda devam edegelen bir dahi aydın

bile olsa, bu adamı Hindistan'a götürecek olsak, artık hiçbir şekilde aydın değildir.

Bir aydın olarak, bu toplumda herhangi bir rolü olamaz.

Bu yüzden, benim mektebime ve kişiliğime son derece saygı duyduğum, dini veya

itikadi bir taassupla bilir bilmez mahkum

etmediğim Sartre, bir aydındır. Sartre'ın

Batı Avrupa'da, genel anlamıyla, ilerlemiş bir kapitalizme, özel bir sınıf sistemine,

kültüre v|e toplumsal ruhbilime ulaşmış sanayi Avrupası'nda, Ortaçağ'ın dininden üç

dört yüzyıl uzaklaşmış bir toplumda aydın olduğuna inanıyorum. Ancak onun gibi

düşünen kimseler, özel bir tahlili dünya görüşüne, özel egsistansiyalizm mektebine,

iktisadi veya toplumsal bir sisteme, toplumla iletişimde aynen onun gibi düşünsel bir

mektebe ve bir dile sahip olanlar; özetle onun

kopyasıdırlar. Bunlar acaba başka bir topluma gitseler, yine aydın olabilecekler

midir?

Özellikle nereye gittiğini bilmemiz lâzım. Eğer Fransa'dan Almanya, İngiltere veya

Amerika'ya giderse kesinlikle "Aydın" olacaktır, hatta Sartre'ın kendisinden daha da

aydın!! Çünkü, sıkıntılar, görüşler, duyarlılıklar, yollar, halk, sosyal sistem, tarihin

özel aşamaları, öyle bir Amerika kurmuşlardır ki, "Sartre gibi birinin patlamasına"

muhtaçtır. Onun vurduğu neşterlere muhtaçtır. Sartre'ın kendisi de bu görevine karşı

bilinçlidir. Özellikle Fanon'un "Yeryüzünün lânetlileri"20 adlı kitabıyla ilgili olarak

şöyle söyler: "Bir Afrikalı'nın yazdığı şu kitap, kitap değil de sanki bir bomba. Ben,

bu Batıya, bugünün kapitalist, maddeci Avrupa uygarlığına, merkezi ve kalbi Paris

olan orospuhaneye karşı kin güden bu

Afrikalı'nın kitabını, orada patlatmak için

aldım. Çünkü bu patlamaya, bugünün alçalmış Batılısının ihtiyacı vardır"! Sartre bir

aydındır. Çünkü Batı, tüketici bir hayatın kurbanı olmuştur. İnsan bütün boyutlarıyla,

bütün yetenekleriyle, hayatın bir üretim aleti, yeni tüketim eşyaları ve cinsel

özgürlükler aleti haline gelmiştir. Bu durumdan kurtulmaya, bu türetici ve içgüdüsel

zevklere bağlı hayattan kurtulmaya, bu tüketici ve içgüdüsel zevklere bağlı hayattan

kurtulmaya muhtaçtır. Bu yüzden Sartre, Batı'nın kurtarıcısıdır.

Ama fakirlikten kurtulmak, yokluktan, açlıktan, cehaletten azat olmak isteyen, geri

kalmışlıktan eziyet çeken Afrika, Asya, Latin Amerika gibi diğer toplumlarda,

kurtarıcı Sartre gibi birisi olursa, o millet için bu bir faciadır. Böyle bir toplumda ,

bence -Sartre'ı tanıyan ve ona

20. Yeryüzünün Lanetlileri / F.Fanon- Bir Yay. (ç.n)

inanan birisi olarak- aydın olamayacak ve bazen de bilgisizce hizmetleri ve

fedakârlığı, "bir ihanete dönüşecektir"!!

Bu ortaçağdan üç dört yüzyıl sonraki Batılı sanayi toplumudur. Felsefi bir çıkmaza

girmiştir, bir dünya felsefesine yönelme arayışında, bir tür maneviyata muhtaçtır.

İrfana benzer bir din bulma sıkıntısı çekmektedir. Böylece bu da materyalist sınırları

aşmak istemektedir. Batılı aydın böyle bir duruma, böyle bir bilgiye ihtiyaç duyan

kimsedir. Bu aydın, halkının hizmetine bir takım yollar, amaçlar ve sloganlar

sunabilir. Onlara, bir tür irfan ve tü-keticilik zıttı ruhbaniyet bulması için kılavuzluk

edebilir. Bundan dolayı maddecilik karşıtı, maneviyatçı bir dünya görüşüne sahip

olmak, Hint rurbanhğını ve işrakını, hatta teknoloji aleyhinde isyan etmeyi ve

Descartes'ın aklına yönelmeyi gerektirmektedir.

Ancak eğer Sartre'ı tanıyan ve ona inanan ben, bir aydın olarak örneğin Hindistan'a

gitsem, benim hareketim, sözüm, "Sartre" mektebim ve "ey insanlar tüketime bu

kadar kurban olmayın, şu maddeci dünyayı bırakın, insanda içe ait bir manevi yön

vardır; ona yönelin" diyen Heideger'in Egzistansiyalizmine sahip olan

Egzistansiyalist mektebimin karşısında muhatabım kimdir? Açlığın kendisini

öldürdüğü, özel bir dini görüşe sahip, itikadi felsefi dünya görüşünün kendisini

maddi hayattan uzaklaştırıp yoksun bıraktığı Hintli'dir muhatabım. Bu yüzden benim

sözüm o Hintli için "gülünç bir faciadır"!

Şu küçücük çevremizde bunların taklitleri vardır. Bir vaiz, bir konuşmacı, Tahran'da

halkın bir sınıfı için çok güzel çok yararlı bir konuşmacı olabilir. Bu konuşmacı

bozkırımıza, fakirliğe düşmüş Horasan'ımızın köylerine giderse çok kötü bir vaiz

olacaktır.

Bir süre önce şöyle bir olay işittim. Köy mollalarından bir vaiz, Tahran'da çok

nüfuzlu, önemli yeri olan, sevilen seçkin bir vaizi taklit ederek, tutmuş bu vaizin

hitabesini almış, yazıp ezberlemiş, sonra da Nekanderabad köyünde, aynen bu metni

ye o vaizin şivesini taklit etmiş. Tahranlı vaiz, mesela resmi bir taziye

merasimindeymiş. O mecliste, Tahran'ın eşrafı, zenginleri, ensesi kalın kişiler ve

tamamen istisnai bir maddi hayat yaşayan kimseler bulunmuşlar. Dolayısıyla, vaiz

onların hayatını, bozukluklarını ve nasıl olmaları gerektiğini anlatarak sözünü buna

göre söyleyip şöyle demiş: "Ey Hanımlar, Beyler! Bu gemi gibi Cadillac'lara oturan,

caddelerde böbürlenerek, gururlanarak giden

sizler acaba, yanıbaşınızda,

yalınayaklarını su ve çamurdan koruyacak ayakkabıları olmayan insanlar olduğunu

biliyor musunuz? Eğer onlara yardım etmiyorsanız, canlarını tehlikeye sokmayın,

küçümsemeyin. Yüzlerine, başlarına çamur sıçratıp, balçık atmayın. Kendinizi onlara

zıt, muhalif ve ayrı bir sınıf olarak göstermeyin. Sizler, gece oturmalarında, maskeli

balolarda, partilerde o sofraların ve hayal ürünü meyvelerin yanına çöküyorsunuz,

viskiye yatırılmış kaz kebapları yiyorsunuz. Sigaranızın külünü, yarısı yenmemiş

havyarın üzerine döküyorsunuz. Evinizin yanında, hemen yanıbaşınızdaki

mahallelerde, et yemeyi kendileri için 1001 gece eğlencelerinden biri sayıp, bunu

konuşan insanlar var!" Bu sözler elbette çok çarpıcı ve etkilidir. Tahranlı vaizin

böyle bir görüş ve çıkarımı yapması gerekir. Ama bu konuşmayı ezberleyen köylü

molla, açlıktan gözlerinde şimşekler çakan insanların olduğu, ekmeğin kendileri için

ilahi nimet ve bereket sayıldığı o köyde, o vaazın aynısını okumuştur. Bu durumda,

artık bu adam bir vaiz değildir. Minberi "gülünç bir facia"mn yeridir.

Vaiz aydındır, aydının rolüne sahiptir. Bir bilgin ve okul öğretmeni değildir, aydın

görevi taşımalıdır. Bir vaizin, Tahranlı vaizin, bu büyük nüfuzlu, etkili, sevilen vaizin

vaaz metnini aldığında ve yüzkilometre öteye başka bir köye götürdüğünde, onun

yalnız bir vaiz olmamakla kalmayıp, Çin diline

sahip bir yabancı olduğunu

görmekteyiz. Bir öğretmen de olmadığına göre kiminle konuşmaktadır? Neden söz

etmektedir? Söylediği bu konunun yararı nedir? Mutlak vaiz olmadığı için, nerenin

vaizi olduğunu görmemiz lâzım? Bunun gibi mutlak fikri lider de yoktur, o zaman

nerenin, neyin fikri lideri olduğuna bakmak lâzım.

"Aydın yok, kimse ben aydınım diyemez" çünkü bu cümle kapalı bir cümledir,

yanlış olması mümkündür. Bu efendinin nerede, hangi zaman ve mekânda, nasıl bir

toplumsal konumda, tarihin hangi aşamasında aydın olduğuna bakmalıdır.

Francis Bacon'u hepimiz biliriz. İnsanlık tarihinin en büyük aydın çehrelerinden biri

olduğunu, "bu hurafeleri bırakın, bilimi soyut ve uhrevi meselelerden kurtarın, maddi

hayata aktarın. Bırakın bilim doğayı tanısın, halkın hayatı için, maddi ilerleme

hazırlasın, güç oluştursun" diyen bir kimse olduğunu biliriz.

Bacon, kendi zamanında aydındır. Çünkü onun zamanında ve toplumunda bilim,

keşişlerin ortaçağda ortaya koydukları soyut kavramlarla, dini kitapların

çözümlenmesi ve bir takım sloganların isbatıyla sınırlıydı. İşte bu şartlarda Bacon,

halkı, biti mi, düşünmeyi bu kayıt ve bağlardan kurtarabilmiş, maddi hayatın

hizmetine sokmuş ve insanlığa büyük bir hizmet yapabilmiştir. Ama Francis Bacon,

bugünün Avrupası'nda olsaydı, tamamen dünkü

Ba-

con'un aksine konuşması, halkı ve bilimi başka türlü yönlendirmesi gerekirdi.

Eğer bugünün Avrupalı aydmı, yine Francis Bacon gibi, "bilimi yalnızca ekonomik

ve maddi üretime münhasır kılan, insanlığın bütün boyutlarını, zihinlerini ve

yeteneklerini yalnız tüketimin hizmetine, hatta daha da çok sokunuz ve güç yaratınız"

derse, aydın olamaz. Mevcut durumun hizmetçisi ve açıklayıcısı ölçüsünde bir bilgin

olabilir ancak. Her ne kadar Francis Bacon'ın mektebi ve hedefine göre davranır ve

konuşursa da, zaman değişmiş, ihtiyaçlar

değişmiş, insanlığın tutkusu, zindanı başka

bir şekle girmiştir. Bu durumda kurtarıcısının da değişmesi ve başka bir yerden

başlaması gerekmektedir.

Ne yazık ki, üçüncü dünyada ve özellikle İslâm toplumlarında, tarihimiz; tarihini

anlaması ve sunması gereken aydınların yanlışları ve tahrifleriyle dopdoludur. Tarihi

değişimler, hikayelerin ve facialarn tarihidir. İslâm toplumunun ve gelenekçi doğu

toplumlarının aydınları, aydının da bilgin gibi, birtakım özel şiarları ve ideolojileri

Batı'-da veya başka bir yerde öğrenmeleri gerektiğim; tıbbı topluma getiren diğer

arkadaşları gibi kendisinin de aydım toplumuna getirmesi ve bu aydınlık görevini

yerine getirmiş olması gerektiğini sanmaları hatası yüzünden, gülünç facialara sebep

olmuşlardır. Bu durum ve hatalar ise, doğu toplumunu, İslâm toplumunu ve hatta en

yeteneklilerimizi ve dahilerimizi, -sahip oldukları fırsatlarda bir sıçrayışla,

Avrupa'dan geri kalmışlığı giderecek herkesi-kurtarmış(!) ve bunları kurban

edebilmişlerdir.

Uzun yıllar, duygular, vicdanlar ve endişeler "değişimci" aydınlarımız tarafından,

bir tek meseleye yöneltilmiş ve değiştirme sloganları atılmıştır. Kurtuluş yollarının,

bedbahtlıklarının

ve çöküşlerinin sebebinin bu olduğunu zannediyorlardı. Sonra bir

savaş, bir kargaşa başlıyordu. Fırsatlar, yetenekler yok oluyordu. Daha sonra bunu

uyguladıklarında, bir değişim, ama bilinçsiz bir iş yaptıklarını görüyorlardı. Sonuç,

yine yeis, ümitsizlik, bıkkınlık, sorumluluğu inkar, bir köşeye çekilme, irfana

yöneliş, egzistansiyalizm oyunu. Sonra yavaş yavaş başka bir slogan, başka bir

hedef, başka bir talihsizlik sebebi ele alınır, plan program yapılır. Sonra güçler

yeniden toplanır, birçok yetenekler ve dehalar bu programı savunarak, başka bir ta*

rafı da muhalefet edinerek, bir kavga bir çekişme, bir heyecan daha başlar, sonra

sonuç, hiç!!

Hollanda'da tahsil yapan Büyük Petro, Moskova'ya geri döndüğünde aydın bir

adamdı. Ama bu değişimci aydınlardandı (yani yanlış bir anlayışa sahip

olanlardandı.) Gerçekten milleti için bir şeyler yapmak istiyordu.

Rusya komşularına yenilecek kadar geri kalmıştı. İran bile birkaç kere yenmişti

Rusya'yı. Avrupa ise aksine, onca ilerlemişti, güçlüydü. Halkı özgür, rahat ve

müreffehti. Büyük Petro kendi kendine, Avrupa'nın bu kadar ilerlemesinin,

Hollandalılar'in dünyayı yönetmesinin ve Okyanusları ayaklarının altında

bulundurmalarının, buna karşı Rusya'nın niçin bu denli geri kalmış ve alçalmış

olduğunun sebebini sordu? Bir süre düşündü ve bir anda toplumunun talihsizliğinin

kaynağını buldu! Neydi? Sakal...!! Yönetimi

eline geçirdi, sonra sakalların peşine

düşülmesi için ferman çıkardı. Çünkü anlamıştı ki Rusya'nın talihsizlik sebebi, bütün

insanların önünü kaplayan bu uzun sakallarını traş etmeleridir. O halde apaçık

bellidir ki, eğer bir ıslah edici gelip bütün bu sakalları kökünden kazırsa Rusya

Hollanda gibi olacaktır. Bu yüzden sakalları yok

142

143

etmeye çalıştılar21 Sonunda Petro başardı bunu, Rusya'nın çehresi değişti ve

Hollandalı şeklini aldı. Ama görünüş değişmedi, hiçbir bedbahtlığa çare bulunamadı,

Rusya bir adım ileri gidemedi. Sakallar gitti, ama talihsizliğin kökleri aynen geride

kaldı.

İyi hatırlıyorum, ilkokulda Meşhed'teyken, bize resim dersi veren bir öğretmenimiz

vardı. Henüz yeni aydın olmuştu. Eksikliklerini hızla telâfi ediyordu. O,

kurtuluşumuzun tek yolunun resim olduğuna, resimden başlamamız gerektiğine

inanıyordu. Bir milleti resimle kurtarmanın ve ileri bir toplum yaratmanın izahını

yapabilmek için, ressam, okullarda toplumun talihsizliklerine parmak basabilir

diyordu. Bundan dolayı çocuklara, ona bakarak resim çizmeleri için verdiği modeller

bu teze göre toplanmıştı ve şunlardan ibaretti:

Birinci model, çocukluklarından itibaren bir köşede birbiriyle oyun oynayan bir kız

ve oğlandı. İkinci model, bu kız ve oğlanın ilkokula gelmiş, birbirleriyle çeşitli

şekillerde arkadaş olmuş halleriydi. Üçüncü model, lise modeli, dördüncü model

üniversiteydi. Sonra yine böyle modeller gösteriliyordu. Bu iki kişi arkadaş oluyor,

birbirlerini algılıyor ve seçiyorlardı, ortaya bir aşk çıkmıştı... Bunun bizim doğulu

ülkemizle nasıl bir ilgisi olduğunu sorunca, "Biz Asyalılar'ın geri kalmışlığının ve

Avrupalıların ilerlemişliğinin sebebi, Avrupa'da kız erkek bir arada yaşamaları,

Asya'da ise ayrı ayrı olmalarıdır, bu yüzden doğulular alçalıp geri kalmaktadırlar,

zayıf, bilgisiz bir halde hastalanmaktadırlar" diyordu. İşte bu yüzden ona göre

aydının en büyük sorumluluğu, bu durumla

savaşmak, bir

21. Bazı insanlar sakallarını kazımamak için yıllarca evlerinden çıkmadı-lar.

Hayatımızı sakalımız için feda ederiz dediler! Sakala aşın olarak bağlanmayan

kimileri de ister istemez bu faciaya katlandılar.

gün bizim de okullarda, yurtlarda, kulüplerde bir arada olmamız, kadın erkek hiç bir

perde, engel, örtü ve bağ olmadan bir arada bulunmamız, sonra da Avrupa'ya

benzememiz için savaşmaktı.22

Bugün bile aynı toplumda, bütün oğlanlara, kızlara, bütün annelere ve babalara,

İslâm toplumunun geri kalmışlığının sebebinin kadın ve erkek ilişkisi ve cinsi

gerilikler olduğunu anlatmak isteyen yazarlar ve

aydınlar vardır. Onlara göre bu

özgürlük elde edilir ve cinsel kayıtlar kaldırılırsa, doğu toplumu bütün

talihsizliklerinden kurtulacaktır. Facianın ne dereceye vardığına bakın! Bütün

düşünceleri bu tür meselelere nasıl yönlendirdiklerine bakın! Analar, babalar

direniyorlar, kızlar ve oğlanlar savaşım veriyorlar; toplumda cinsel bir Özgürlük

meydana geliyor.

Babalar ve anneler nesli, bu durumu en büyük bozulma sebebi saymakta, kızların ve

oğlanların nesli bunu bir kurtuluş, ilerleme, uygarlık, bağımsızlık ve özgürlük se-bibi

saymaktadırlar. Şüphesiz her ne zaman bir bağ ortadan kaldırılacak olsa, sömürü,

yüzüne bir tokat yiyor onlara göre?!!

Bakıyoruz, birdenbire Asya'da, Afrika'da ve özellikle İslâm toplumlarında cinsel

özgürlük bayraklaştırılıyor. Bu, olması gereken bir savaşın yerine konan kuyumculuk

savaşı içindir. Dünyada güç sahibi kimseler için tehlikeli olabilecek bir savaşın

engellenmesi için, cinsel özgürlüğü gençlerin istediği başka özgürlüklere karşı

vermektedirler. Çünkü onu bununla oyalamakla, aslında insanın fıtratının, zatının,

vicdanının ve hatırasının derinliklerinden başka özgürlüklerin endişesini

çıkarmaktadırlar. "Düşünce"

22. Aşk'ta yenilmiş olması onu hasta ve zavallı yapmıştı. Toplumumuzu da kendine

göre kıyaslıyordu.

144

145

özgürlüğü yerine "beden" özgürlüğü...!

Bu özgürlüklerin elde edildiğini ama, hiçbir şeyin far-ketmediğini gördük. Farkeden

tek şey, 1955'ten 1965'e kadar geçen on yıl zarfında, aynı Tahran'da makyaj

malzemelerinin 500 kat artmasıdır. Bunu da ancak bu büyük savaşta elde ettiğimiz

başarılar ve ganimetlerle sağlamışız!!!...

Niçin? Şunun için: Üniversiteye giren, kitap okuyan, bilinçlenen, hukuki kişilik elde

eden bir kızın zihninde kesinlikle toplumsal ve bireysel bilgiler bulunur, çağının

toplumsal ve bireysel sorumluluklarını,

dünyanın durumunu algılar, zihninde aydınca

düşünceler, insanca idealler açar. İşte bu yüzden, bu durumun önünü almak lâzım,

onun bütün sıkıntılarını ve insani ideallerini "bedeniyle" münhasır kılmak, yani cinsel

meselelere yönlendirmek gerekir. Bu özgürlük adına savaşması, makeleler yazması,

deliller getirip konuşmalar yapması için eline bir takım sloganlar verilmesi gerekir.

Sonra buna karşılık, bunlar gibi dünyanın bütün talihsizliklerini, mini etekten ve bu

tür meselelerden bilen diğer gruplara karşı, yol hazırlasınlar ve bu iki grup arasında

çatışma olurken, bir toplumun on yıllık yirmi yıllık zamanı heder olup gitsin.

Bir bölük aydın, 1941 ve 1944'ten itibaren savaşımın ve kargaşanın doruğunu şu

slogan üzerine yerleştirdiler: "Ey Asya halkı, ey müslümanlar, ey İran halkı;

talihsizlik, geri kalmışlık, çöküntü, sıkıntı, açlık ve hastalık hisseden, çözüm yolunun

ardında dolaşan sizler, öncelikle talihsizlik sebebinizi bulmak ve tanımak

zorundasınız. Bu sebep nedir? Farsça yazı! Meğer Farsça yazının ne kadar çok

günahı varmış?!! Örneğin adam "ıztırab" kelimesini yirmi

şekilde yazabilir, işte bu zamanın telef olmasına sebep olmaktadır.23

Acaba zamanımız, her anını özel bir iş için gözönüne aldığımız kadar inceden

inceye düzenlenmiş midir ki, onun telef edilmesi bu derece faciaya sebep

olmaktadır?

Farsça yazı kusursuzdur demiyorum, kesinlikle bazı eksikleri vardır. Ama eğer bu

yazıyı toplumun geri kalış ve çöküş sebebi olarak tanırsak, bu tıpkı bir şehrin

caddelerinin çöplerini o şehir halkının cahilliğine sebep olarak göstermeye benzer.

Caddelerdeki çöplere katlanılmalıdır demiyorum. Bunun, aydınların bütün

çabalarını buna sarfetmelerini gerektirecek bir konuyla ilgisi yoktur diyorum.

Yazı değiştirdiğimizi farzetsek bile daha mı ileri gidecektik? Eğer geri kalış sebebi

yazı, ise, Çin'in ve Japonya'nın dünyanın en geri ülkeleri olması gerekmez mü?

Dostlarımdan birisi, toplumumuzun geri kalmasının sebebi, genel cehalet yüzünden,

cehaletle yazı yüzünden ortaya çıkıyor diyordu.

Sevgili dostum, cehaletin sebebinin

23. Değişimin düşmanlarından birisi de, bütünüyle yok olan kültürümüz ve bütün

zavallığımız, çaresizliğimiz dilimiz yüzündendir. Dilimiz ve bütün zavallılığımız,

talihsizliğimiz hep dilimizdeki bu Arapça kelimeler yüzündendir! Pekâla, ne

yapalım? Bunları fırlatıp atalım, böylece bütün sıkıntılarımıza çare bulunsun. Şimdi

dilimiz arınıp temizlensin diye yüzyıl süre lâzım. Sonunda bakıyoruz ki; birbirimizle

konuşamaz haldeyiz. Zamanımız da geçmiş, oysaki yapmamız gereken binlerce iş

var. Evet, yeni anlıyoruz, bu başka meselelerden gafil kalmamız için başımıza

örülmüş bir çorap. Bu dil, kültürel içeriğiyle, bu kelimeleriyle topluma, kültürel

zenginlik, maneviyat ve kültürel güç verir. Dünyada Bedeviler'in dilinden başka,

yabancı kelimelerden arınmış bir dil mi var? Yalnızca Bedevi dilinde yabancı kelime

yoktur. Arkadaşlarımdan birinin sözüne göre; Noktaya, daireye, çizgiye başka

kelimeler bulsak mesele halolur, kurtuluruz. İşte bunlar, buralardan başladılar.

Arapça kelimelerden, yazıdan, sakaldan, cinsel engellerden ve elbiseden.

146

147

yazıyla bir ilgisi yok dedim. Bu durum, genel cehaleti besleyen bazı etkenler

yüzünden meydana geliyor. Bugün alfabelerinde binden fazla harf olan yazılar var ve

onlar hiçbir zaman bunu değiştirmeyi düşünmüyorlar bile. Yazı hiçbir zaman

ilerlemelerine de engel olmuyor.

İslâm tarihine baktığımızda, müslümanların Endülüs'ü yönettikleri 3. y.y'da, bütün

İspanya'da okumamışlığın kökünden kazındığını görmekteyiz. Bin yıl önce Kurtuba'da

bir tek okumamış yoktur.

Okumamışlığın suçunu yazının boynuna yükleyen kimse bunu, toplum, cehalete

sebep olanları veya bu okumamış-lığı besleyen ve güç elde etmek isteyenleri

unutsun, diye yapmaktadır.

Bir zaman da "kitap yakma" meselesiyle uğraşıp durmuştuk. Kimileri bütün geri

kalmışlığımızın Moğollar yüzünden olduğunu,

ne feodalizm, ne yabancı sömürü, ne

iç çöküş yüzünden olmadığını söylemektedirler. Bunun sebeplerinden birisi de şuna

bağlıdır, Hafız'in şiirlerinde sevgilisini vasfetme tarzı. Çünkü o toplumu laubaliliğe,

gazel söylemeye, edebiyata ve şiire sürüklemektedir. O halde haftada bir kere

toplanıp bir takım teşrifatla, konuşmalarla, heyecanlı bir şekilde Divan-ı Hafız,

Mesnevi-i Mevlânâ veya Mefatih ül-Cinan gibi kitapları yakmak lazım!! Eski

şiirimizin aklanması gerekir demiyorum, dünyanın en büyük ve en önemli edebi

eserlerinden birisidir demek istemiyorum. Ben sadece şunu demek istiyorum.

Toplumda yalancı bir şair, bir hedef, bir iman oluşsun diye bu meseleyi ortaya

atmışlardır. Buna sığınarak, çöküşün, yokoluşun gerçek sebeplerini gizlemişler, en

iyi fırsatlar yok olsun, en iyi güçler, bir toplumun en değerli düşünür grupları,

değişim yollarında, insanların yakalarından tutsunlar,

suçsuz olan bir takım etkenlere suç yüklensin istemişlerdir. Böylece o zaman

gerçek suçlu emniyet içinde yaşayabilecektir.

Birisi bana Kisrevi Bey24 için ne düşündüğümü sordu. Ona, benim her konuda

mihenk taşı olarak kullandığım bir tezim vardır dedim. Burada onun -veya başka bir

yazarın, aydının, sanatçının- ortaya attığı meseleden, İmam Cafer-i Sadık, Şia, Sünni,

İslâm, İrfan, tarih, edebiyat konusunda yaptığı eleştirilerin doğru veya yanlış, gerçek

veya batıl oluşundan söz etmeyeceğim. Farz edelim ki, onun bilimsel meseleler,

toplumsal eleştiriler veya tarihi konur lar olarak ortaya koydukları doğrudur!

Soruyorum, acaba Kisrevi'nin bu toplumda işine başladığı o özel zamanda (1941-

1948), gençlere o denli derinlemesine tesir eden, (yaşadığımız o özel durumlarda, bu

fırsat eldeyken) toplumun, aydının, bu halkın yazgısı için söylemesi gereken, sözlerin

en acili ve en esaslı olanları, Sayın Kisrevi'nin söyledikleri miydi?

20 Ekim'den sonraki bu özel dönemde, bütün yazılarda ve dergilerde toplumun en

büyük belâsı olarak Mefatih-ul-Cinan'a ve Hafız'ın eski sevgilisine saldırıldığı halde,

eski petrol şirketinden niçin hiç söz edilmedi?

Aydınların ve yazarların her şeyi söyleyebildikleri o zamanlarda, hangi söz daha

acil, daha hayati idi? Acaba en hayati mesele kitap yakma sloganı mıydı, halkı

Hafız'ın sevgilisiyle matlaştırmak mıydı? Onun yakasını tutup İran'ı bugünkü haline

sen getirdin demek miydi? Yoksa somut, ekonomik, siyasi meseleler, dünya

üzerindeki sömürgecilik meselesi miydi? O zaman hangisinden söz etmek gere-

24. Ahmed Kisrevi, klâsik tran kültürünü ve dini eserlerini şiddetle eleştiren bir

yazardır, (ç.n)

kiyordu? Mefatih, Mesnevi veya başka benzer

kitaplara her zaman saldırılabilir,

acaba bu araştırmadan bir ilke çıkmıyor mu? Bilimsel, felsefi, teknik hatta sanatsal

meselelerde bu söz mantıksal ve bilimsel olarak doğru mu yanlış mı bakmak

gerekmiyor mu? Bizim bir doktorla, bir bilginle, bir filozofla, bir tarım mühendisiyle

oturup kanserin çaresi o mu, bu mu diye konuşmamız lâzım. Alem hadis midir,

kadîm midir? Merih'te hayat var mı, yok mu? Pancar ekimi için hangi işlem daha iyi

olur? Bütün bunları konuşmamız lâzım?!!?

Ben görüşümü söylüyorum, sen de görüşünü söylüyorsun, ancak deneysel ve

bilimsel kurallarla geçerliliği kanıtlanan görüşü öne sürenin tezi doğrudur.

Toplumsal meselelerden bir sözün bilimsel bakımdan doğru oluşu etkeninden

başka, aydının başka bir etkeni de göz önünde tutması lâzım. Dikkâtle araştırması

gerek. O, bu sözün veya o tezin coğrafyası mıdır, nasıl? Bilmesi lâzım. Bunu nasıl

yapacak. O tezin bu zamanda ortaya konması doğru mu olur, yanlış mı, bakacak.

Toplumsal meselelerde bazen, gerçek olan bir söz, kendi zamanı ve mekânı dışında

bir yanlışa sebep olmaktadır. Hatta bilimsel bakımdan bir dayanağı olmayan bir söz

bile özel bir toplumsal artamda, olumlu bir rol oynamayabilir.

Afrika'daki son savaşlarda, liderler ve toplumun aydınları, hedefe ulaşmak için,

Afrika halkının inançlarına yaslandılar. "Eğer bir

kimse bir düşmanı yaralar ve

düşman ölmezse, düşmanın ruhu ondan intikam alır ve onu yok eder" dediler. Bu

yüzden hurafeci kara Afrikalı, düşmanı oracıkta ölsün diye tam bir yaralama yolu

bulmaya çabaladı. Bu batıl bir iş, ama Afrika savaşlarında, liderler ve aydınlar

tarafından sömürü aleyhinde kullanılmak üzere

çok güçiü y^etkili bir silah olarak kullanılmıştır.

Bunun tam tersine, bazen doğru olan bir çok bilimsel meselenin, kendi zamanı ve

mekânı dışında çöküntü sebebine dönüştüğünü görmekteyiz. Ortaçağda Nasyonalizm

belli bir rol oynamıştır, bugün ise Afrika'da ortaçağda-kinin zıttı bir rol

oynamaktadır. Bugünün Afrika'sında

Nasyonalizm, ortak bir yazgıyı paylaşan, büyük

bir Afrikalı birliğe muhtaç olan kara Afrika toplumunu, sömürü karşısında parça

parça eden, lokma lokma bölen, onları birbirinin canına düşüren bir bıçak gibidir.

Oysa aynı "milliyet" tezi, ortaçağ Avrupası'nda Batı toplumunu Hristiyanlığa

dayanan Papa'nın boyunduruğundan kurtarmıştır.

Cezayir'de toplumu ortasından ikiye bölmek için, milliyet esası üzerine kurulmuş,

bilimsel yönden doğru olan bir takım derinlemesine parçalara dayanan Maris Dubare

gibi, Rousseou, Voltaire gibi ileri seviyeli kimselerin fikirlerini yaydılar. 1950-

1960 yılları arasında bunlarla Afrika'nın kuzeyinde büyük bir facia doğurmak

istediler. Zira bu düşünceler, Arap ve Berberi ırklarının uzlaştırı-lamaz, ayrı birer ırk

oluşları görüşüne dayalıydı. Cezayirli ve Afrikalı olan sömürü karşıtı Arap ve

Berberi'yi, her ikisi yabancı bir sömürgeciye (Fransa) kurban olan, müs-lüman

olmaları bakımından ortak yönleri ve birlikleri bulunan bu iki ırkı, Arap milliyetçiliği

ve Berberi milliyetçiliği birbirinden ayırmıştır. Ortak düşmanlarına karşı savaşacak

yerde, birbirinin canına kasteden iki düşman haline getirmiştir.

Bu yüzden, her ne zaman toplumsal bir teze varacak olsak, onun doğru veya yanlış

olmasından söz etmeden önce, bu tezin ortaya konduğu, coğrafi ortamda nasıl bir

etkisi veya yankısı olabileceğini, buna ne gibi eserlerin denk ' düşeceği araştırılmalı

ve belirlenmelidir. Bu, toplumsal tezin coğrafyasıdır. Bilimsel meselelerin başka

coğrafyası .' yoktur.

"Değişen bağlar veya değişen ortak yönler" adı altında bir konudan daha söz

edeceğim. Bir tezin coğrafyası olarak söz ettiğim konuyla burada tamamen uyuşan

bir şeyden söz edeceğim. Birbirine bağlı iki grup arasında düşmanlık ve ayrılık

oluşturulabileceği gibi, iki düşman; birbirinden ayrı ve yabana iki grup arasında bir

takım bağlar ve değişken ortak yönler varetmek mümkündür. Bu hem Afrika'da, hem

Latin Amerika'da ve herkesten daha çok doğuda, Özellikle de İslâm ülkelerinde rol

oynayan bir durumdur. Birisi -yalan Ve hileyle- dini ortaklık ve iletişim adında, birisi

-bozulmuş şekilde- kavmiyet ve kan adıyla, bir iletişim olarak mevcuttur. Yani

kendisine inanılabilir üç fikir ve üç doğru mektep, kendi zamanı ve coğrafyası

dışında, izah edici bir alet şeklinde, birbirine karşı olması gereken sınıflar,

topluluklar veya milletler arasında yalancı bir iletişim, temelsiz bir akrabalık ve

komşuluk şeklinde istihdam edilmiştir.

Birisi, daima halk karşıtı etkenler tarafından halkın aleyhine istihdam edilen din,

diğeri, kavmiyet ve kan bağı son olarak insanlığın birliğinin asloluşuna inanan

Hümanizm üç unsur oluşturmaktadır. Hümanizm bugün milliyetçilik aleyhine atılan

bir slogandır. Çünkü milliyetçilik, bugün Afrika'da, Asya'da, Lâtin Amerika'da

sömürge karşıtı ileri bir cephe şekline girmiştir. Hatta Afrika'da Marksizm'den daha

ileridedir. Batıran sömürüsüne karşı, üçüncü dünya ülkelerinde, özgürlükçü bağımsız

hareketlerin liderliğini, en ön sıralarda resmi Marksizm'in elinden almıştır.

Hümanizm, sömüren ve sömürülen insanlar arasında yalancı bir iletişim kurmak, bu

ikisi arasındaki düşmanlığı ve kini ortadan kaldırmak ve insana tapan sufice genel bir

barışa çevirmek için, dünyaya ve onun kaderine hakim olan güçler tarafından

devreye sokulmuş bir şeydir. Elbette burada

felsefi ve. bilimsel Hümanizm

meselesinden söz etmediğim açıktır. İnsan türünü sevmek kesinlikle kutsal

gerçeklerden birisidir. Fakat bu kutsal gerçek, bugün kimin elinde, hangi zamanda,

ne için ortaya atılmaktadır? Doğulu ve Batılı, sömüren ve sömürülen, hepsi birbirinin

uzuvlarıdır! Milliyet, özel kavmi anlamıyla, toplumun durumuna uymayan coğrafi

bir konumda^ bazen, bu düşünceye inanmayan kimi etkenler tarafından yalancı bir

örtü hazırlanmıştır, sömüren ve sömürülen gruplar ve sınıflar arasında "aynı türden

olma" esası üzerine temelsiz bir iletişim kurulmuştur!! Bilimsel bakımdan da

doğrudur. Çünkü bir sülüğü bir insanın üzerine yapıştırıp, sülük onun kanını emdiği

zaman, o insanla aynı kandan olur!!

Din de, biri sömüren ve yağmalayan, diğeri sömürülen ve yağmalanan iki grup

arasındaki ortak inançlar ve kutsal bağlar meydana getirmek için, dinî birtakım sahte

şiarlar, telkinler ortamı hazırlar. Sonra bakarsınız ki bütün ömrümüzce kendisi için

zahmet çektiğimiz, yiyecek ekmeğimiz olmadığı halde verem olmuş bir sülük gibi,

bizim ve çocuklarımızın kanıyla beslenen filan hacı efendi, ağıt meclisinde ağıtçının

sesi daha yükselir yükselmez, henüz Hz. Zeyneb'e ağıt bölümüne gelmeden

bayıhverirü Ne kadar temiz kalpli bir adamdır!! İmanlı ve kutsaldır! Biz hacı

efendinin gösterdiği bu başarıya hiçbir zaman ulaşamadık!!...

152

153

Bu aralarında düşmanlıktan başka bir bağ olmaması gereken iki insan veya iki din

kardeşi arasında, aşağıdan sahte bir bağ kurmaktır.

Islahatçı ve aydın bir adam! olan Asafü'd-devle Horasan valisi olup Meşhed'e

gelince, şehri şöyle genel bir incelemeden sonra halkın gerikalmışlığının asıl sebebini

anladı. Bu sebep şuydu. Meşhed'teki dükkanlarda birbiriyle ilgisiz mallar satıldığını

anladı. Örneğin bir mağazadan kumaş, et, kömür, silgi vs. her türlü şey

alınabiliyordu. Bir emir çıkarıp yarından itibaren hangi dükkânın ne cins mal

satacağını belediyenin belirlemesini istedi. Daha sonra bunlar belirlenince, bu

belirlenmiş şeyleri satmaya ve bununla ilgili mallara yönelmeye zorladı halkı!

Hiç oyalanılmadan, şiddet ve dikkatle bu emir uygulandı. Her mağazanın malı

belirlendi. Sonra, kendisi doğrudan doğruya, yine birbiriyle ilgisi olmayan mallar

satılıyor mu dükkanlarda, diye teftişe çıktı. Bir gün teftiş sırasında, kutuların ve

orada bulunan keselerin durumundan bir tütüncü dükkanı olduğunu anladığı bir

mağazaya vardı. Burada kural gereği başka mallar satmak istediğinde, ağızlık, çubuk,

nargile, marpuç vs. türünden eşyalar olması gerekiyordu. Fakat vali bir anda bu

tütüncü dükkânının eşiğinde bir şalvar ipi

olduğunu gördü! Çok hiddetlendi,

tütüncüyü huzura getirmelerini emretti. Bağırarak "Bu ne?" dedi. Tütüncü "şalvar

ipi" efendim diye cevap verdi. Vali tekrar kızarak "bu iple tütün arasında nasıl bir ilgi

var, dedi. Tütüncü, "efendim aralarında tam bir ilgi var, izin verin arzedeyim" dedi;

bizim bu tütünlerimiz çok serttir, müşteri onu alıp ilk nefesi çekince öksürük onu

öyle bir zorlar ki efendim şalvarının ipi kopar. İşte bu yüzden bizden bir doyumluk

tütün alan herkese, bu tütünle beraber iki tane de şalvar ipi sarar ve müşteri-

ye veririz. İlgisi budur efendim!"

İşte sakalla çöküşün ilgisi, çarşafla geri

kalmışlığın ilgisi, yazgıyla cahilliğin ilgisi,

sömürülenle sömürenin ilgisi, hepsi değişimci ilgilerdir; şalvar uçkurunun tütünle

ilgisi gibidirler!?

Bundan dolayı, aydının toplumdaki en büyük sorumluluğu, toplumun gerçek ve asıl

çöküş sebebini bulmak, insan ve çevre için durgunluğa, geri kalmışlığa ve faciaya

sebep olan gerçek etkenleri ortaya çıkarmak, ondan sonra uyku mahmuru, bilinçsiz

toplumunu, tarihin ve toplumun uğursuz yazgısına sebep olan temel etkenlere karşı

uyandırmak, toplumun hareketi ve bu durumu terk etmesi için doğru yolu ve çözüm

şeklini tahmin edip, onlara göstermektir. İmkânlar, ihtiyaçlar ve sorunlar temeli

üzerine, yine toplumunun sahip olduğu sermayelere göre, millet için mevcut olan

çözüm yollarını ele geçirmektir.

Sermayeleri doğru olarak, kullanmaya, sorunları inceden inceye tanımaya dayalı bir

mektep ve programa göre, gerçek iletişimi, sebebi ve sebep olanı, çöküş,

uygunsuzluklar, hastalıklar, iç ve dış olgu ve etkenler arasındaki ilmi bağları ortaya

çıkarmaya yönelmektir. Kendisinin hissettiği sorumluluğu ve aydınların sınırlı

grubundan kendi halkının içine de aktarmalıdır. Toplumun bünyesinde var olan

toplumsal çelişkileri, toplumuna bir bilinç ve duygu olarak vermelidir.

Bugünün aydınları genellikle, bir toplumda diyalektik bir çelişki olduğunda, bu

çelişki etkeni ve tez-antitez arasındaki zorunlu savaşın toplumu harekete geçirdiğine,

devrime ittiğine, ileri götürdüğüne, özgürleştirdiğine, hasılı başka bir aşamaya

soktuğuna inanmaktadırlar. Bu inanca göre, toplumsal bir çelişki olan fakirliğin

kendisi veya

yine toplumsal bir çelişki olan sınıfsal farkların kendisi, doğrudan diyalektik bir

çelişki oluşturur. Bu çelişki toplumun harekete geçmesine sebep olur. Oysa böyle bir

şey yoktur, bu büyük bir aldatmacadır. Hiçbir toplum yalnızca böyle diyalektik bir

çelişkiye sahip olması sebebiyle, yani sınıfsal çelişkisi, fakir-zengin arasında derin

uçurumlar ve bozukluklar var diye harekete ve değişime geçmez. Özgürlüğe

kavuşamaz. Toplumun içinde fakirliğin bulunması veya sınıfsal çelişkilerin binlerce

yıl aynen kalması, toplumda hiçbir şekilde görünen bir değişimin olmaması

mümkündür. "Diyalektiğin hareketi yoktur".

Toplumda çelişkinin varlığı harekete sebep olabildiği zaman, diyalektik toplumun

içinde düşmanlığa, çelişkiye ve tez-antiteze dönüşecektir. Bu çelişki toplumun ve

sosyal düzeninin içinden alınarak, toplumdaki insanların vicdanına ve bilinçlerine

konmuş olacaktır.

Bugün Afrika'da ve Avusturya'da 3000 yıl önceden bugüne dek sosyal sistemleri

değişmeyen kabileler vardır. Oysa ki bu toplumlarda fakirlik ve sınıfsal çelişki

tamamen mevcuttur. İşte bu yüzden, toplum, sınıfsal diyalektik çelişkisine, fakirliğe

ve çöküntüye rağmen yüzyıllarca kalabilmekte, bünyesinde hiçbir şekilde bir

değişiklik yol bulamamaktadır. Bunun istisnası, bu çelişkilerin toplumdan "halkın

bilincine" girmesidir.

Fakirliğin var olması bir hareket oluşturmaz. Hareketi var eden fakirliğin

hissedilmesidir. Öyleyse bir hareket meydana getirmesi için, çelişkinin toplumun

içinden, toplumdaki insanların vicdanına ve özbilincine geçmesi gerektiğini anlamış

olduk. Böylece aydının sorumluluğunun ne olduğu da aydınlandı. Aydının

sorumluluğu özetle toplumun iç uyumsuzluklarının, o toplumun bireylerinin bi-

Hnçlerirte ve duygularına aktarılmasıdır. Bundan sonra toplum artık kendi hareketini

yerine getirecektir.

Buna göre, aydın şu vasıflara sahiptir: Aydın toplumsal uygunsuzluklara ve

çelişkilere karşı bilgili olan, bu çelişki ve uygunsuzlukların gerçek sebeplerini

anlayan, bu yüzyılın, bu neslin ihtiyaçlarını tanıyan, bu kötü durumlara mahkûm olan

halka kurtuluş yolunu göstermekle sorumlu olan, toplum için ortak ideal ve çözüm

yolları arayan, kendi geleneksel, geri kalmış toplumsal bünyesinde, halka coşku

içinde ortak bir aşk ve iman aşılayan, hareket oluşturan, kendi bilgisini ve özbilincini

halkına aktaran, yani tek kelimeyle halkına risalet (elçilik) görevi yapan, hidayet ve

adalet için insanlara aşk, iman, hedef ve hareket veren, tarihteki peygamberlerin

yolunu devam ettiren bir insandır. Dili kendi zamanının diline, çözüm yollan bu

uygunsuzluklara ve sermayesi kültürüne uygun olan insandır aydın. O halde "nereden

başlayalım" sorusu bugün genellikle yanlıştır. Bunun yerine "Burada nereden

başlayalım?" denilmelidir.

Ben bir gün merhum Celal Al-i Ahmed'ten25 şöyle sormuştum:

"Her hangi bir işe el atmadan ve onun hakkında bir şey söylemeden önce, bir aydın

olarak, en acil ve en büyük sorumluluğumuzun; biz müslümanların ve İslâm

toplumlarının, tarihin hangi noktasında yer aldığını tesbit etmek olduğunu

düşünmüyor musunuz? Acaba gerçekten 20.y.y Avrupası'nda mı yaşıyoruz ki,

onların çözüm yollarını kendi çözüm yollarımız olarak gösterelim ve Avrupalı

yazarların, mektep sahiplerinin ve ideologların çevirmeni mi olalım? Acaba sanayi

döneminde mi yaşıyoruz, sanayiin

25. Celâi Al-i Ahmed (1923-1969): İranh.Oykü yazarı ve araştırmacı, (ç.n)

sıkıntıları canımıza mı kastetmiş? Acaba büyük bir burjuvazi dönemine mi ulaştık?

Acaba halk yığınlarına hakim olan dini

dönemler uzaklaştı mı? Acaba

toplumumuzun kültürü bir sanayi kültürü mü, rasyonel bir kültür mü? Bir Descartes

kültürü mü? Ortaçağda mıyız? Dini reformlar çağında mıyız? Rönesans döneminde

veya Büyük Fransız Devrimi zamanında mıyız?"

"Öyleyse önce, aydının çözüm yolu ve halkın görevinin aydınlanması için, tarihin

hangi aşamasında olduğumuzu belirlemeliyiz".

Özet olarak, toplumumuz hali hazırda, tarihi aşama bakımından bir Rönesans'ın

başında ve bir Ortaçağ döneminin sonunda yaşamaktadır (Eğer Batı tarihiyle

karşılaştıracak olursak tabii). Buna göre düşünsel ve toplumsal ortaçağdan, Bacon'ın

rönesansına benzer bir rö-nesansa doğru gelişme

ve değişme dönemindeyiz.

Ekonomik bakımdan, İslâm ülkelerine hakim olan toplumsal sistem genellikle

piyasa ve tarım sistemi olarak "aracı burjuvazi"dir. Yani toplumumuzun asıl

altyapısı, tarımsal üretime dayalıdır. Şehirli, paraya, sermayeye ve burjuvaziye dayalı

bir ekonomiye değil. Çünkü Fransız Devrimini meydana getiren Avrupa burjuvazisi,

İranlı burjuva sınıfıyla veya İslâm toplumlarındaki burjuvaziyle tamamen zıttır.

Sınıfsal ruhbilim bakımından, çoğunlukla bu ikisini birbirine karıştırmaktayız.

İslâm toplumlarının burjuvazisi, klasik piyasa burjuva-zisidir. Bir sanayi, banka ve

sermaye burjuvazisi değildir. Piyasa burjuvazisi hareketli ve açık bir burjuvazi

değildir, belki kapalı bir dönüşüm burjuvazisidir. Yani, tarımın ürettiğimi tüketime

sunmak biçimindedir. Yeni yetişen bir burjuvazimiz var, görünüş bakımından, 18.

y.y Avrupa

burjuvazisine benziyor. Ama toplumsal çözümleme bakımından onunla ilgisi

yok. Bu aracı burjuvazidir. Yani pazardan, dükkandan dışarı çıkıp modern ve lüks

caddelerde, modern dünya burjuvazisinin mallarım satan aracı kimseler vardır.

Bunlar kendi yerli toplumlarında batının tüketimini yaymaya çalışmakla

meşguldürler. 18. y.y Av-rupası burjuvazisinin aksine bu burjuvazi, üretimci

köylünün karşısına üretimci şehirliyi çıkarmıştır. Bu burjuvazi, şehirde bir üretim

olmaksızın şehirli tüketimi meydana getirmiştir.

Elbette içeride modern üretimi başlatan kimseler vardır. Ama bunlar henüz bir sınıf

ve topluluk şekline girmemişlerdir. Çünkü milli burjuvazi, bir kaç tane çok ileri ve

modern üretim birimi kurabilir. Ancak bunun toplumsal bir genelliği yoktur.

Yalnızca bir birimdir, sınıf değildir. Kültürel bakımdan, kendi "kültürümüzün tipini"

tanımak zorundayız. Yunan'ın kültür tipi felsefidir. Roma'-mn kültür tipi askeri ve

sanatsaldır. Çin'in kültür tipi sufiyanedir. Hind'in kültür tipi ruhanidir. Bizim kültür

tipimiz ise dindir, İslâmidir.

Kültür tipi, yani bir toplumun ruhuna galip gelen bilgiler, özellikler, duygular,

gelenekler, görüşler ve idealler bütünüdür. Zira bunlarda ortak bir ruh vardır. Bu ruh

hepsini "kültür" adında ortak bir bedende birleştirmektedir. Her birey , bu kültür

ocağında nefes almakta, beslenmekte ve olgunlaşmaktadır.

Bu yüzden, toplumun kültürünü tanımak, o toplumun içinin, duyarlılığının ve

duygularının gerçeğini tanımaktır. Bir kimsenin "ben felsefe bilmiyorum, felsefi

görüşüm yok, ama Yunanlıları tanıyorum veya Hint toplumbilimcisiyim ama

Budizm, Vedaizm nedir

bilmiyorum" demesine imkân yoktur.

Aydın da, kendi toplumunun vicdanının derinliklerinde yer almalıdır. Eğer Hint'te

ise Budizm'i, Vedaizm'i iyiden iyiye tanımalıdır. Çünkü Hint kültür tipi Vedai tiptir.

Bu yüzden Avrupalı modern bir toplumbilimci Hint'te hiçbir şey yapamaz. Bir şeyler

yapabilen insanlar "Gandhi" gibi tiplerdir. Gandhi, Hintli ruha ve Hint kültürüne olan

yakınlığı, aşinalığı, o toplumla anlaşabilmesi sayesinde, toplumu bunca harekete

geçirmeyi başarabilmiştir.

Bundan dolayı aydınımızın, kültürüne hakim olan ruhun, tslâmi ruh olduğunu

anlaması lâzımdır. Toplumun duyarlılıklarını ve ahlaki altyapısını, tarihini, olaylarını

meydana getirenin İslâm olduğunu bilmelidir. Bir çok aydınımızın anlayamadığı

gibi, eğer bu gerçekliği anlamaz-sa, kendi yapmacık ve sınırlı ortamında kalacaktır.

Kendisi dini inançlardan uzak ve beri saydığı, 19. ve 20. y.y Av-rupası ortamını

teneffüs ettiği için, toplumunu tanımak ve anlamakta yanlışlara düşecek, böylece

halkın kabulüne mazhar olamayacaktır.

Eserlerini çevirmiş olmam dolayısıyla kendisiyle iletişim içinde olduğum sayın

Fanon'un, din yoluyla toplumda yapılan çalışmalara karşı duyarlılığı vardı, din karşıtı

bir hali vardı. Ama ben onu, özel bir dine ve kültüre sahip, bazı toplumlarda, bu dinin

sahip olduğu imkânlar, sermayeler, ruhi haller ve kendine özgü geleneklerin,

toplumunu bir yöne götürmesi ve rehberlik etmesi yolunda aydına yardım

edebileceğine, siz dindışı yollarla, dini inançlarla savaşarak toplumu buraya

getirmektesiniz diyerek ikna ettim. Sonra sözlerime devamla "Sizin bu din dışı

durumunuz ortaçağ Avrupası'nın özel dini ve özel tecrübesinin, İS. ve 16. y.y'lardan

sonra Avrupa toplumunun

kurtuluş tecrübesinin malûlüdür. Ancak bu tercübeyi İslâm toplumları adına

genelleştiremeyiz. Çünkü, İslâm toplumunun kültürü, bu dini oluşturan gelenekler,

dini görüşler ve unsurlar, din adına ortaçağa hükmeden şeyin ruhuyla tamamen

karşıttır. Akli bakımdan da herikisini tek bir hükme bağlayamayız, tslâmın Afrika'da

ve Hris-tiyanlık'ın Amerika'da bugünkü durumun karşılaştırılması görüşümü

güçlendirmektedir" dedim.

Yöntem açısından, 16.-17.y.y Avrupası aydınlarının kendi kendileriyle savaştığı

şekilde bu dinle savaşacak olursak, en büyük hatayı işlemiş oluruz. Çünkü İran'ın

dini duygusu ve dini kültür duygusu, Ortaçağ Batısı'nda din adına var olan şeyle

tamamen zıttır.

tslâm'ı ve Hristiyanhk'ı birbiriyle değerlendirmek, sonra da aydınca bir yargıya

varmak çok yanlış bir işlemdir. Filozof veya tarihçi, bütün dinlere aynı gözle

bakabilirse de, aydının böyle bir şey yapmaya hakkı yoktur. Çünkü aydın, tarihin

hangi döneminde, hangi toplumda, nasıl bir halka bağlı olduğunu belirlemek

zorundadır. İslâm toplumumuzun aydınının şu büyük yanılgıya düşmesi mümkündür:

Yani, bugün toplumun içinde din adına bir akıma sahip olan şeyi, kendi tarihinin ve

kültürünün gerçek dini olarak ele alması, sonra onunla savaşmaya kalkışarak inkâr

etmesi, dini toplumu 19. y.y Almanya'sının sanayi toplumuna uygun bir ideolojiye

çağırması ve toplumunda bozguncu bir rol oynaması mümkündür.

Bu aydın, İslâm toplumunda dinle savaşması yüzünden halkı, aydınlar kutbundan

yana korkutmakta, ürkütmektedir. Halk da din karşıtı aydının elinden kaçmak için,

görünüşte dini himaye ettiği sanılan bir takım gerici, bozguncu ve sömürücü

etkenlere sığınmakta ve bu şekil-

de halkın aydınla olan bağı kopmakta, aydın tek başına kalmaktadır.

Bugün İslâm toplumlarında aydınların inzivaya çekildiğini görmekte ve

hissetmekteyiz. Gerçekten aydm olan resmi kalıptaki bir "genç aydın", halka yol

bulamamaktadır. Onlarla konuşamamakta, sanki onlarla ortak bir dine ve kültüre

sahip değilmiş gibi, dilleri birbirine yabancı kalmaktadır.

Aydın bu bilince varmak zorundadır. Halka karşı olan, daima onların yazgısını

yöneten, halkı ve duygularım bugünkü yazgılarından iğfal edip, geçmiş meselelerle

kısırlaştırmak için dini keskin bir silah olarak kullanan, halkın somut bağlarını soyut

bir takım bağlara dönüştüren, din adına halkın dikkatini ölüm öncesi hayattan, ölüm

sonrası hayata çekerek, müslümanları rahat, özgür, müreffeh bir hayata sahip

olmaktan alıkoymak için, bu hayattaki ideallerini ölümden sonraki hayata

özelleştirmek amacıyla tahrif eden, sonuç olarak, insanların en büyük ruhi, düşünsel

güçlerini gerçek hayata doğru sevkeden bir dini, bütün gözleri, kulakları, gönülleri bu

hayattan alıp ölüm sonrası hayata yönelten bir şekle sokan, din adına, dünya hayatına

yönelmeyi bir tür çöküş ve bozuluş sayan, toplumda bir tür zahitlik, ahiretçilik

düşüncesi yayan bozguncu ve gerici etkenleri bilmek zorundadır aydın.

Bugünün aydını bütün bu etkenleri hissetmekte,

bilmektedir. Ama o kadar bilinçli

ve doğru bir şekilde değil. Bu yüzden aldığı netice.dinin halk içinde bozguncu bir

rolü olduğu, maddi ve somut hayatın çöküş sebebi olduğu biçiminde olmaktadır.

Gizli gerici güçler, bilinmeyen dış etkenler de bu güçlü durumlarıyla halkın ve

aydının aleyhinde birçok çıkarlar elde etmektedirler.

Aydın, taklitten ve meselelere yüzeysel bakmaktan sakınmalı ve halkın arasında

bugün var olan dinin donuk rolünün, toplumunun altyapısını kuran gerçek İslâm dini

ve kültürüyle ilgisi olmadığını, ortaçağın din karşıtı Hris-tiyanhğı'nın İslâm'ın

bugünü ve geçmişi için genelleştiri-lemeyeceğini anlamalıdır.

İslâm toplumunun aydını -dini ve imani açıdan inancı ne olursa olsun- kesinlikle ve

zorunlu olarak İslâm'ı bilmeli, tanımalıdır. İşte ancak İslâmı tanıdıktan sonra, ansızın

inkilabi, şaşırtıcı ve önceden kestirilemez bir hale sahip olacak, nasıl bir facianın

meydana getirilmiş olduğunu anlayacak, diğer aydınların hepsinin vakitlerini,

yeteneklerini ve dehalarını, halkı kötü başlangıçlarla nasıl yok ettiklerini görecek,

yanlış anlamalar, değişken davranışlar, akıl dışı bağlantılarla nasıl büyük bir felâkete

sebep olduklarını anlayacaktır.

İşin kötüsü şudur. Dini şu son iki üç yüzyılda ellerinde tutan onu bugün

gördüğümüz donuk ve alçalmış hale sokan kimseler ve zamanımızın, neslimizin

ihtiyaçlarını bilen ama dinin ne olduğunu bilmeyen aydınlarımız yüzünden sonuçta,

kendisini kurtarabilecek bir İslâm'a, kültüre ve tarihe sahip oldukları halde, kendisini

kurtaracak dini bir bilince ulaşamamıştır.

Aydın İslâm'la savaşıyordu, İslâm fikrinin inceliğini halkı uyuşturmak ve kendini

beslemek için aracı olarak görüyordu. Bu arada İslâm da tarihin derinliklerinde hapis

kalıyordu. Halk da kendi sınırlı ve donuk gelenekleri içine gömülüyordu. Aydın ise

halktan ayrı, yabancı ve nefret edilen biri olarak kalıyordu.

Batılı, hatta Doğulu aydın bilir ki, aslında Katoliklik, Budizm, Vedaizm, Laotsizm,

ruhları hayattan, somutluk-

L >,

tan ve gerçeklikten soyutluğa, ideallere, doğaötesine yönlendirmek isteyen bozguncu,

bireyselci düşüncelerdir. Bunlar hayatla bağı büsbütün koparmaktadır. Yine bilir ki,

aydın topluma güç, sorumluluk ve gerçeklik vermelidir. Ama bu aydınlar dini

kültürümüz ve özellikle özel bir tslâm anlayışı olan bizim şia mezhebimizin, o

düşünce ve dinlerle tamamen zıt olduğunu bilmezler. Bizim dinimiz onlarla yalnız

ortak yönleri olmamakla kalmayıp, tamamen zıttır aynı zamanda.

Aydın, Ortaçağ Hristiyanlık dininin ve bugünkü

avam arasında yaygın olan tslâm'm

eserlerinin birbirine benzediğini görünce, bu yanlışa düşmüştür. Sonra da İslâm'ın o

dinle benzer olduğu sanmış ve 19. y.y aydınları gibi onunla savaşmaya kalkışmıştır.

Bu yanlışı, o gerici etkenler yaratmışlardır.

Hristiyanlıkta, Protestan olan bir din düşünürü, 16., 17. ve 18. yüzyıllarda ne iş

yapıyordu? "Bu kilise, bu keşişler, Hristiyanlık dininin ilerici yönlerini görmezden

gelmişler, bizim için geri kalmışlık, zavallılık sebebi olmuşlardır çünkü zühde

yönelme, içe dönme, bireysellik ve doğaötesi ibadet ve inançları yaymışlardır"

diyordu. Yani Avrupalı aydın biliyordu ki dini bir reform ve bir Hristiyanlık

protestanizmi kurmak için Hristiyanlığm hareketli ve uyandırıcı yönlerini diriltmek

lâzım.

Ama İslâm'da ve mezhebimizde durum böyle değil, zavallılığımız, çaresizliğimiz ve

sorumsuzluğumuzun ağırlığı da durumun böyle olmamasından.

İslâm'da yalnızca toplumsal hayatı düşünen, yalnızca bu dünya toplumunun

bilincini, hareketini ve uyanışı düşünen çok ileri bir aydın gibi kimileri ortaya çıkmış,

İslâm'ın bütün boyutlarını, var olan bütün yönlerini "Kan

ve kılıç", "imamet ve adalet" adı altında iki sloganla özetlemişlerdir. Daima bu

tekrarlanmaktadır* Halk da bütün bu inançlardan geçmiş, yalnız ve yalnız Hüseyin'in

kıyamını biliyor, daima onu düşünüyor. Onun için bir şeyler hissediyor, ağlıyor, ağıt

meclisleri kuruyor, inancının temeli olarak "kan"ı kabul ediyor, dinini de o renkle

görüyor.

Öte yandan, İslâm Peygamberlerini (s) ve dini liderlerimizi bütün halk, yalnız cihad

ve kılıçla tanıyor. Bu dinin sloganı "adalet ve rehberlik"tir, bu dinin tarihi "kan ve

küıç"tır ama ortada niçin bir eser yok? Asıl büyük felâket budur işte. Meydana

getirilen kara mucize, istihmarcı bir petrokimya fabrikasında "kan"ı "zehir"e

çevirmek, "kan"ı "gözyaşı"na döndürmek olmuştur.

Onlara hatırlatıncaya kadar Kerbalâ'yı unutmadılar, ortaya koydular. Ama bu sefer

olumsuz etkisi olan bir şekilde kılıcı, İslâm tarihinin bir simgesi olarak ortaya

getirdiler ama bilgisiz müslümanın kendi kafasını yaracağı şekilde.

Ama aydın bu kara faciaya uğramamahdır, avam gibi aldanmamalıdır. Tamamen

dikkatli olmalıdır ki, ne Hint gibi ruhani, ne Çin gibi irfani, ne Yunan gibi felsefi, ne

Avrupa gibi askeri ve teknolojik bir kültüre değil, kendine özgü bir kültüre sahiptir.

Onun kültürü; kendisine hakim olan ruh, eşitlik ve adalet olan, imanın, idealin,

maneviyatın içice olduğu, hayat verici, güç bağışlayıcı etkenlerle dolu bir kültürdür.

Bütün bunlar, İslâm toplumunun, geri kalmış,

gelenekçi doğu toplumlarının, üçüncü

dünyanın muhtaç olduğu şeylerdir.

İşte bu yüzden, aydın, halkın hiçbir işine yaramayan yabancı kültürlerin eserlerini

çeviren birisi olmak yerine, bu

/

güçlü hayat veren ruhu bulup çıkararak, artarak ona yönelmelidir. Bu ruh, var olan

canlı kültürde, toplumun içinde, halkın duygularında mevcuttur, sıcacıktır,

hareketlidir.

İslâm, sosyal hayattaki fakirliği açıklamaya çalışan diğer dinlerin aksine şöyle

demektedir: "Fakirlik bir eve girdiği zaman, din diğer kapıdan çıkar" veya

inandığımız mektebin kurucusu olan Peygamber (s) şöyle demektedir: "Maddi hayatı

olmayanın manevi hayatı da olmaz". Sanki Proudhon konuşuyor!! Bugün bu dinden

çıkardıkları sonuçların ve "yoksulluğa ve talihsizliğe duçar olan kimsenin kalbi daha

temizdir, daha duyarlıdır, gaybi ilhamların doğması için daha iyi bir ortam olabilir"

dediklerinin aksine bir sözdür bu.

Boş midede hiçbir şey olmaz. Maddi ve ekonomik eksikliği olan bir toplum,

kesinlikle manevi yönden de eksik olacaktır. Ahlak, din adına söylenen şeyler, fakir

toplumlarda, tanrifçi, sözde geleneklerdir, maneviyat değildir.

Bir papanın çalışma yöntemi, "Ali"nin

yöntemiyle nasıl karşılaştırabilir. Bir yere

hakim olduğunda bütün maaşları birbirine karıştırmalarını, hazineden, toplumun,

askeri ve siyasi en büyük subayına üç dinar maaş vermelerini, aynı kişinin kölesine

de üç dinar vermelerini emretmektedir. Tasavvuru bile mümkün olmayan bir işi,

bugün hangi sistemde görmek mümkündür? Hangi toplum, hangi sosyalist sistem

bugün böyle bir işi kabul edebilir?

Bizim, bu dini oluşturan görüşleri, hedefleri ve yönelişleri ortaya koymamız ve

aydınlara, "siz, karşısında olduğunuz toplumun ve kültürün içinde, halkla iletişim

kurabilmek için ve din aracılığıyla onlardan uzaklaşmak için yalnız onlara

dayanmakla kalmayın. Hatta şuna da

166

iman edin ki, bu dinde var olan şey, halkı şimdiki zaman geçmiş zamanlara kovan,

yeryüzü hayatından ötelere götüren, toplumsal ve somut hayatın sıkıntılarından,

ihtiyaçlarından, arzularından soyut hayallere sürükleyen bir şey değildir. Bunun

unsurları cihad ve adalet üzerinedir. Dini, ekmek temeli üzerine oturtulmuştur, ahireti

dünya temeline kurulmuştur. Sahibi izzeti seven bir "Allah", peygamberi silahlı bir

peygamber, dememiz gerekmektedir. Adalet meselesi, yalnızca bu dinin usulünden

olmak üzere var olan bir mesele değil, onun tamamına hakim olan ruh, bütün

peygamberlerin risaletinin amacıdır.

Ali, arkadaşlarından Meysen'in hurma satarken, hurmaları iyi ve kötü olarak ayırıp

iki ayrı fiata sattığını görür, ona hiddetle şöyle der: "Niçin insanları, Allah'ın kullarını

sınıflara göre ayırıyorsun?" Sonra eliyle hurmaları birbirine karıştırır ve hepsini aynı

fiata, orta bir değerle sat" der.

Bütün ömrü sermaye ve sömürüyle savaşmakla geçen, ömrünü sömürücü sınıf

aleyhine vakfeden, kendisi bu yolda ölüp giden Ebu Zer'i, "Allah'ın mabedleri açlık

üzerine bina edilmiştir", "Ey açlığı, daima ilhama ve vahye uyan kimse" diye Saint

Paul'le karşılaştırmak mümkün değildir.

Eğer filozof veya tarihçiysen, dini canın nasıl

isterse öyle telakki edebilirsin. Ama

eğer bir aydın isen, zihni ve bilimsel bir görüşle dini mutlak bir şekilde göremezsin.

Dinine özgü toplumsal rolünü kendin bul, çünkü senin yanılgın bir yazarın yanılgısı

değildir, toplumsal bir liderin yanılgısıdır, toplumu özgür kılan birinin yanılgısıdır.

Peygamber varisinin, tarihteki peygamberlerin yolunu devam ettiren birisinin

yanılgısıdır.

özet olarak arzediyorum. Toplumumuzun sahip olduğu kültüre göre, olması gereken

aydını, sorumlulukları ve hedefleri tanımak, toplumsal çelişkileri toplumun içinden,

onun vicdanına ve bilincine aktarmak için

yapılan iş, aydının toplumunu

yönlendirme ve aydınlatmada sahip olduğu peygamberce sorumluluk, aydın olan

herkes işinin araç ve gereçlerini kendi toplumunun sosyal hayatından ve kendi

zamanından kazanmalıdır prensibi, ortak ölçü ve değerleri bilen evrensel aydınlığın

olmadığına inanmak yenilikçiler, yenilikçi (!) aydınlar tarafından gösterilen kaypak

iletişimlerinden elde ettiğimiz acı tecrübeler, bunun gibi Avrupalı aydınlar, taklitle,

işe dinle savaşmakla başlayan, halkın halk karşıtı en tehlikeli, en gerici şeylerin

eteğine sığınmasına sebep olan aydınların, yalnız ve yabancı kalışından edindiğimiz

tecrübelerle, aydın ne zaman topluma hakim olan ruha, yani dine karşı umursamaz

olsa, toplumun da kendi sorumluluğuna karşı umursamaz bir halde kalışı deliliyle,

aydın tarafından dine muhalefet edilmesinin, halkı bilgilenmekten, aydın neslin

aydınlatı-cılıklanndan faydalanmasından yoksun bırakması sebebiyle, yine aydının

sahip olduğu dünya görüşü ve bilgi hatırına, halkı uyandırıp bilgilendirmekte,

bilginlerden daha çok, en önemli, en kalıcı rolü oynayabileceği nedeniyle, halkın

kendisini irticadan, tehlikeden, kokuşmuşluktan, eskilikten ve perişanlıktan

uyandırması için aydından beklediği şeyler sebebiyle, yine İslâm kültürüne^ıakim

ruhun adalet ve rehberlik olduğuna, bu dinin diğer dinlerin aksine dine karşı din

savaşını, başka dini inkâr ettiğini ve onlara

inanmadığını bildirdiğine26 olan

inancımız sebe-

26. Kur'an'da kâfir denilen kişiler din dışı kimseler değildir. Şu ayete dikkat edin:

"Altın biriktirip, hazineler yığan ve Allah yolunda bunları infak etmeyenlere azabı

müjdele". "Allah'ın ayetlerini inkâr edip, haksız yere nebileri öldürenlere, insanlardan

adaletle emrolunanları öldürenlere elim bir

biyle, yine toplumumuzun din esası ve bugün bütün dünya insanlarının ideali olan bir

görüş üzerine kurulmuş olması sebebiyle, şehadet geleneğine27 sahiptir. Bu dinin

insanları, hiç bir zaman mağaralarda ve tapınaklarda çü-rümemişlerdir. Hepsi zulüm

zindanlarında ve savaş alanlarında şehadete

ermişlerdir.

Aydın, bu esaslara göre, bu toplumda, şu anda, halkı özgürleştirmek, onları hidayet

etmek, yeni bir aşk, iman ve coşku kazandırmak, zihinlere ve düşüncelere aydınlık

vermek, halkı cehalet etkenlerine karşı, hurafelere, zulme, çöküşe karşı uyandırmak

için, dinden başlamalıdır işe. Din, buradaki özel din kültürü, bu doğru ve düzgün

düşünce anlamınadır. Şu an var olan ve karşısında gördüğü din değil, aleyhine hatta

inkarına yeltenerek karşısında gördüğü din değil.

Aydın İslâmi bir Protestanizm kurmaya yönelmelidir. Böylece Hristiyanhk

Protestanizm'inin, Ortaçağ Avrupa-sım patlattığı ve din adına, toplumun yazgısını ve

düşüncesini donduran, durduran bütün çöküş sebeplerinin başını ezdiği gibi, acil bir

şekilde topluma yeni bir düşünce ve hareket bahsedebilecektir.

Elinde bir şey olmayan ve barış ve uyum Mesih'inden, özgürlükçü, sorumlu ve

dünyaya yönelen bir Mesih yaratmaya mecbur olan Avrupa Protestanizmin'in aksine,

azabı müjdele". Gerçek kâfirin kim olduğuna, ayetin sıralanışına bakınız. İnsanlar

arasında adaletin yerleşmesi ve eşitlik için çalışanlar, peygamberin yolunu, onların

yazgısını devam ettirenler olarak anılmış, onların safında sayılmışlardır. Adalete,

eşitliğe ve peygamberliğe düşman olanların karşısında hepsi aynı safta yer

almışlardır, işte bu, bu dinin, tarihi ve sınıfsal

telakkisidir." Dini yalanlayanı gördün

mü?".... 27. Bizim tarihimizde şehadet geleneği vardır, şehadet olayları değil.

168

169

?

LL

İslârhî Protestanizm, hareketle, aydınlıkla, heyecanla, sorumlulukla ve dünya

eğilimiyle dolu bir halk yığınına sahiptir. Kültürünün en temel geleneği, şehadet

geleneği, "insan" çaba ve telâşıdır. Adalet ve zulüm arasındaki savaşlarla aydınlatıcı,

sorumluluk getirici ve insan özgürlüğünü savunan kavramlarla dolu bir tarihi vardır.

Fıtratı bu unsurlarla dopdoludur.

Öyleyse aydının işe başlama noktası, toplumunu diriltmede, kurtarmada ve harekete

de geçirmedeki sorumluluğunun ilk noktası İslâmi bir Protestanizm kurmaktır.

Böylece:

1- Aydın, toplumumuzun büyük kültürünün azınlıklarını ortaya çıkarıp, arıtacaktır.

Çöküşe ve yığılmaya sebep olan maddeleri, enerjiye ve harekete çevirecektir.

2- Toplumda var olan sınıfsal ve toplumsal çelişkileri onun içinden alıp, sanat,

yazarlık, hitabet ve diğer sahip olduğu imkânların aracılığıyla toplumun vicdanına ve

bilincine aktaracaktır. Toplumsal bilinç kıvılcımını, aydınlatıcı bilgiyi, halkın

gecesine ve kışına saçacaktır. Bu Promete'nin

insana verdiği ilahi ateştir.

3- Birbirinden ayrı düşen, her gün daha da uzaklaşan aydın adası ve halk sahili

arasına, bir anlaşma, bilişme, dildeşlik ve yakınlık köprüsü kuracaktır. Böylece hayat

ve hareket için var olan din, hayatın hizmetine girecektir.

4- Din salahını, kendi güçlerini kullanmak için, yalandan bu silahı kuşanan veya

onu savunan etkenlerin elinden alacak, böylece muhalif gruba silahı bıraktıracaktır.

Halkı harekete geçirmek için gereken güce sahip olacaktır.

5- Dini bir rönesansla -yani hayat, hareket, güç ve adalet dinine dönerek- hem irtica

sebeplerini felç edecek, (aydmın

bugüne dek desteklediği sebepler) hem de halkı, uyuşturan, iğfal eden, çökerten

ve durduran şeyden kurtaracaktır. Aynı unsurları diriliş, uyanış, hareket ve

hurafelerle savaş için araç olarak kullanacak ve kendi gerçek kültürüne dayanarak,

doğumunu yenilemeye, kültürel kişiliğini diriltmeye yönelecektir. Kendi insani,

tarihi ve toplumsal kimliğini, Batı kültürünün hücumu karşısında belirgin hale

getirecektir.

6- Sonunda "İslâmi bir Protestanizm" hareketi meydana getirmekle, (özellikle itiraz

mezhebi olan, inancı, imamet ve adalet ilkesi, tarihi devamlı bir cihad ve şehadet

olan şia) halkın bugünkü uyuşmuş, taklitçi, oturmuş ruhunun üzerine, itirazcı,

eleştiren ve saldıran bir ruha dönüştürecek. Bu büyük ve yığılmış enerjiyi

toplumunun bünyesinden ve tarihinden çıkarıp arıtacak ve ondan, hareketli, ısındırıcı

maddeler alıp, topluma verecek, kendi çağını ve zamanı aydınlatıp uyandıracaktır.

İşte bu yüzden ben, siz öğrencilerimin arasında bulunan dertli bir öğretmen olarak,

tarihimin ve halkımın sıkıntılarının ve tecrübelerinin derinliklerinden çıkmış birisi

olarak, aydının yeni bir imana ermesini, halkın yeni ve coşkulu bir bilince

kavuşmasını ümit ediyorum. Çünkü halkımızın bilince, aydınımızın imana ihtiyacı

var.

ıiÜı

MM\\ i |yyjı H H

KENDİNİ BİLMEK IV

I

SORUMLU AYDIN KİMDİR?

Sorumlu aydın için var olan esas mesele, hatta meselelerin en esaslısı, tarihi

keşfetmektir. Fakat, acaba "sorumlu aydın" kimdir?

Aydın, ıstılahi anlamıyla filozoftan, bilginden, fakih-ten, siyasetçiden ayrıdır, tek

kelimeyle kendi konumunu hisseden yani, kendisinin dünyadaki, toplumdaki ve

tarihteki konumundan yana bilgili olan kimsedir. Tabiidir ki bu bağların her birinde,

bir şekilde, kendisini müteahhit ve sorumlu hisseden kimsedir.

Dünya ve kendisi bağlamında "nasıl olmak" sorumluluğu (Ahlak). Toplum ve

başkaları bağlamında "nasıl olmak" (Uygarlık). Tarih ve zaman bağlamında "nereye

ve nasıl gitmek?" (Gelişme).

Hem bu bilgilerin nisbi olması, hem de sonuç olarak sorumluluk sahasının sınırlı

olması doğaldır. Bir millet sömürgeci bir kudretin esareti altında yaşar. Sömürü,

sınıflar-üstü bir savaş meydana getirir. Askeri - siyasi emperyalizm (Batı'nın

Filistinde'ki empeyalizmi ve Siyonizm) Filistin milletini kurban eder. Vatanını o

bölgedeki askeri güç üsleri ve siyasi oyunlarının

merkezi haline getirir. Onun

saldırısı karşısında, köylü, işçi, küçük şehirli burjuva, ağa, sermayedar, din adamı ve

aydının yazgısı aynıdır. Ekonomik emperyalizm, bir ülkenin petrolünü, altınını,

kauçuğunu yağmalamaktadır. Sömürülen ülkenin sermayesini ayaklar altına almakta,

canlanmasına izin vermemektedir. Sadece kendileriyle ortak olan, işbirlikçi olan

kimse-

ler müstesnadır. Bunlar bir "zincir" oluştururlar, bir sınıf değildirler, bu durumda

işçiyi sömürmekte, canını çıkarmaktadırlar.

Bu şartlar altında "konuyu" anlamakta, facianın derinliğini kapsamını ve önemini

kendi varlığının derinliklerinde hissetmekte olan herkes aydındır. Bu facianın

giderilmesi için hayatından ve gücünden harcadığı şey ölçüsünde, kendi

sorumluluğuyla davranmıştır. Bu kişi her ne kadar bir mutaassıp, sağcı bir

muhafazakar, bir ağa, bir sermayedar veya büyük bir eşraf bile olsa farketmez.

Eşraftan olan ve eşraf olarak kalan bir sağcı olan General De Gaul'ün, Fransa'nın

işgal yıllarında, ordunun telaşa düştüğü, Fransızın esir olduğu, Fransız olmanın

hakaret sayıldığı yıllarda, sorumlu bir aydının parlak çehresine sahip olması bu

anlama gelmektedir.

Bazen yapılan hesaplar bozulmakta, tahminler başaşa-ğı dönmekte ve ilkeler

geçersizleşmektedir.

Fransız sultasına karşı, Cezayir milletinin inkilabi seferberliğinde "İslâm Alimleri

Topluluğu" ve "Cezayir Müslüman Öğrenciler Kurulu", köylüler ve aşiret reisleri

sömürüye karşı kıyam edilen kurtarıcı cephenin en önünde yer alırlar. Cezayir'deki

Komünist Partisi'nin devrimci Marksist üyeleri de, sahneye çıkmakla kalmayıp, sanki

bir sorumluluk yerine getiriyorlarmışcasına, şiddetle ve kesinlikle, resmi bir

bildiriyle silahlı mücadeleyi yasaklarlar. Hatta "Milli Kurtuluş Cephesi"ni, din

yobazlarının ve kavmiyetçi gericilerin oyuncağı, maceracılar olarak adlandırdılar.

Onların, İslâm'a çağıran Malik Faysal'ın parasıyla, Arab birliğine ve kavmiyetçiliğine

çağıran Abdünnasır'ın tahrikiyle, bir tür sonuçsuz ve gerici bir anarşizm

başlattıklarını iddia ederler. Onlara göre, bu aslında

devrim karşıtı bir eylemdir, tarihin ilmi akışına aykırıdır. Çünkü sınıflar

savaşma dayanan ilmi tarih görüşü, sömürülen bir ülkede sermayeci sınıfın

çöküşünden önce, sömürülen milletin kurtuluşunu muhal sayar. Çünkü, Batıda

sermayedar olduğu sürece, yoldaş Lenin'in sözüne göre, emperyalizm de onun en son

gelişme aşaması olacaktır. Bundan dolayı ilmi hareket çizgisi, biz Cezayirliler'in

Komünist Partisi'ni destekleyerek, Fransız işçi sınıfının sermayedarlıkla savaşına

yardım etmemiz şeklinde olmalıdır. Böylece

Fransız proleteryası hükümete geçip

komünizm, kapitalizmin yerini aldığında, sömürü de kendiliğinden yokolacak ve

Cezayir kendi kendine kurtulmuş olacak" derler.

Aydının ne derece nisbi, sorumluluğunun nereye kadar sınırlı olduğunu

görmekteyiz.

Bir milletin dış sömürünün zincirine bağlı olduğu özel bir zaman ve mekân sınırında,

sömürüye cephe alan, doğru bir seçim yapan, kahramanca hareket eden, fedakârlık ve

samimiyetle dolu inkılapçı bir ruha sahip, sorumlu aydının en yüce çehresine sahip

birisi ortaya çıkar. Ama, milli cephelenme, dış sahnede ortadan kalkıp o aşamayı

geçtiğinde, milletin bağımsızlığını ve

kurtuluşunu kazanmasından sonra, düşmana

karşı şekillenmiş olan ortak bir ruh ve vicdandan meydana gelen milli birlik, yerini iç

cep-helenmeye ve sınıfsal belirlenmelere verir. Bunun yanısıra gerici ve ilerici iki

eğilim birbiriyle çatışırlar. Çünkü dış sömürü ve milli esaretten sonra, zamanın

ortaya çıkardığı konu, iç sömürü ve fikri gericiliktir. Artık bundan sonra mazlum

halkın yazgısı toplum için bir mesele olmaktan çıkar. Bundan dolayı aydın için, o

yüzyılın iftihar kürsüsüne çıkmış olan ve milletinin kurtuluş yolunun anahtarı sayılan

o kahraman aydının sorumluluğunun bu çağda,

adalet yolunda halk için bir set haline dönüşmesi, sagıam bir kale olması

mümkündür. Çünkü bütün gerici, alçak, halk karşıtı güçler, zahmetkeş halk

yığınlarının ve nasipsiz halkının kanını emen güçler, onun sömürü karşıtı cephelerde

elde ettiği kişiliğin, nüfuzun, şöhretin, itibarın ve iftiharın borçlarına siperlenebilirler.

Sömürü düzenini, sınıfsal çelişkileri, gerici eğilimleri kendi maneviyat güçleriyle

sağlamlaştırıp, aydınlar bu durumu yok olma tehlikelerinden kurtarabilirler.

Bir çağda millet için, sınıf veya tür için var olan ve sorumluluk doğuran bir mesele

bağlamında aydının nisbi-yeti olarak anlamlandırabileceğimiz bu ilke, diğer konular,

için de geçerlidir.

Bunun gibi bir insan, görüşü, ruhiyesi, davranışı, irsi meziyetleri, eğitimsel, kişisel

ve sınıfsal hasletleri, özel dini ve kültürel özelliklerinin türü dolayısıyla, toplumun

macerasının bir aşamasında, sorumlu bir aydın telakki edilerek yer alır. Aynı

kimsenin, toplumunun tarihi aşamasının değişimiyle, cephelenmelerin ve dengelerin

değişimiyle -kendisi bir değişime uğramaksızın- konumu yok olabilir. Sonuçta halk

karşıtı bir rol alır. Bir insanın iki farklı toplumdaki tek konumunun, iki çelişik görev

üstlenmesi mümkündür.

Maneviyatçılığa, ahlaki yetişmeye, maddi hayattan, güç istemekten ve ekonomi

düşkünlüğünden kaçınmaya, tüketim uygarlığıyla savaşmaya çağıran bir düşünürün

sözleri bir çağrı değil, şiir ve felsefedir. Bu ancak onu, kendi çevresine (toplumsal ve

tarihi konumunda) zamanını ve yerini oluşturan gerçekliklere oturtup üzerinde

yargıya vardığımız zaman "çağrıdır." Çünkü aydın için daima "nerede ve ne zaman"

soruları mevcuttur. İşte bundan dolayı, böyle kutsal bir davetçi, tüketimin, lezzetin,

cinselliğin,

paranın ve gücün, insanın hayat yollarını tıkadığı, uygarlığını ve düşüncesini

batırdığı Amerika'da, hiç kuşkusuz Mesihvari bir davetçidir. Ama aynı davetçi

Hindistan'da yalnızca "Deccal" olabilir.

Hüküm, anlamsız bir reçetenin iyi veya kötü oluşuyla ilgili, onu hastanın hastalığı

açısından değerlendirmek gerekir.

Her aydının yakasına yapışan en büyük aldanış, geçici, nisbi ve konumsal olan

gerçekleri, ülküleri ve cephe-lenmeleri mutlak, ebedi ve evrensel saymaktır. Böyle

bir aldanış, insanı, toplumu ve zamanı daima hareket ve değişimde gören, şartların

çeşitliliğini, ihtiyaçların değişimini, cephelerin ve yönlerin ayrılışını, ister istemez

itiraf eden bir aydın için bağışlanır gibi değildir. Çünkü hakikati tanıyan bir

kimsenin, batıla düşmeye hakkı yoktur.

Bir toplumun sömürüyle çatıştığı, özel ve tarihi bir dudumda, tek sorumluluk; milli

birliğe dayanan, bütün güçlerin, eğilimlerin seferber edilmesine, sınıfsal ve düşünsel

bütün farklı cephelerin ve yönlerin hareketsiz hale getirilmesine dayanan kurtarıcı bir

savaşa girişmektir. Bu yolda olmayan hangi düşünce ve hizmetle uğraşılırsa

uğraşılsın, geçersizdir ve ihanettir.

Bu durumda, bütün düşüncesini, ruhunu, hayatını ve ülküsünü, kurtarıcı savaşta,

sömürünün kovulması ve toplumun bağımsızlık kazanmasında özetleyen sorumlu ve

mücahit aydın, eğer toplumunun bütün düşüncesi, ruhu ve hayatının, daima,

sömürüden kurtulma ve bağımsızlığa kavuşmakta özetlendiğini düşünürse, dar

görüşlülüğe ve uygunsuz durumlara düşer. Çünkü başlangıcı son, aracı hedef olarak

görmüştür.

178

179

I

Bugün kendisine yönelinmeşi ve herşeyin uğruna kurban edilmesi gereken biricik

hakikat olan onun çağrısı, sloganı ve risaletinin, milletin kurtuluşundan ve sömürüyle

savaş aşamasının geçilmesinden sonra, parlak bir döneme ait altın kelimeler olarak

tarihe yazılması, onların eğitimsel unsurlar, kültürel sermayeler ve tarihi övünçler

sayılması doğaldır. Bunların tekrarlanması, güçlendirilmesi ve kendilerine

dayanılması, bir davet, seferberlik ve günün meselesi olarak, halkın oyalanması,

başının bağlanması, uyuşturulması ve

aldatılması, bugünkü aşamada var olan şeyden

iğfal edilmesinden, yeni çağda davetin sloganı, aydının risaletinin başlığı, halkın

hareketi ve eylemi olarak yer alması gereken konunun inkârından başka bir şey

değildir.

Yeni çağın, yeni bir bölümün konusuna yönelmek de

böyledir. Bağımsızlığın kazanılmasıyla yabancı sömürü

nün kovulmasından sonra, içinde milliyetin en yüksek, en

övünç verici görkem, kudret, birlik, samimiyet, fedakâr

lık, şehadet ve hayret verici kahramanlıkların görüldüğü,

sloganlı, edebiyatlı, dilli, duygulu, cephelenmeli, özgür

lükçü savaşın özel bağlarının kurulduğu bir yüzyıl geçi

yor. Ortak düşmanının tehlikesinden, yabancı ve

işgalcilerin sultasından kurtulan millet evine dönüyor. Şim

di, haklılara ve haksızlara gitme, ayrıcalıkları, çelişkileri,

tekelleşmeleri, zorbalıkları görme, bu evdeki kökleşmiş dü

zene itiraz etme zamanı. Bu ev ki, bir grup çalışmadan yi

yor, bir grup çalıştığı halde yiyemiyor. Ali'nin deyimiyle:

"Onların elleriyle topladıklarını,, bunlar ağızlarıyla yutu

yorlar." ? '

Bu aşamada mesele başkalaşıyor, dolayısıyla sorumluluk da. Aydın için ister

islemez bir başka konu ortaya çıkıyor. Bu durumda, önceki aşamanın aksine, aydın,

öncelikle toplumsal zamanın gerektirdiği yeni bir düzenlemeyi hazırlayan, kendi

safını bilinçlice seçen, bütün maddi ve düşünsel gücünü, ilmini, toplumunun bu tarihi

aşamasında sloganlaşan ve ülküleşen şeyi gerçekleştirme yolunda ortaya koyan

kimsedir. Bu insanların kardeşçe yaşayabileceği bir sistemin yerleşmesi için sınıfsal

sömürüyle savaşmaktır. Bir toplumda kardeşçe yaşayabilmek ise, "eşit hayat" esası

dışında mümkün değildir. Çünkü, çoğunluğun çektiği eziyet, azınlığı zengin yapan,

temeli rekabete, çıkarcılığa, daha çok istemeye ve hırsa dayalı, insanları zengin ve

yoksul olarak iki düşman bölüme ayıran, bir sınıfı diğeri tarafından sömürülen ve

kullanılan, insanoğlunun akbabalar gibi leşlerin üzerine üşüştüğü bir hayat ortamı

yaratan bir ekonomide, öğütle, ayetle, rivayetle ahlak oluşturulamaz.

Sınıf düzeninde, sömürü ekonomisinde, bireysel mül-kiyetçilikte, din kardeşliği,

milli birlik, insani eşitlik gibi sözler yalnızca şiir yazmaya veya nesir yazıp

konuşmaya yarar edebi mazmunlardır. Sınıfsal şirke dayalı bir toplumda "tevhid-i

ilâhi" yalnızca "nifak" için kullanılabilir bir kelimedir.

Bundan dolayı, bu aşamada aydın; düşüncesinin

bütün ufukları ve ilgisi, ülküyle ve

inkılabi aşkla dolu olan, sorumluluğunun bütün alanını sınıfsal tevhid için cihadla

dolduran kimsedir.

Ama, acaba tarihin hareketi, daha doğru bir deyişle, insan türünün gelişim seyri, bu

aşamada duracak mıdır? Sömürü ye sömürgecilik insanın gelişimi yolundaki

setlerdir. Engeli kaldırmayı, amacı bulma saymamız, hayatın şartı olan sağlığı da

hayatın amacı görmemiz, dar görüşlülüktür.

181

180

Tarihin kesin hareketi bizde şu imanı ve yakini (kesin bilgiyi) meydana

getirmektedir: İnsan tabiatın cebrinden bilimin

gücüyle, sömürünün zincirinden

milletlerin kurtuluş savaşıyla, sömürgecilik savaşından da inkılabın be-reketiyle

kurtulur. Tarih kervanı bu aşamaları zaferle geride bırakacaktır. Kervanla yanyana

buraya dek gelen bir ideoloji, eğer buradan itibaren kervanı bırakırsa, kü-çülürse,

aksamaya başlarsa, bundan sonra artık söyleyecek bir sözü olmazsa, hiç kuşkusuz

sınırlı ve geçici bir ideolojidir. Bu ideolojiye yaslanan bir aydının da, "günün aydını"

olması ve sorumluluğunun, insanın sosyal gelişim tarihinin bir aşamasıyla sınırlı

olması doğaldır.

Nitekim, milli bir ideolojisi olan, sömürü karşıtı savaşım aşamasının öncü aydını,

sömürü karşıtı savaş aşamasında eski bir unsurdur, zamana yabancıdır. Sloganı

eskimiştir; coşkusu, heyecanı boşunadır, dili unutulmuş bir dildir. Artık geçmişe ait

bir çehredir. Yeni cephelen-melerde, gerici ve halk karşıtı bir etken olma sınırına dek

düşmesi mümkündür. Sınıfsal ideoloji temeli üzerine düşünen ve hareket eden,

sömürü karşıtı savaş aşamasında inkılapçı olan bir aydın, bu aşamanın geçilmesinden

sonra, tarihin hareketinde "aşamadan uzaklaşan" ve "kervandan geri kalan", kendi

kendilerinin kurbanı olan kahramanların yazgısına sahip olacaktır.

İnsanın hayatından cehalet, zulüm ve cebr kovulduktan sonra, ortaya gelen şey

hayatın ne olduğudur? Hayat ne olmalıdır, nasıl

olmalıdır?

Kervan, cehaletin karanlığından çıktıktan, haramilerin ve yol kesenlerin saldırılarını

defettikten, bireysel ve toplumsal bilinci, insani düzeni ve adilane ilişkileri bu

kervana yerleştirdikten sonra, her şey son bulmuş değildir.

Belki her şey yeni başlamaktadır. Yoldaki engelleri kaldırmak hiç bir zaman, yolun

sonu değildir. Bu doğru bir hareketin başlangıç noktasıdır. Bugün, aydınlığa erişen

bir insan kurtulmuş, hayatını da kurtarmış, yeniden esenliğe kavuşmuş. Hiç

kuşkusuz, meselelerin en önemlisi ve en hayatisi olarak, -artık geçici, sınırlı ve

konumsal olmayan, mutlak, ebedi ve varlıksal olan mesele- bundan sonra tarihin ne

tarafa doğru hareket ettiğini bilmek olarak görmektedir. Yani hangi yönü seçmek

gerekmektedir? Varlık ve hayat ondan ne istemektedir? Mesele budur.

Yalnızca "günün aydını" olmak istemeyen, sorumluluk dairesinin, tarihin belli bir

sosyal konumunda sınırlı kalmamasını ve zamanın bu aşamasında görevinin sona

ermemesini isteyen aydın, varlığı kapsayan, "insanı" bütün türleri içinde ve tarihi

genelliği içinde yorumlayan, onun gelişim hareketini ta sonuna kadar izleyen yeni bir

ideoloji aramak zorundadır. Şunu da biliyoruz ki, insan esasen ancak bu genellik

içinde bir anlam kazanabilir. Tarih bu hareket içinde tanınabilir. Geçici ve konumsal

düşünmek, bununla hareket etmek; en keskin

zekalı aydını, sorumlulukların en

halisini ve ilmi çözümlerin en akıllıcasını bile hatadan beri kılmaz.

İdeoloji eylem için bir araç değildir. Tam aksine, ideolojinin gerçekleşmesi için

eylem bir araçtır. İdeoloji ilk aşamada, gerçekliği tanımaktadır, sonraki aşamada

değerin yaratılması ve sorumluluğun keşfidir. Gerçeklik ise, ancak kendi genelliği,

bütünlüğü ve sürekliliği içinde tanınabilir.

Aydınlık, (aydın olma) ne felsefedir, ne bilim, ne fıkıh, ne edebiyat, ne de sanat.

Aydınlık tek kelimeyle "hidayet ilmi"dir, bir tür nübüvvettir aydınlık, ne felsefe gibi

zih-

183

niyet tüfetır, ne bıhm gibi eşyanın suretim ve bağlarını zihinde olduğu gibi gösterir.

Aydınlık "oluş" bilimidir; insanın "varlık bilincinden" beslenen "yol"dan haber

vermektir. Bu yüzden kendi zatında "çağrı" ile beraberdir ve tabii "sorümlulukla"da.

İdeolojiden, böyle derin bir telakkiyle ve böylesi geniş bir yelpazede söz etmek

gerekir. İnsanı varlığının bütün boyutlarıyla ortaya koyan ve tarihi bütün toplumsal

aşamalarında takip edebilen bir ideoloji.

184

SORU VE CEVAPLAR

S- Sayın Doktor acaba bugün Cezayir'deki Fransız sömürüsü yok olmuş mudur,

olmamış mıdır?

C- Evet olmuştur.

S- Pekala, onlar şimdi nasıl bir sisteme göre davranmaktadırlar?

C- Onlar bir tür kendine geliş haline varmışlardır.

S- Acaba orada İslâmi bir sermayedarlık var mıdır?

C- İslâmi sermayedarlık diye bir şey anlamsızdır.

S- Herhalde onların bir felsefeye göre iş yapmaları gerekiyor.

C- Genellikle bu inkılapların hepsi, başarılı olduktan sonra, dünyadaki yönlerini

yitiriyorlar. Bir tür kendine eğilme meydana çıkıyor. Üstelik bu da, geçmiş boyunca

yıkılanları yapmaktan ibaret. Onlar için var olan

zorluklar bizim için tasavvur

edilebilir şeyler değildir. Onların yüzyüze geldikleri zorluklardan birisi, sömürünün

onları bir "tek kültür" haline sokmasıdır. Çünkü sömürü, bütün dünyayı kendi tarlası

saymaktadır. Bu yüzden de, bu mahsul her nerede daha iyi yetişirse oraya ekmiştir.

Örneğin Kuzey Afrika'da, güneşin bol olduğunu toprağın da iyi olduğunu görünce,

şarap üretmek için üzümünü dikmiştir. Bundan dolayı Kuzey Afrika'nın tamamı,

Fransa'nın şarap üretimi ve Avrupa'ya ihraç için bir üzüm bağı haline gelmiştir.

Çünkü hem tüketici vardı, hem de şarabı hepsinden daha iyiydi. Şimdi, alkol bile

içmeyen bir Af-

rika toplumu kendine dönmüştür, bütün bu bağların ve tarlaların vebali kendi

boynundadır. Bu bağların hepsini yok etmesi gerekmektedir. Bu şarap bağlarını yok

edebilmesi, sonra toprağı yeniden boşaltıp kazması, tarımsal üretimine sıfırdan

başlaması ve kendi iç ihtiyacını karşılayabilmek için "buğday" ekmesi ne kadar çok

sermaye ve zaman harcamayı gerektirmektedir. Çünkü Fransız kendi dünyevi ihtiyacı

için o bağı vücuda getirmişti, şimdi bu Afrikalı kendi iç ihtiyacına göre buğday

ekmek istiyor, pamuk ekmek, arpa ekmek, kimyon ekmek, hasılı her şeyi ekmek

istiyoruz. Bu tarımsal üretim sisteminin kendisinin, başka bir tarımsal üretim

sistemine çevirilmesi için yıllarca zaman gerekmektedir. İşte o zaman ne yapacağına

bakmaktadır. Biz bunu, bu şekilde görmezden gelip Afrika'nın, Asya'nın, Latin

Amerika'nın meselelerine, dünya sömürüsü meselelerine mi yöneldim, yoksa kendi

işimize mi? Bu, ikincisini seçmiştir. Elbette şimdi orada bulunan bu efendi, önceleri,

Kuzey Afrikalı Müslüman Öğrenciler Kurulu'nun üyesiydi, onların kurucularından

ve liderlerindendi, bu çizgiye geldikten sonra, işin ortalarında yani 1955-1960

yıllarında Fanon'un ve onun mektebinin etkisi altında kaldı. Bu durum dünya aydını

için büyük bir ümitti: "Bumedyen Fanon'un etkisi altındadır". Fanon yok olup, iç

anlaşmazlıklar meydana gelince ve duruma

kendisi hakim olunca, ayağım

milliyetinin ve ülkesinin eteğine doladı. Yani evrensel mesajını, milli mesajıyla

değiştirdi.

S- Bu ürün değişimi ve buna benzer meseleler kaç şekilde meydana gelebilirler?

Örneğin sermaye koyuculuğu Cezayirliler eliyle olur mu?

C- Hayır onların sermayedarları yok.

S- O halde, belli ki bir felsefeye göre çalışıyorlar? C- Evet, orada bütün büyük

sermayeler millîleştirilmiş-tir, örneğin bu devrede, bir kaç yıl önce genel bir hamamı

bile millileştirdiler. Orada tek bir banka bile yoktur.

S- Halk, niçin tek ortaklık akımı gibi akımlarda

öğrencilere eşlik etmiyor?

C- Çünkü millet öğrencilerin ne dediğini, öğrenciler de milletin ne dediğini

bilmiyorlar. O, bir sıkıntı yüzünden inliyor. Onun pazarda veya kaldırımda yürüyen

bana kesinlikle meçhul olan gizli bir derdi var. Karşı taraf feryat edip haykırdığından,

ona hak vermem mümkün. Fakat onunla o derdi paylaşmıyorum, çünkü derdinin ne

olduğunu bilmiyorum.

S- İyi ama, Fransa'da neden böyle değil? C- Çünkü orada ben onu tanıyorum. Orada

öğrencinin halkla asla bir ihtilafı yok. Doğu ülkelerinde öğrencilerde bir burjuvazi

çehresi var. Giyinişi bile tamamen belirli, halktan daha iyi, daha iyi süslenip

püsleniyor. Oysa, Fransa'da bir otele girip "oda var mı?" dediğimizde hayır diyor.

Hiçbir tane yok mu dediğimizde ise, hayır yalnızca tek bir öğrenci odamız var diyor!!

S- Acaba Meşhed'ten bir haber yok mu? C- Hayır. Meşhed'ten İmam Rıza

öldüğünden beri yeni bir haber yok!

S- Kisrevi'nin yaptığı iş hakkında bir açıklama yapar mısınız?

C- Evet. O, 1942-1946 yıllarında dinî meseleleri ortaya koydu. Oturduğumuz evde -

örneğin bu yurtta- bir anda kütüphane tutuşur, ateş yayılır ve bu durumda eğer hepi-

miz oturur veya cemaatle namaza durursak, ya

da kitap okuyup başka bir hüner

yaparsak ihanet etmiş olmaz mıyız? Sözün coğrafyası tek bir söze uygundur. Herkes

her ne söz söylerse söylesin, mutlak hakikat bile olsa yanlıştır.

S- Özür dilerim, bu manayla acaba diğer bütün işler yok oluyor mu?

C- Sakın ha! Yaptığı diğer işler de bu gözönüne alınarak bunun çizgisinde

olmalıdır, eğer ona engel olursa yanlıştır. Örneğin İslâm'da cihad olduğunda oruç

yoktur. Tebük savaşıydı (neredeydi bilmiyorum) peygamber sahabesinden bir kaçına

kırbaç vurdu, Ramazan ayıydı ve hepsinin oruçlarını bozmaya izinleri vardı. Ama

bunlardan bazıları biz orucumuzu bozmayız dediler. Bfz iftar oluncaya kadar şuraya

uzanacağız. İşte o zaman uyansınlar diye Peygamber (s), bunlardan bir kaçının

ensesine kırbaç vurdu.

S- Ya namaz hakkında?

C- Savaş zamanı "korku namazı" vardı. Korku namazı şudur: Bir bölük cemaatle

namaz kılar ve bir diğer bölük nöbet tutar. Sonra nöbet tutan bölük namaz kılar diğeri

nöbet tutar. Buna korku namazı adı verilir ve savaş zamanına aittir. Bu da gösteriyor

ki daha büyük bir ilke varken, küçük olan ilke nehyolunur veya onun çizgisinde

bulunur ve ona engel olmaz. Eğer ona mani oluyorsa bu çıkarılır.

İmam Hüseyin, Hac merasiminde Mekke'ye girer. Bütün insanlar Kur'an'ın emri

gereği, Kabe'nin etrafını tavaf ederler. İmam Hüseyin tavafın ortasında, tavafını

bozar ve dışarı çıkar. Bu ne demektir? Yani eğer bir merasim engel olursa, eğer özel

bir iş yapılması gereken yerde, başka bir iş yaparsak, yeptığımız diğer iş her ne kadar

da doğru olsa, boş yeredir.

S- Sayın Doktor, buyurduğunuz insani ve zamanı coğrafyanın etkenleri insandır,

toplumdur. Siyaset de var mıdır?

C- Hayır. Ben, sözün coğrafyası dedim. Bilimsel meselelerde her sözün bir mantığı

vardır. Ya haktır, ya batıldır. Toplumsal meselelerde, sözün kendi mantığından

başka, sözün coğrafyası, yani zamanı ve mekânı da önemlidir. Bazen doğru bir söz,

özel bir zaman ve mekânda doğruyu getirir. Bundan dolayı sözün coğrafyasına

bakmak gerekir. Tarih gösteriyor ki, bir dönemin ve bir toplumun çok ileri

mekteplerini, özel bir başka dönemde başka bir topluma götürdüğümüzde, bu o

toplumun yok olmasına ve çökmesine sebep olmuştur. Yani öyle çok mektepler

vardır ki, örneğin 14. ve 15. y.y'da Avrupa'da çok büyük insani etkileri olmuştur,

onların birliğine ve ilerlemesine sebep olmuştur. Ama aynı sözü, başka bir dönemde

başka bir toplumda, o toplumu bölmek, ayırmak ve zillete düşürmek için

kullandıklarını görmekteyiz. Oysa söz aynı sözdür.

S- Zamanın ve mekânın coğrafyası uygun

değilmiş, bunu da söylediniz. Pekâla,

şimdi coğrafyanın kendisini nasıl tanımlıyorsunuz?

C- Coğrafya bilimsel bakımdan değil, toplumsal bakımdan zaman ve mekânın

şartlarından ibarettir.

S- Toplumsal bakımdan zamanın ve mekânın şartlan halkın siyasetini ve kültürünü

de kapsamakta mıdır?

C- Evet. Bütün bu etkenler vardır. Bütün etkenler, birlikte özel şartlan hazırlarlar.

Örneğin arzettiğim gibi Milliyetçilik, (Nasyonalizm) benim inandığım bir mekteptir,

ama özel bir dönemde ve özel bir durumda.

Milliyetçiliğin 14. ve 15.y.y'da Ortaçağın

yokoluşuna, Avrupa'nın birleşmesine, güçlenmesine ve uygarlaşmasına sebep

olduğunu görüyoruz. Aynı Milliyetçilik, 8. ve 9. y.y İslâm toplumlarının İslâmi

birliğinde, İslâmın tefrikasına ve doğulu gücün parçalanmasına, Avrupa ülkelerinin

İslâm ülkelerine tasallutuna sebep olmuştur. Yani o milliyetçilik, İslâm'ı, Avrupa'yı

fethetmekte olan İslâm'ı parça parça yaptı, her parçasını bir lokma yapıp Avrupa'nın

eline verdi. Bu filmde Arap Lawrence'in milliyetçilikle ne yaptığını gördük.

Avrupa'dalVoltairler'in izlediği milliyetçiliğe doğuda Arap Lawrence'in taraftar

olduğunu görüyoruz. Milliyetçilik sonuca ulaştıktan sonra, bu İngiliz'in

(Lawrence'in) gelip milleti (nasyon) yediğini, sonra da çekip gittiğini gördük!!

Öyleyse milliyetçiliğin nerede ortaya çıktığını görelim, ne için, kimin için, onu kimin

ortaya çıkardığını görelim. Bizim milliyetçiliğin iyi veya kötü oluşuyla bir işimiz

yok, sadece kim, nerede ve nasıl bunu çıkarıyor, ne için ortaya atıyor onu görmeliyiz.

Öyleyse milliyetçilikle, milliyetçiliğin farkı, onu ortaya atan kişilerdedir, bunu ortaya

atmaktan beklenen amaçlardadır, düşüncenin kendisinde değil. Milliyetçilik, daima

doğru olan bir kanun gibi değildir ki. Ben, bize yapıcı ve genel bir bilgi vermesi için

fikri ve ideolojik meselelerin ortaya konulması gerektiğine inanıyorum. Çünkü eğer

olayları örnek olarak ortaya koyarsak, yüz tane

olay da tanımış olsak, yüzbirinci

olayı yeniden birinin bize anlatıp, tahlil etmesi gerekir.

S- Belki, hakkında konuşabileceğimiz yeterince önemli

bir olay vardır?

C- Elbette, ama önem kazanan her şey hakkında konuşmak mümkün olmuyor.

S- Ortaya koyduğunuz sözün coğrafyasını tanımak için önceden bilgi gerek. Bunc, n

dolayı sahip olduğumuz eğitimsel ve toplumsal sistemi yani bugün var olan durumla,

kendini tahsilli sayan bir kimsenin, sahip olduğu öncül araçlarla konumunu iyice

algılayıp algılayamadığını nasıl teşhis edebileceği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bunun yalnızca bizim ezberlediğimiz şeylerden oluşan bir takım söz ve çıkarımları

yanlış tanımamız olduğunu düşünmüyor musunuz?

C- Evet. Aydınlığın risaletinin talihsizliği ve zorluğu da budur zaten. Eğer bu

olmasaydı, biz oluştuğumuz şekilde, öğrendiğimiz ve kitap okuduğumuz şekilde,

aynen böyle hakikate ulaşırdık. Madem ki buna ulaşamadık, karşımıza şu sıkıntı

çıktı.

Hakikati nasıl algılayacağız o halde, nasıl anlayıp, nasıl tanıyacağız? Bizim için var

olan mesele şudur. Biz, ne Avrupa'nın ilerici kitaplarını okumakla aydın olabiliriz ne

de öğrendiğimiz kültürel, yönetsel ve idari bilgilerle. Pekâlâ, üçüncü yol nedir acaba?

Üçüncü yol şudur: Ben öncs yolu kaybettiğimi hissetmeliyim, bildiğim şeye karşı

inançsızlığımı hissetmeliyim. Ben de Descartes'e benzer bir şüphe oluşmalı, sonra

toplumun üzerine düşünmeli ve öğrenmeliyim, yani sınıfı sosyalist toplumbilime

veya 19. ve 20. y.y'ın toplumbilimine göre tanımlamak ve bizim bu sınıf tanımına

göre kendi toplumsal sınıflarımızı tanımamız yerine, Avrupalı toplumbilimcilerin

sözlerinin tercümanı olmak yerine; kendi toplumumuza karşı bilgili, görücü, uyanık

ve araştırıcı olmalıyız. Daha sonra, kendimize ve toplumumuza, sıkıntılarımıza ve

kendi çözüm yollarımıza olan bilgimizi daha iyi tanımak için, zenginleşelim, ide'-ler

alalım. Avrupalı düşünürü kendimize bir sembol

ve bir öğretmen olarak almak

yerine, bizim dertlerimiz, toplu-

192

193

mumuz, tarihimiz olan doğulu veya Afrikalı, Asyalı düşünürleri kendimize öğretmen

veya ilham kaynağı sayalım. Ben aydın olarak, eğer Fransızca biliyorsam, Sartre

yerine Fanon'u tanımalıyım, İngilizce biliyorsam, Bertrand Russell yerine Sunkur'u

tanımalıyım.

S- Fakat burada başka bir güçlük daha var. Bu yöntemimizle ilerliyoruz, bir ihtiyaç

hissettiğimiz zaman yani, ihtiyaç hissetmemiz gereken o sırada çok geç oluyar. Bu

duygunun daha çabuk elde edilmesi için hangi

önerileriniz ve çözüm yollarınız var?

C- Ben hiçbir zaman kısa zamanda sonuca ulaşmak için telaşlanmam. Yalnızca,

sonuca ulaşma yolunu doğru seçememiş olmaktan ızdırap duyarım.

S- Bu doğru, ama ihtiyaç hissetmeyen kimse yola da düşmez.

C- Eğer ihtiyacını hissetmezse -ki asla bunu söz konusu bile etmez- gider golf

oynar.

S- Bu da doğru, fakat ihtiyaç hissetmemesi, gerçekten ihtiyaç hissetmek istemiyor,

demek değldir. Belki çevre onu hissedemeyeceği bir şekilde yetiştirmiştir.

C- Öyleyse o bir aydın değil, aydının üzerinde çalışabileceği bir hammaddedir. Yani

aydın onu dertlendirecek, sıkıntıya sokacak, kendini bilen, düşünen ve çalışan biri

olmaya zorlayacaktır. Biz, aydının nasıl kendi rayına oturacağı, yönünü nasıl

seçeceği meselesinden söz ediyoruz. Bugün aydınlarımız bir dağınıklık,

parçalanmışlık içinde-irler. Kendisinden ışık saçan bir pencereden başka -ki bu

encere Avrupalı aydınların eserlerini çevirmektir- aydıncığa doğru hiç bir pencere

görememektedirler. Üstelik bu tek pencere, yolun gitmediği taraftadır. O pencereyi

kapatın

demiyorum, o pencereyi kendi durumumuza benzeyen bir manzaraya doğru

açalım diyorum. O pencere bize, Fransız Devrimi, Ekim Devrimi, Avrupa'nın

sermayedarlığı, burjuvazisi ve proteletaryası, sol ve sağ partiler ve Avrupa merkezi

hakkında bilgiler veriyor, oysa bunların hiçbirisi bizim için güvenilir bilgiler değil.

Ama Fanon: "İnsani şahsiyetimize ve kendimize, aslımıza dönelim. Avrupa'nın

oluşturamadığı insanı yaratalım, ne Amerika, ne de Avrupa'ya benzeyen üçüncü bir

Afrika kuralım" dediğinde, bu söz benim için bir derstir. Yine o "köylülerin her yeni

şeye karşı direnişleri bizim sandığımız gibi gerici etkenler değildir. Belki aydının da

üzerine eğilmesi gereken sömürü karşıtı ilerici bir etkendir." dediğinde, bu aydınımız

için yeni bir eğitim, yeni bir derstir. Ama ben, Avrupalı aydını kendime ölçü olarak

aldığım zaman, köylere gidip, bir köylünün

benden kaçtığını, onu aydınlatmak

istediğimde, onu tedavi etmek istediğimde kaçtığını görünce, bunlar gerici

etkenlerdir, vahşilerdirler, insan görmemişler diyorum. Bu durumda benim halk

yığınlarıyla olan temasımın türü, Fanon gibi, Sartre gibi düşünüyor olmama göre

farklılık göstermektedir. S- Bu, köye hangi elbiseyle girmiş olmanıza bağlı. C- Ben

de bunu söylemek istiyorum. Oraya şu elbiseyle git diye, Fanon söylemeli bunu

bana. Eğer ben Sartre'-ın veya Marks'ın elbisesiyle gidersem, köylü kovar beni. Bu

yüzden hangi aydına ve hangi düşünüre dayanmam gerektiğini iyi görmeliyim.

Elbette onların bir taklitçisi olarak değil, sadece yöntemlerini almak suretiyle. Yani

onun toplumunda nasıl çalıştığına, köhnemiş gelenekçi bir toplumu, doğulu veya

Afrikalı bir gerici halkı nasıl, ilerlemeye yönelmiş, yapıcı bir bilgi uyanışına

getirmiş, ona bakmalıyım. Yöntemi vardır ve ben o yöntemi kendi top-

lumuma uyguluyorum. Ama Batı'nın yöntemi, ilk yöntemde olsa, başarıya ulaşmış ve

toplumunu sonuca ulaştırmış da olsa, benim için izlenebilecek, taklit edilecek bir

yanı olamaz.

S- Siz, şu anda elde ettiğiniz şeylerin yani, sahip olduğunuz akide ve ideali, bu tür

tahsillere, özellikle çocukluğunuz ve

gençliğinizde elde ettiklerinize borçlu

olduğunuza inanıyor musunuz?

C- Evet, pek çoğunu. Ama şunu kabul etmiyorum. Yani bu eğitimi gören herkesin

benim düşüncelerime ulaşacağını kabul etmiyorum. Çünkü ben o zamandan beri bir

takım dersler okudum. Oysa şimdi onların hepsi benim karşı safımdalar.

S- Aynı dersleri tekrarlasınlar, demek istemiyorum, fakat şu da var ki, şu an

herkesin sahip olduğu özel yöntemi takip etmeleri ve aydın olarak çıkmalarının

imkânı pek az. Örneğin dışarı giden kimselerin, geri döndüklerinde o düşünce ve

varsayıma daha çok aşina olan birinin elde ettiği çıkarımlara sahip olmaları gerek.

C- Evet, hiç kuşkusuz. Benim şu an Allah'a şükrettiğim şeylerden birisi köy kökenli

olmamdır. Bütün nimetler olumlu nimetler değildir, olumsuz nimetler de vardır. Şu

"Tevhid-i Mufaddal" kitabı çok ilginç bir kitaptır, insan bu kitabı okusa, Allah'ın bir

çok nimetlerini anlayabilir. Örneğin bir tanesi şu: Diyor ki; "var git Allah'a şükret,

çünkü kulağın kolunun altında değil, eğer bir toplulukta oturduğunda birisi

konuşuyor olsa, daima kolunun altına el atmak ve evet demek zorundasın. Ama

kulağın şu an orada değil, bunu yapmaya ihtiyacın yok. Ya da şu; eğer burnun

başının üstünde olsaydı ve birisi oraya bir parça biber dökseydi sen artık

sümküremezdin."

Elbette bu bir şakadır. Ama gerçekten toplumsal meselelerde bazen olumsuz

meseleler, olumlu meselelerdir. Yani bazı şeylerin olmaması, olan şeyler gibi bir

nimettir. Örneğin ben zengin olmayan bir ailede doğmuş olmaktan çok mutluyum,

bir köy ailesinde doğduğum için mutluyum. Köyü benim tanıdığım kadar başka

hiçbir toplumcu tanıyamaz. Ben köye ait toplumbilimi incelediğim ve beş kelime

okuduğum zaman, on kelime de kafamda fazladan beliriyor, neden, çünkü köylüyüm.

Ama köylü olmayan kimse için köy, soyut bir şekil olarak mevcuttur. Benimle felsefi

bakımdan hemfikir olan, arkadaşlarımdan birisiyle sohbet ediyordum. Diyordu ki;

ben senin hakkında asla bir karar veremiyorum.

Çünkü senin söylediğin şu sözlerin

hepsi benim için yeni ve ben bunlar iyidir veya kötüdür demiyorum. Yalnızca bir

yargıya varıncaya kadar ne olacağını görmeyi bekliyorum. Senin ne olup bittiğiyle ne

işin var, dedim. Sen şimdi dene, benim sözlerimle bir işin olmasın, sen en güzel

toplumsal sözü kendin söyle. Ama birlikte bir camiye veya bir köye girdiğimizde -

yada canın nereye istiyorsa- sen var yine bu sözü söyle, ben de gidip konuşayım.

Hangimiz konuşabilirsek, onun yönteminin doğru olduğu belli olsun. Senin gidip

konuşacak cesaretin var, ağzını açabiliyorsun. Ama ben oraya gidip bu sözü ortaya

koyduğumda, herkes anlıyor, bütün köylü benim peşime düşüp köyün imamını da

oradan kovuyorlar. Şimdi acaba bu niye böyle? Çünkü, ben köylüyüm, onun

kültürünü tanıyorum. Dilini biliyorum, derdini de. O mollanın buraya nasıl nüfuz

ettiğini biliyorum. Köylünün neden o mollanın peşinden gittiğini biliyorum. Bunların

hepsinden haberim var. Ama sen bilmiyorsun. Sen güzel bir söz öğrenmişsin, ama bu

çıngırağın kedinin boynuna nasıl takacağını bilmiyorsun. Çıngırağın bir değeri yok

ama

Kedinin boynuna geçince değer kazanır. Sen bunu öğrenememişsin. Aydınların

güzeller güzeli sözleri, ellerinin üstünde kalmış, ne yapacaklarım bilmiyorlar. Bu o

aydının cebine atıyor, o bu aydımn yakasına ve kimse anlamasın diye de "sembolik"

konuşuyorlar!